

Pentti Linkola Unelmat paremmasta maailmasta

WSOY

**Penttilinkolaisuus —
harmitonta hulluutta
vai viime hetken viisautta!**

Päijänteen kalastaja Pentti Linkola on niitä harvoja saarnamiehiä jotka elävät niin kuin puhuvat.

Hänen ihanteenaan on yhteiskunta jossa ihmiset asuvat perheineen mahdollisimman kaukana toisistaan — jaksakseen rakastaa toisiaan.

Nyt kirjaksi kootut kirjoitukset ovat viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden ajalta.

Ne käsittelevät rauhanasiaa, luontoa, maallemuuttoa, suomalaisuutta, ihmisten veljeyttä, tulevaisuuttamme.

Pentti Linkola toivoo että ihmiskunta ja maapallo vielä voitaisiin pelastaa tuholta.

Hänen kirjoituksensa on tarkoitettu suoraan käytännössä kokeiltaviksi.

»Linkola kirjoittaa nautittavaa tekstiä: tuoretta, iskevää, kiukkuista, suorasukaista, monin paikoin riemastuttavan hauskaa. Toivottavasti hän panee yhden siellä, toisen täällä miettimään: kenties ja ehkäpä, sittenkin.»

(Matti Leinonen, Helsingin Sanomat)

»Hän on korvaamaton piikki hyvinvointiinsa tympeytyvän kerskakuluttajan lihassa.» (V.-M. Huittinen, Aika)

Päälllys: Urpo Huhtanen

Kolmas painos — 10. tuhat

501

ISBN 951-0-02398-1

PENTTI LINKOLA
UNELMAT PAREMMASTA
MAAILMASTA

50

Porvoo · Helsinki
Werner Söderström Osakeyhtiö

KIRJASTOAUTO

Kolmas painos

ISBN 951-0-02398-1

© Pentti Linkola 1971

Werner Söderström Osakeyhtiön
laakapaino Porvoo 1972

50
16844

Sisällys

Kirjoittajan puolustelut	7
<i>Heinäkuun päivä Haapasillassa</i>	11
Runo-Suomi vai hyvinvointivaltio?	24
Aseistakieltäytyjän näkökulma	39
Rauhantyö ja YK:n poliisiarmeija	58
Mietteitä sukupolvista	65
Kulttuuriradikaalien ylhäinen yksinäisyys	68
Maaltamuutto ja maallepako	74
Pohjolan valkeat kaupungit	80
Sivistyneistö ja rauhanliike	86
Ihminen, luonto ja yhteiskuntasuunnittelu	94
Huvilaslummit — häpeätahra Suomen luonnossa	106
Suomalainen tulevaisuus ja vaalit	115
Metsistä ja metsien tuhoista	121
Valistuneet valtiat	130
Sivistyksestä	136
Vanha ja uusi sivistyneistö	141

Ihmisten veljeydestä	146
Elämän ja kuoleman rintamalinjat	152
Viimeinen sukupolvi	176
Luonnonsuojelun älyllinen rehellisyys	194
Donnerin kummitusmaailma	210
<i>Itsenäisyyspäivän puhe</i>	223

Kirjoittajan puolustelut

Kenelläpä kynäilijällä ei olisi hyvätarkoittavia ystäviä, jotka yrittävät elähdyttää hänessä vanhanaikaista uskoa kirjaan ja patistavat häntä kokoamaan kirjoituksiaan yksien kansien väliin. Omia ystäviäni vastaan olen väitellyt sitkeästi ja menestyksellisesti monta vuotta, mistä täten lausun itselleni lämpimät kiitokset.

Olen todistellut, että nykyajan vimmattuun kirjojen tulvaan on typerä ja epätoivoinen yritys lähteä tungeksimaan: ihmisethän — ne harvat jotka ylläkönnä vielä lukevat kirjoja — uivat kirjoissa korviaan myöten. Ja joka tapauksessa tavoitetaan laajalevikkisten viikkolehtien, sanomalehtien, radion ja television välityksellä moninkertaisesti suurempi lukijamäärä kuin mielipidekirjojen pikkuruisilla painoksilla, jotka nekin pyrkivät kellastumaan kustantajan varastoissa. Mutta ennen kaikkea en ole voinut vakuuttua siitä, että luonnonystävällä olisi moraalista oikeutta iskeä sellaista lovea metsiimme, jota kokonaisen kirjan kuluttama paperimäärä merkitsee. Säännöllisesti ilmestyvissä lehdissä asia on toinen — niiden palstatila on vakio ja jokainen julkaistu kir-

joitus pudottaa jonkin toisen julkaisukynnyksen alle, mikä tietysti on kaikinpuolinen helpotus.

Mutta vuodet ovat vieneet luonnonystävältä ylpeyden niin kuin kaiken muunkin. Samalla kun ne ovat osoittaneet todellisuuden ajautuvan yhä vinhemmin pois päin kaikista ajattelevan ihmisen unelmista, ilman vähäisintäkään valopiikkua, samalla ovat tais- telumieli ja usko ihmiseen korvautuneet ennen aikai- sen vanhuuden toivottomuudella, väsymyksellä ja katkeruudella. Ehkä tämä on helpotuskin: niistä rääsyisistä repaleista, mitä tällä hetkellä on Suomen metsistä jäljellä, ei totisesti enää kannata huolta kan- taa. Eihän millään muullakaan enää ole mitään väliä, menkööt yksin tein nämä jututkin painoon — kun kustantajakin on kyllin yksinkertainen luvatak- seen ennakkopalkkion myynnin suuruudesta riippu- matta. Maitoa ja paitoja tarvitsevat lapset vielä sil- loinkin kun isän maailma on nurin niskoin.

Totta puhuen minua hävettää tässä liiketoimessa vähiten se, että kirjoitukset on koottu 10 vuoden ajalta ja että osassa niistä on vanhahtavuuden vaiku- telma selvä: ajateltakoon vaikkapa vain keskustelua rauhanasiasta ja aseistakieltäytymisestä 1960 ja 1971 — ero on totisesti huikea. Eikä minua häiritse paljon sekään, että moni asia on myöhemmin sanottu pa- remmin: aatehistoria kiinnostaa sekin jotakuta, ja voi olla jotakin mieltä todeta milloin moni asia on sanottu ensimmäisen kerran. Päinvastoin olenkin jättänyt juuri viimeisten vuosien aikaansaannokset käsikirjoituspinkasta pois, sillä enemmänhän minua

yhäkin viehättävät varhaisempien aikojen optimismin pilkahdukset (ja kukapa ei omaa nuoruuttaan ihannoisi) kuin nykyvuosien musta toivottomuus. Pessimisti ja nihilisti on nykyhetkellä toki aina verrattomasti rehellisempi ja selvänäköisempi kuin optimisti, mutta hänen osansa on liian raskas sekä hänelle itselleen että hänen lukijoilleen.

Niinpä niin, kirjoitelmat on melkein kaikki aikanaan julkaistu jossakin, useimmat Ylioppilaslehdessä tai Suomen Kuvalehdessä, jokunen Rauhaa kohti-lehdessä, Parnassossa, Uudessa Suomessa, Helsingin Sanomissa, tai puhuttu radiossa. Nyt kahlatessani paperinippua läpi olen laiskuuttani tehnyt vain muutamia tyyliparannuksia ja selvennyksiä ja korjannut pari asiakömmähdyttä.

Kokoelman alkuun — vastoin kustantajan ja kaikkien järkevien ihmisten neuvoa — sijoittamani unelma ansaitsee erityisen huomautuksen. Se on kuin onkin ainoa kuvitteellinen kirjailuyritykseni pikkupoika-aikojen jälkeen ja kaunokirjallisena suorituksena toki kovin avuton: eihän se asiaproosan kirjoittajalta niin vain käy. Mutta sittenkin Haapasillan kesäpäivähaaveeni mielestäni kuvittaa sanottavaani siitä, minkälatauisella ihmiselämällä olisi ollut sekä arvoa että tulevaisuutta, joltakin kantilta paremmin kuin asia-artikkelit kaikkine perusteluineen. Ja onhan se samalla tehokas keino karkottaa epätoivotut lukijat, Helsingin kapakoiden kulttuurikeikarit ja muut pölkkypäät, jotka pelkäävät vilpitöntä naiiviutta enemmän kuin tyylikästä kyynillisyyttä. Juttu on

muuten syntynyt hassunkurisessa tilanteessa, Mainostelevisiön esittämään automatisoidun tulevaisuuden maailman kauhuja kuvaavaan 'Pilvenpiirtäjät'-filmiin oheistekstiksi.

Heinäkuun päivä Haapasillassa

Haapasillan Matti-isäntä herää heti kun aamuurinko salmen takana saa säteensä ikkunanpielen ohi kamariin ja ampuu häntä silmään pihlajanlehtien läpi. Kello taitaa olla viiden maissa.

Matti on heti tilanteen tasalla: tämä on hänen päivänsä. Onhan toki kesä kokonaankin täynnä jännitystä ja elämisen iloa, mutta nämä välikaudet ovat sittenkin parhaimpia. Eilen tulivat heinät kaikki keppiin — kova loppukiri pidettiin melkein puoleenyöhön, työtökin heiluiivat oikein tosi kilpailun hengessä; mutta Marjan ne komensivat kyllä lättyjä paistamaan melkein heti kun se iltalypsyiltä mukaan kerkesi. Vieläkin tuntuu mahassa myöhäisten kekkerien paine — eivät taida ihan turhaan lehdissä kirjoitella iltasyömisen vaaroista. No, kyllä meikäläisellä sen puoleen maha pian alenee. Kahdeksansataa seivästä on pystyssä — kohtalainen tulos, kyllä sillä taas ensi kevääseen päästään, ellei salama latoja polta. Ja hyvinä tulivat etupäässä — varsinkin Pitkänniityn ja Etuvainion niin kuivina, että melkein olisivat suoraan latoon kelvanneet. Hakaportin ensimmäiset seipäät nyt ovat vähän tuoretta tavaraa, kun alkuusta sataa roiskutteli ikävänlaisesti.

Mutta mitäs menneistä — heinä on kepissä ja kuivaa

että rohisee, nyt on rästitöitten aika. Ja se on parasta: kun on erilaisia töitä ja pikku välihommia jos minkälaisia — saa suunnitella ja järjestellä, jakaa työt ovelasti perheen kesken ja panna luistamaan. Ohimenevä vilun väristys käy *Matin* lävitse housuja jalkaan kiskoessa: mielessä käväisevät ne pari vuotta, jotka hän ukon vielä hoidellessa mökkiä kierteli maailmalla: tehdas kellokortteineen, verstaas mestareineen ja tyhjänpäiväisine kavereineen, iänikuisesti samoine joutavine puheineen — vieläpä se toimistokin, johon hän välillä ihmeen kaupalla erehtyi, muka harjoittelijaksi. *Paperien* kahinaa, kirjoituskoneiden rätinää aamusta iltaan — juuri yhtä hauskaa kuin olisi täyttänyt veroilmoitusta päivästä ja kuukaudesta toiseen. Ei niin mitään omaa, ei valtaa, ei vastuuta. Se ei ollut valkoisen miehen elämää, ei totisesti. Mutta antaapahan sitten arvoa tälle kahta vertaa enemmän, kun nekin riemut tietää.

Mattia hymyilyttää, kun *Marja* nukkuu kaikessa rauhassa, huokailee pitkään tavanomaisessa kippura-asennossaan, ei havahdu vaikka aurinko killittää kuumana toiselle poskelle ja hän kahistelee arastelematta vaatteitaan vieressä. Ja vaikka kukkokin kiekuu armottomasti. Ja vaikka *Marjalla* on omallekin kohdalleen tiedossa juhlapäivä heinäurakan jälkeen — mattopyykki ja leipominen, ja illalla *Saarensalon* väen vierailu — kaikki asioita, jotka on helppo huomata *Marjalle* mieluisiksi. Mutta hyvääpä on, ettei vaimo ole luotu turhan jännittäjäksi, hyvillä unenlahjoillaan se juuri kestää ja jaksakin. Eihän ole syytäkään ruveta vielä heräilemään, tunti on vielä aamulypsyyn. *Matti* itse myöntää, että hänessä on vähän hätähousun ja pingottajan vikaa — hänellä on paha tapa ajaa itsensä niin kuitiksi

syyskyntöjen loppuun mennessä, että virkoaa kunnolla vasta joulupöydässä. Mutta siitä alkaen onkin kunto aina pysynyt kovana seuraavaan syksyyn, vielä toistaiseksi kumminkin — saa sitten nähdä, milloin alkaa tuntua että täytyy hellätä. Kunnan työnteon iloa hän ei kumminkaan suostu jättämään, muuta kuin pakon edessä. Eiköhän sitä silti hyvinkin jaksa niin kauan että Osku on valmiina astumaan remmiin — vai sattuisiko jo ennemmin semmoinen vävy, jolle työn puskeminen maistuisi.

Matilla on päivän lukujärjestys jo tarkoin mietittynä, mutta kun hän astuu kasteiselle pihalle, tekee mieli sittenkin poiketa ohjelmasta. Kuhankeittäjä huiluttelee kiihkeästi Lammassaaren puolella — eikös hän jo kamarissa kuulostellutkin, että jotakin muutakin sieltä kuuluu ulkoa kukonkieunnan lomasta. Kumma elävä sekin — laulaa korkealla äänellä vielä heinäkuun lopulla, vaikka kaikki muut linnut ovat jo lakossa. Korea ja koreaääninen lintu, mutta aikamoinen harmin aihe tavallaan: pikkupoika-ajoilta se on joka kesä viheltänyt kotirannoilla, mutta ei ikinä ole pesäeänsä hänelle paljastanut. Saisipa arpajaisvoiton, niin palkkaisu jonakin kesänä miehen viikoksi tuuraamaan talon töissä ja etsisi Oskun kanssa väkisin kuhankeittäjän salat julki.

Niin, kuhankeittäjä kutsuisi kovasti venerantaan ja katiskoille salmenpielten ruohikoihin. Eihän niissä mitään yllätyksiä olisi, hyvä jos niukka ahvensoppa karttuisi näin kesäsydämenä, mutta sittenkin tuntuisi vähän petokselta Oskua kohtaan livahtaa näin aamuvarhaisella yksikseen järvelle. Eletään vielä tämä päivä possulla ja kevään suolalahnalla ja jätetään kalareissu iltaan — Saarensalon Pekka lähtee mielellään mukaan, katsotaan katiskat ja lasketaan vihdoin

heinäkiireen jälkeen taas verkotkin, eihän tämä ole ollutkaan oikein täyttä ihmisen elämää viime viikkoina, kun ei ole tuoretta kalaa riittänyt joka päivälle.

Matti torjuu houkutuksen ja lähtee kirveen ja lankakim-pun kanssa Etuhaan aita tarkastamaan — se on siinä kunnossa, että juuri ja juuri vasikat ovat vielä pysyneet poissa puutarhasta; niin kauan kuin rantahainikot ovat vielä jotenkuten vehmaina . . . Matti silmäilee aidalta Hirvi-notkon nousevaa haavikkoa, joka on hänen silmäteränsä. Sehän kasvaa ihan silmissä — muutaman vuoden päästä saa jo tulitikunostajalta hyvät koulurahat lapsille. Jokusen isomman hän on kuitenkin päättänyt säästää tikoille pesä-puiksi — sen verran täytyy pienelläkin tilalla olla varaa ylellisyyteen. Mutta noista Mäkiahteen vanhemmista haa-voista täytyy tänään iltapäivällä jossakin välissä keritä kaa-tamaan pari — ehtivät sitten hyvin kuivaa syksyksi, jolloin saunan lauteet tulevat uusittaviksi.

Matin palatessa pihaan aamuvellin toivossa on Marja jo tien suussa menossa käsikärryineen, tonkkineen ja ämpärei-neen ja kuuluu huutelevan tyttöjä ja Oskua aitoista hereille: »Pian tytöt jo porsaita ja kanoja ruokkimaan — ja heti kun kerkiätte niin niitätte muutaman sylyksen pientareilta lam-mashakaan — lampailta rupeaa jo näillä poudilla ehty-mään. Ja Osku saa kaataa niille muutaman lepän.»

Tytöt ehtivät työntyä valmiiseen vellipöytään melkein siinä samassa ja Matti aloittaisi mielellään keskustelun päivän työnjaosta, mutta kuopuspoikaa ei näy missään. »Osku taisi hiippailla jonnekin jo ennen herätystä», arvelee Ritva, »ei se kai ollut äidinkään käskynjako kuuntele-massa.»

Samassa Osku tömistelee sisään, silmin nähden tohkeisaan: »Hei isä, nyt se on selvää, että Louhimäen metsäsienpesässä asutaan. Siellä oli sammalet ihan eri asennossa kuin illalla.» »Vai siellä sinä ehdit jo laukata», ihmettelee Matti, »— no, se tietää aikamoista menoa Huhtaniityn kauruille siinä alapuolella — mutta minkäpä sille mahtaa, se on niitä maatalouden lisäveroja, eikä ainoita. — Mutta kuulkaas, nyt on joukolle urakkaa, kun on heinätouhussa jäänyt kaikki rempalleen. Äidin kanssa ajateltiin, että lantumaa ja turnipsi saa jäädä loppuviikkoon, mutta tuo porkkanamaa alkaa olla jo häpeä ihan pihaportilla — Kun saarensalolaisetkin tulevat illalla. Leenan vuorohan on tänään saattaa maidot autolle äidin kanssa — ja tuo posti samalla. Mutta Ritva ja Osku porkkanamaalle, saatte sen aamiaiseen selväksi. Ja ilta-päivällä kaikki kolme Haukkakallioille mustikkaan — tässä tekee jo tiukkaa, että saadaan hillot ja soppamarjat tällekin vuodelle. Tai pitäisiköhän teidän sittenkin ensin poiketa Teerisuolla katsomassa, vieläkö saisi lakkoja vai joko ovat varisseet — mitä senkin ihanuuden täytyy osua aina niin jetsulleen juuri kiukkuisimpaan heinäaikaan! Mutta Leena — sinä vanhimmaksesi, älä nyt rupea kapinoimaan, kyllä sinä olet tarpeeksi reipas tyttö lantakuskiksi. Kun tulet Hakalasta, niin vedä haalarit niskaan, hae tamma ja ota talikko ja lantareki ja ajele makkilanta Peräniityn ruismaalle, minä menen sinne ruunan kanssa nyt heti ja kynnän sen vielä kerran nurin, että saadaan loputkin ruohonjuuret vielä poudalla hengiltä. Saadaan sekin lantajuttu pois päiväjärjestyksestä — kyllähän se vähän näin kesäkuumalla lemuaa kun pöyhittää, mutta tervettä hajua se on — ja asettuu jo illaksi.»

»On siinä mulla isäukko, määrää makkilannan ajoon juuri tanssi-illan päivänä», tytär irvistelee. »Vaikka oikeastaan, parhaitenhan se näin heinäkuussa käykin — tarkenee pelkiltään haalareissa eikä saa hajua muihin kampeisiin, olkoon menneeksi. Ja järvessä kestää liota niin pitkään, että pääsee entiselleen rexonaraikkaaksi hiusjuuria myöten. — Mutta jokos tuolla työntää Laurilan Sirkka mattokärryjään — vaikka hyvin tietää, että äiti on vasta lypsyllä. Kyllä ne ovat hanakoita sen mattopyykkinsä kimppuun kuin mullikat kesälaitumelle — sen arvaa, mikä puheenpajatus päivällä rannasta kuuluu. Saa nähdä, tuleeko meikäläinen yhtä hassuksi parinkymmenen vuoden päästä. No, joutaa Sirkka laittamaan tulet padan alle valmiiksi.»

Aamiaisen alla pihaan ilmestyy hikistä väkeä — Matti ja Leena kesantomaalta, Ritva ja Osku porkkanapenkeiltä. Päätetään painua uimaan ennen syömistä. Äiti on kiivennyt rannasta ruokaa valmistelemaan ja tulee mukaan, mutta Sirkka suostutellaan tupaan kattiloita valvomaan, että saadaan rauhassa viettää hetki kylpyläelämää — kun ei ole tullut uimafukujakaan näille rannoille hankituksi.

Leena kertoo kumman uutisen: postimatalla Hakalan ja Seppälän välillä oli tiellä ajellut aivan outo auto ja siinä pari ventovierasta miestä — semmoista ei satu näillä kullilla kesäsydämenäkään monta kertaa. Ei se ollut metsänhoidonneuvojan, ei eläinlääkärin eikä vakuutustarkastajan, ei edes se tuttu Pohjanmaan kauppias, joka on tavannut kiertää pari kertaa kesässä. No olkoon mikä oli. Helle on jo ankara näin ennen puoltapäivää ja vesi kuin vastalypsettyä maitoa. Mutta juuri veteen kahlattaessa kuuluu salmelta rui-kuttava ääni — palokärki, sateen ennustaja.

Matin mielessä on jo aikaisemmin käväissyt synnillinen ajatus — jospa pouta päättyisi, että jatkuisi näitä välipäiviä vielä vähän aikaa eikä tarvitsisi heti loppuviikosta ruveta heiniä sisään ajamaan — ja oikein kova sadepäivä olisi ainoa, jolloin ilkeisi vähän huokaistakin. Ja pääsisi tietysti odelmakin mukavasti alkuun. Nyt hän on melkein hyvillään ja etsii silmillään ruikuttajaa, joka selvästi on tulossa saaresta manterelle. Mutta Osku on tarkempi ja keksii ensimmäisenä: tuolta se tulla laahustaa. Kaikki pysähtyvät katsomaan mustaa lintua, jonka siipien vouhotus kuuluu selvästi tyynessä ilmassa. Äiti rupeaa nauramaan: »Että pitääkin linnun lentää noin laiskasti — hoippelehtia sivulle ja alas ja ylös — juuri että ilmassa pysyy. Jos minä oppisin lentämään, niin tuolla lailla se varmasti alkaisi.» Osku innostuu puolustamaan ystäväänsä: »Mutta kyllä se osaa panna vauhtiakin, jos on tarpeen — muistattekos, kun kerroin silloin kun kanahaukka yritti palokärkeä Kailankulman mäessä — sehän meni kuin pikakiitäjä lepikossa ja haukka nuoli näppejään.» Ritva lisää: »Entäs keväällä, kun niillä on kevätleikit Riihisaarella, kun ollaan verkoilla siinä pesähongan alla. Nehän menevät kumpainenkin ihan hulluina puiden seassa vaikka minkälaista syöksyä. Palokärki vain ei viitsi nähdä vaivaa silloin kun se ei ole ihan välttämätöntä — sietäisi meidän isän ottaa siitä oppia!» Matti aloittaa vimmatun vesisodan kostoksi toisten nauruun, ja koskelopoikue yhtyy kohinaan paeten juoksujalkaa veden pintaa salmen suuta kohden.

Kun perhe kiipeää rannasta, Leena tukanpesusta viimeisenä, ilmestyy peltotien mutkasta kaksi miestä kantaen isoa reppua ja raskasta laukkaa. »Päivää vaan, anteeksi että

häiritään, mutta kun ollaan vähän niin kuin vesistöntutkijoita ja pitäisi saada venettä jostakin lainata, että päästäisiin näiltäkin seliltä näytteitä ottamaan.» Matti komentaa toiset sisälle ja lähtee rantaan venettä näyttämään — ei niin, etteivät vieraat sitä itsekin osaisi talaasta ulos työntää, mutta täytyy kuulla, mistä on kysymys. Matilla on heti ilkeitä aavistuksia, onhan hän sanomalehtensä lukenut. »Siellä on tehtaille yläjuoksulla tainnut sattua vähän laskuvirheitä . . .», selittävät tutkijat epämääräisesti, »— kunhan ei vain tulisi teiltäkin uimaranta muutettavaksi tuonne lampivesille . . . Mutta toivotaan vielä parasta, katsotaan nyt ensin mitä näytteet rupeavat kertomaan.»

Matti palaa pirtille ja vastaa vältellen toisten kysymyksiin: »Mitä lienevät rutiinitutkimuksia, leviä tutkivat ja happea.» Aamun terä on päivän iloista poissa, eikä hän osaa varjella itseään, vaan erehtyy aterian jälkeen hetkeksi keinuun Leenan tuomaa sanomalehteä silmäilemään. »Lontoon rikkisumu vaatii lisää uhreja.» »Kuonakasa sortui kaivoskylän päälle Belgiassa.» »Itsemurhatilasto noususuunnassa Euroopassa.» »Väestönkasvu kiihtyy.» »Maitotaloustuotteiden myrkkypitoisuudet uhkaavassa nousussa Saksassa.» Matti heittää lehden keinuun, ravistelee kuin ruumenia harteiltaan ja lähtee ottamaan ruunaa lieasta ja jatkamaan kesantomaan kyntöä. Lapset näkyvät etsivän marjaämpäreitä. Matilla onkin tänä vuonna tekeillä iso ruishalme — koko Peräniitty, liki pari hehtaaria. Olikin jo maa kovin väsynyt ja rikkaruohon vaivaama, kypsä kesannoitavaksi. Seipäillä olevan heinän ja piennarkukkien voimakas tuoksu alkaa jo päästä voitolle makkilannan lemusta. Pitää vielä ennen päivällistä korjata Huhtaniityn ladon saranat ja lyödä

paikkapäreet Etuvainion ladon kattoon — muuten eivät kelpaa heiniä vastaan ottamaan. Saunahaapojen kaato taitaa kumminkin jäädä huomiseksi, samoin karjan siirto Silmähaudan hakaan.

Vuoden jälkeen Matti palailee pirtille. Laurilan Sirkka on jo mennyt menojaan — uutislähteet kuivattu sillä suunnalla, arvelee Matti — ja pihaan saakka erottuvat venetalaan orret kirjavina matoista. Marja on tuvassa kovassa leipomisen touhussa, ovet ovat selkoselällään leivinuunin paahteen takia ja taikinän tuoksu tuntuu pihalle saakka. Vedentutkijat kuuluvat myös jo menneen — eivät olleet mitään naisväelle puhuneet löydöistään.

Lapset ilmestyvät juuri parhaiksi aidan yli Kissaajan suunnasta. Kaikilla on täysi ämpäri mustikoita — melko mukava saalis, huomenna onkin sitten kova hilloamispäivä. Lakoista kuuluvat taas myöhästyneen, pitihän arvata. Mutta katsopas, eivätpä olleetkaan mustikat ainoat saamiset — ovatpa ehtineet vielä nyppiä pikkukipot puolilleen mansikoita, Haukkavuoren varjorinteiltä kuulemma, kas kun vielä noin paljon löytyi. Nyt pidetäänkin taas kekkerit illalla — syödään saarensalolaisten kanssa kesän viimeiset mansikkamaidot. Eikä vielä siinäkään kyllin — Osku vetäisee paidan povesta nyytillisen kullankeltaisia sienä, näkyy Ritva uhranneen aluspaitansa niille. Matilla rupeavat sylkirauhaset pelaamaan: »No johan on kumma — näin aikaisin ja näillä poudilla — vai niin paljon ne alkukuun sateet sittenkin vaikuttivat. Nyt tytöt heti pannu hellalle ja voita lujasti — semmoista itsehillintää ei olekaan, että syksyn ensimmäisiä kantarelleja pystyisi säästelemään.»

Samassa Osku huutaa: »katsokaas, pääskysellä oli savi-

kimpale suussa, ihan selvästi!» Hän ryntää pihan yli autioon navettaan ja huutaa sieltä: »joo, sillähän on jo puoli pesää muurattuna täällä peränurkassa, ihan uudessa paikassa!» Kaikki tulevat katsomaan, äitikin pyörähtää kiireissään tuvasta. »Johan nyt on, vai vielä yrittää — sehän menee sillä syyskuun alkuun, vaikka heti loppuviikolla pääsisi munimaan — saapa nähdä kuinka äijän käy. Tietäneekö pitkää kesää. Kiire näkyy ainakin olevan, kun näin illan suussakin savea kantaa — tavallisestihan ne muuraavat vain aamuvarhaisella.» Pirttiin palatessa Matti muistelee: »Siiitä onkin jo monta vuotta, kun meillä haarapääskynen yritti syyspesää — tallin parvella se oli, ja kerkisivät ne pojat sieltä, mikäs vuosi se olikaan — jaa, sehän oli sama vuosi kun yriteltiin sitä Laihankorven ketunpoikaa elättää ja kun heinäa tuli niin että täytyi Laurilasta seipäitä lainata — kuusi vuotta takaperin. Silloinhan se hirvioporukka samana kesänä sotki sitä Peräniityn kauraakin vallan riivatusti — niin, ja hiirihaukalla oli se pesä siinä pellon kulmassa Aromäen puoleisessa rinteessä, siinä isossa koivussa — sinä Leena kai ainakin jo muistat ne vuodet . . .»

»Älähän nyt muistele loppumattomiin», puuttuu äiti puheeseen, »minulla on jo julmettu kiire lypsylle. Nyt Ritva äkkiä ruoanlaittoa lopettelemaan ja Leena leipomisia. Survot heti mustikat piirakkaan ja lykkäät uuniin kaiken lopuksi — saat samalla hyvän pullantuoksun tukkaan illaksi.»

Mutta lypsyltä palatessaan Marja ei näyttänyt enää olevan yhtä leikkisällä päällä, vaan selvästi harmissaan. »No nyt siellä Kaunoke on tietysti härillään — että pitikin sattua kaikki samana päivänä. Enhän minä mihinkään sen kanssa pääse, kun saarensalolaiset ovat täällä siinä siunaamassa.

Ei muu auta kuin että Ritva haet Kaunokkeen ja kiireesti sonnille Seppälään. Mutta koettaisit joutua, että kerkiäisit takaisin ennen Pekan ja Irjan lähtöä — johan nyt on, ettei tänne jää kuin me vanhat ja Osku, pitäisihän niille päästä vähän sentään tyttäriäänkin näyttämään.»

Matti on päivällisen päälle korjaillut heinäähkin laitoja ja haravanpiikkejä ja arvelee nyt saarensalolaisten olevan tulossa. Hän menee rantaan ja kuuleekin aironkikutusta Vasikkasaaren suunnalta. Hyvä mieli tulvahtaa häneen: ihmeellistä miten hyvältä tuntuu tavata ystäviä ja tuttavvia, näin kun vain harvakseltaan joutaa ihmisiä tapailemaan. Pian kuullaan, miten Saarensalon juurikaskokeilu on menestynyt, miten ison selän puoli on antanut lahnaa, miten on yhtiö saanut niput lähtemään sieltä päin, vieläkö on Pekka hevoscannalla vai onko kirkonkylän traktorihuhuissa perää. Pirun korea iltakin sattui. Mutta eikös vain keräilekin jo jotakin pilvensauhua eteläisellä taivaanrannalla, taisi palokärki tietää kuin tietäinkin... Vai veisivät ne vesistöntutkijat häneltä järven, ei helvetissä — silloin hän kyllä ostaa kuorman dynamiittipötköjä ja lähtee pikku ristiretkelle Raikankosken tehtaille... Hetken katkeruuden häilähdys kääntyy huviksi Matin ajatellessa päähänpistoaan. Saarensalon vene näkyy jo. Täytyypä kysyä, lähtekö Pekka kaveriksi, pannaan kummallekin selkäreppu täyteen dynamiittia...

Saarensalolaiset viihevät kauan, jutun aiheet ja lempeä kesäilta innostavat istumaan kuistilla pitkään — nukutaan sitten talvella. Välillä käydään miesjoukossa kalalla, laskeetaan verkot ja tuodaan katiskoista puoli kopallista pieniä ahvenia — juuri huonon sopan aineet, niin kuin odotettiin-

kin. Mutta huomenna on uunilahna varma, pitääkin antaa jo äidille ohjeet valmiiksi.

Vasta vieraiden lähtiessä ilmestyy Ritva ja ehtii juuri hyvästelemään. Hän vaikuttaa mieteliältä eikä oikein luontevasti yhdy Pekan leikinlaskuun hänen kasvamisestaan ja kaunistumisestaan. »Kuule isä», hän sanoo rannasta noustaessa, »— ne saivat Seppälässä televisiota katsomaan. Ja siellä meni ihan kauhea filmi — se oli jostakin Englannista, se kesti vaikka kuinka kauan eikä siinä näytetty kuin semmoisia loppumattoman korkeita taloja, joissa oli satoja samanlaisia ikkunoita ja sisällä oli tuhansia ihmisiä pitkissä saleissa paperien ääressä, ja kaikki naputtivat kirjoituskoneita, ja toiset koneet naputtivat ihan itsekseen, ilman ihmistä, ja ruokaa niille keitettiin sähköllä monta metriä korkeassa kattilassa kai tuhannelle ihmiselle samalla kertaa ja lautaset ja mikit kulkivat semmoisissa vaunuissa seinien läpi, ja ne pelasivat palloa ja uivatkin vain sisällä taloissa suurissa halleissa, eikä koko filmissä näkynyt yhtään metsää eikä peltoa eikä kukkaa, ja kotiin ne ostivat ruokaa purkeissa semmoisista kauhean näköisistä kaupoista, jotka olivat pelkkää lasia ja joissa oli aina satoja ihmisiä, eikä niillä kotona näkynyt hellaa eikä tulta missään, ja koko ajan kuului semmosia kauheita ääniä, surinaa ja kolinaa. Puhdasta ja siistiä niillä kyllä oli, ja pulleita vauvoja ne sentään kaikeksi onneksi näkyivät kylvettävän, ja kai niille aurinko sentään paistoi taivaalta kun ne olivat joskus kadulla. Mutta kumminkin — mitenkä ihmiset voivat elää semmoista elämää, isä?»

Matti masentuu äkkiä — pannukakuksi meni loppujen lopuksi tämäkin päivä, vaikka niin hyvin alkoi. »Vai oli

niin kova filmi — niin, kyllä minä tiedän, sanomalehdissä siitä on joka päivä. Uljas uusi maailma, vai mitenkä ne sitä sanovat. Olen minä nähnytkin paikkoja vähän siihen suuntaan, ja lopun voi kuvitella. Vai oli puhdasta — eivät tainneet näyttellä tehtaiden takalistoja siinä filmissä eivätkä viemäreitä eivätkä kaatopaikkoja. Ja miten lie sen aurin-gonpaisteen — voi olla vähän huonoa paikka paikoin savun ja noen takia . . . Mutta olkoon, en minä tiedä, en käsitä, enkä ymmärrä. Koeta olla ajattelematta ja unohtaa semmoiset filmit. Meillä on täällä oma elämä, ja koetetaan pitää siitä kiinni — niin kauan kuin kyetään. Nyt mennään nukkumaan.»

Tekstiehdotelma televisiofilmiin, 1969

Runo-Suomi vai hyvinvointivaltio?

Teollistamisen idea näyttää meilläkin tätä nykyä saavuttaneen vakiintuneen yleisen hyväksynnän. Ne harvalukuiset äänet, jotka vielä epäilevät ideaa sinänsä, voidaan jo helposti vai-mentaa leppoisalla pilanteolla runosuomalaisista ja kanteleensoitosta, vakavasti otetun keskustelun poh-tiessa teollistamisen käytännöllisiä kysymyksiä: kokoomuksen kyvyt haluavat mahdollisimman kan-nattavaa teollisuutta lähelle vientisatamia, maalais-liitto mahdollisimman kannattamatonta teollisuutta mahdollisimman tiettömien erätaipaleitten taakse. Tämän itsepäinen kirjoittaja pyrkii seuraavassa väit-tämään, että molemmat ovat väärässä, että sittenkin on hyvin epäviisasta kokonaan polttaa siltoja takana päin, että yhä pitäisi pitää kiinni peruskysymyksen selvittelystä: onko teollistettava vai ei.

*

Aloitin tarkasteluni teollistumisen vaikutuksesta inhimilliseen elämänkenttään ympäristön, maiseman muuttumisesta, koska käsitykseni mukaan esteettinen

alue on — tajuksena tahi alitajuksena — merkittävin useimpien ihmisten elämänhaluun vaikuttava tekijä.

Itse tehdas- ja voimalaitosrakennukset saattavat parhaassa tapauksessa tarjota esteettisiä elämyksiä arkkitehtonista linja- ja viivakauneutta tajuaville (luullakseni varsin harvoille) henkilöille. Suurten ihmismäärien elämässä teollisuus välittömästi tuntuu lähinnä hermoillekäypinä rajuina hälyääninä, epämiellyttävinä hajuina, visuaalisen ympäristön kaikinlaisena likaantumisenä sekä ihmisen perusoikeuksia loukkaavana hengitysilman ja juomaveden saastumisena — kaikkea tätä valtavasti suuremmissa puitteissa ja laajemmilla pinta-aloilla kuin vanhempien elinkeinojen vaikutuspiirissä. Nämä murheet teollistamismiehet myöntävät, mutta suurina idealisteina uskovat haittojen olevan eliminoitavissa. He eivät halua tajuta, että kaikki tämä kuuluu elimellisesti suurteollisuuteen sinänsä: ilman ja veden vapauttaminen teollisuuden jätteistä on kemiallisesti ylivoimainen ongelma, ja jo kohtuulliset tulokset vaativat niin äärettömiä kustannuksia, että teollisuuden koko perusta ja valtti, elintason nousu vaarantuu. Atomivoima ei ole ensimmäinen liian suurisuuntainen yritys, joka riistäytyy kunnianhimoisen homo faberin kontrollista.

Asiaa valaisee parhaiten havainnollinen esimerkki — vaikkapa muuan tuntemani kansallinen ylpeydenaihe, sanomalehtiesittelyjen ihannoima »vireä ja ripeästi kehittyvä teollisuuskeskus» Valkeakoski. Suurine puunjalostustehtaineen se tarjoaa välittömästi

työtä tuhansille, välillisesti kymmenilletuhansille — se on maakunnan siunaus ja kantaa varsin pitkän korren koko kansankin hyvinvoinnin kekon. Samalla sen tehtaiden iljettävä haju kouristaa ihmisvatsoja vielä muutaman peninkulman päässä; itse kauppalassa ihmiset elävät jokapäiväistä elämäänsä ilmassa, joka syövyttää metallin lyhyessä ajassa. Jos sentään vaihtuvat Luojan tuulet huolehtivat hengähdystauoista ympäristössä, niin mikään muu kuin steriloiva talvi ja jää ei tuo helpotusta vesien varsille: peninkulmakaupalla suloisinta satasaarista ja -salmista hämäläistä järvireittiä poreilee kuvottavan tympeää lipeänhajua ja -makua — sama »runebergilainen» vesi, joka soluu Längelmävedeltä ja Roineelta helmenkirkkaana kauppalan porteille saakka. Toivokaamme, etteivät luujauhotehtaalta mätäkuun helletuulilla ristiretkiä tekevät miljoonaiset raatokärpäslaumat kovin usein muista samaisia ranta-asukkaita.

Mutta tokihan kaikki on kohdallaan, kun kauppalan hyvin palkattu työväki lomillaan ja kesäsunnuntaisin hajaantuu kirkkaiden ylävesien partaille luonnon helmaan, jossa itätuulilla jopa ilmakin saattaa olla suloisen raikasta? Valitettavasti vain siellä tarkkailija näkee yhtä kyllästyneitä ja huolestuneita ilmeitä esikaupunkimaisen taajaan kivikkokareja myöten huvila-asutetuissa saaristoissa. Olisiko syytä siinä, että huvilanpito on tehdasyhdyskunnassa ankarana vaikuttavan sosiaalisen normin sanelema niillekin, joilla ei ole siihen luontaista tarvetta ja jotka nyt

ikävissään ajelevat edestakaisin pitkin salmia pikamootoreillaan, niin että tauoton jyly on pahempi kuin tehdassaleissa? Tai siinä, että saaristo on juominkien jäljiltä kuvaamatonta pullonsirpaleiden, saunamakkarakuorien, ja jätepaperin ryteikköä? Tai siinä, että metsäturkki rannoilla ja saarissa on tietystä syystä repaleisuudessaan niukasti silmää viihdyttävä? Tai yksinkertaisesti siinä, että tehtaan hengestä ei hevin irrottauduta, että »paluuta ei enää ole»? Kaiken kaikkiaan: tehdaskauppalan kaltaista pesäkettä voidaan pitää — kaikki asianhaarat muistaen — myös ihmisen hirvittävänä virheenä, luvattomana häpeätahrana.

Tai kesäisiä muistoja Otanmäestä, vast'ikään Kainuun ja Suomen kansan onneksi pystytetystä kaivosyhdyskunnasta. Likaisia epämuotoisia kaivostorjoneja happojen tappamien ruskeiden metsiköiden seassa, lauantai-iltaisella raitilla ja kalseassa baarissa tympeytyneitä, tyhjiä katseita. Hymyä ei vilahtanut, juopunut sokeltelukin oli merkillisen vaisua. Yleisvaikutelma: painajaisuni. Ymmärsin paremmin sitä nuorta ystävääni, joka samoiluillaan harrastaa geologiaa ja kivilajeja: hän lähettää näytteitä tutkimuslaitoksille, mutta varoo visusti mainitsemasta löytöpaikkoja: arvokkaat metallit saattaisivat merkitä kaivosraiskiota keskelle kauniita saloja.

*

Mutta onhan toki löydetty muotoja, joissa teollisuus ja inhimillinen viihtyisyys lyövät kättä? Ajatel-

laan vain ihannetcollisuuslaitoksia, joissa sosiaalinen puoli on kehittyneimmillään, vaikkapa joitakin ruotsalaisia tehtaita viihtyisyyttä tavoittelevine vauraine asuntoalueineen, kerho-, huvi- ja urheilutiloineen. Olen nähnyt niitäkin — mutta kuvaa elämänvirralla vaadittavasta viehättävästä monipuolisuudesta nekään eivät anna. Samanlainen Volvo tallissa, samanlainen televisioantenni katolla, samanlaiset amarylliset joka ikkunassa. Yhtä voimakkaana tuntuu täällä se kaavamaisuus ja standardisoituminen, joka ei ole teollisuuden sivuhaitta, vaan sen olennainen osa. Entistä elävämmiin tulee mieleen se suurten yhdenmukaisten joukkojen, likaisenharmaiden tasapäisten massojen ihannoiti, jota sosialismi eri muodoissaan edustaa ja joka on iljettävimpiä ideanmuodostuksia ihmiskunnan taipaleella — missä muussa kuin teollisuuden ilmapäärissä se olisi voinut syntyä?

*

Minkälaisina sitten ilmenevät teollisuuden vaikutukset sosiaalisessa kentässä? Uskon vankasti siihen, että ne ammattiryhmät, joita teollisuus ensi sijassa luo ja lisää, työväki ja pikkuvirkailijat, »alempi keskiluokka», edustavat keskimääräisesti muihin verrattuna huomattavasti suurempaa epäviihtyvyyden, tyytymättömyyden, katkeruuden ja kadehtimisen määrää. Vertailevat havainnot osoittavat, että nimenomaan maanviljelijäväestö — huolimatta kaupungeista käsin eri kommunikaatiovälinein harjoitettavan valtavan tyytymättömyyden myrkyntyvän

aluevaltauksista täälläkin — yhä vielä ilmentää harmonista viihtyisyyttä, joka panee sivullisen toteamaan: tuo elämäntapa on hyvä. Sellaiset äärimmäistapaukset kuin jotkut Savukosken kairoilla tapaamani tammukan- ja ahmanpyytäjät, jotka melkein typeryttävästi säteilevät elämänriemua, eivät teollisuuden ilmapiirissä voi tulla kysymykseenkään.

Työväestön sosiaalisesti arveluttavia ominaisuuksia väitetään joskus ohimeneviksi, ylimenokauden, sopeutumisvaiheen ilmauksiksi. Tuskinpa sentään — viitataan vain teollisuus- ja toimistotyön korjaamattomaan yksitoikkoisuuteen (maisemasta tässä enää puhumatta) ja vivahdusköyhyyteen, esim. maanviljelysyhteiskunnan toimialoihin verrattuna.

*

Lopultakin lyhyesti: kuinka yleinen on oivallus, että teollistaminen ei ole ensi sijassa taloudellinen ongelma, jossa pääoma-, rahoitus-, sijoitus- ym. kysymykset olisivat keskeisiä, vaan sosiaalipsykologinen? Hyvin harvinainen. Ja kuitenkin: jos se laajamittainen viihtyvyystestaus, joka hälyttävän kiireellisesti olisi toimeenpantava, osoittaisi kaikki tässäkin kirjoitelmassa esitetyt käsitykset vääriksi ja toteaisi ihmisen teollisuuden vaikutuskentässä viettävän rikkaampaa, viihtyisämpää ja tasapainoisempaa elämää kuin vanhempien elinkeinojen piirissä, niin hyvä on; mutta jos tulos on päinvastainen, niin ratkaisu on tietysti selvä ja yksinkertainen: teollistamisohjelmat pannaan paperikoriin ja ryppyotsaiset »valtakunnan-

suunnittelijat» jäähdyttelemään aivojaan kyntöpelille, oravametsälle tai muikkunuotan vetoon.

Yhtä lyhyt ja yksinkertainen on vastalääke teollistamismiesten sille väitteelle, joka nyt varmasti kiikutettaisiin esiin: maanviljelysyhteiskunta ei kerta kaikkiaan pysty enää elättämään yhä kasvavaa väestöä. Ainoa johdonmukainen ratkaisu silloin on ryhtyä jyrkin toimenpitein pysäyttämään väestönkasvua. Jos tietien tahtoen tuotettaisiin yhä suurempia ihmismääriä tutkimustulosten onnettomaksi ja huonoksi toteamaan elämänmuotoon, harjoitettaisiin sanan syvimmissä mielessä huonoa sosiaalipoliittikkaa.

Lystikkäintä suosittelemisiani ratkaisussa on se, että ne kaikessa naiivissa tokaisunomaisuudessaan ovat erittäin vankalla todellisuuspohjalla. Sosiaalipoliittinen ajattelu olisikin pelkistettävissä paljon yksinkertaisemmaksi ja selkeämmäksi, kun päätöksentekijöiltä vaadittaisiin aina kirkas selvitys siitä, mihin inhimilliseen päämäärään pyritään — ja kun luovuttaisiin keksimästä olemattomia vaikeuksia.

*

Suunnattominta sekaannusta aiheuttaa sovinnaiseen ajatteluun täysin vakiintunut käsitys väistämättömästä »ajan hengestä» ja »luonnollisen kehityksen pyörästä, jota ei voi kääntää taaksepäin». Itse asiassa nämä ajatukset ovat typeryyden riemunäyte: eihän toki »kehitys» ole millään tavalla »luonnollinen» ja vääjäämätön, ihmisestä riippumaton mystillinen voima, vaan erilaisten inhimillisen toiminnan

muotojen yhteisvaikutus, jossa vaihtoehdot usein ovat sattumanvaraisia tai ainakin hiuksenhienoja ja muutamien voimakkaiden ja vakuuttavien yksilöiden oikut ratkaisevia. Ihmiskunnan historiassa ei rajoitettu asiantuntemukseni näe suinkaan mitään yhtenäistä kehityslinjaa, vaan mitä kirjavimman kokoelman katkoja, kieppejä, suunnanmuutoksia ja paikoilleen jähmettymisiä. Samoin kuin tämän hetken johtava hyvinvointivaltion ideologia Suomessa on varsin myöhään ja enemmän tai vähemmän täpärästi päässyt vallalle verrattain harvojen voimakkaiden ja suggestiivisten yksilöitten toimesta, jotka ovat viehättyneet lähinnä Amerikassa kehitetystä aineelliselle vauraudelle ja fyysisen elämän helppoudelle pääpainon panevasta elämänmuodosta, samoin on milloin tahansa mahdollista että riittävä määrä ihmisiä tajuaa teollistamisen, tekniikan ja korkean elintason ihmislajin tympeäksi harhakokeiluksi. Tällöin niistä luovutaan ja elämän valtavirta lähtee toisenslaisille teille, eikä siitä sen kummempaa: yksi ihmislajin voitto vain voidaan kirjata.

Toinen ajattelun vaikea harha ilmenee pääkirjoitusten ja »Tekniikan päivien» juhlapuheiden vakiofraasissa, kuinka me huutavan kipeästi tarvitsemme huipputrimmattuja tiedemiehiä ja insinöörejä, koska muussa tapauksessa sorrumme ja jäämme jalkoihin armottomassa kilpailussa; tavallisesti muistetaan vielä mainita, kuinka »saalistaja on paikalla» välittömästi. Mikä on tämä »armoton kilpailu»? — nähdäkseni lähinnä insinöörien päissä syntynyt fantasiakuvitelma,

joka jälleen valtavalla suggerointikampanjalla on juntattu ihmisten päihin ja siten todellisuudeksi. Ihminen pystyisi toisesta olemaan myös kaikkea muuta kuin häikäilemätön kilpailija ja kyynärpäiden käyttäjä, kunhan se niin johdettaisiin. Aivan varmasti voimme ilomielin antaa Länsi-Saksan riemuita teollisesta yliherruudesta ja suoda saksalaisille vaikka kymmenen televisiota perhettä kohti (mikäli he eivät sitä ennen menehdy kivihiihlepölyyn ja radioaktiiviseen saasteeseen). Emme me ollenkaan tuhoudu, vaikka elielisimme vallan hissukseen. Katselkaamme niitä tämän hetken Euroopan viimeisiä ilon ja elämänmyönteisyyden saarekkeita, jotka tapaamme vaikkapa Adrianmeren ympärillä. Siellä jokisuistot, jotka saksalainen tai suomalainen maanviljelysin-sinööripiiri olisi aikaa sitten kulmat kurtussa ja hymyn karehtimatta ojittanut, kuivannut ja myllännyt, kiehuvat sääskiä ja lintuja luojan rauhassa, ja kesyttämättömissä vuoristoissa ovat kurjat kinttupolut ja sudet yhtä suurena hengenvaarana. Ja ihmiset ovat köyhiä kuin kulkukoirat, asuvat epähygieenisesti, laulavat, nauravat, rakastelevat ja säteilevät elämäniloa. Mutta ennen kaikkea: heille ei ole käynyt mitenkään — mitään saalistajaa ei ole ilmaantunut. Ainoana joskin sitä suurempana vaarana ovat saksalais-amerikkalaisuuden apostolit, jotka tartuttavan vakuuttavassa itsevarmuudessaan ehkä viimein autuuttavat heidätkin.

*

Nykyajattelun hullutuksia kosketeltaessa ei voida unohtaa myöskään ns. työttömyysongelman tragi-komediaa: pieni osa kansasta ei mahdu muurahaiksiksi talouselämämme kekkoon, koska suurempi ja voimakkaampi osa paiskii yli-, yö- ja lomatöitä hampaat irvessä. On järkyttävää, että ongelmalle on ylimalkaan etsitty mitään muuta ratkaisua kuin työajan lyhentäminen — josta samalla ylen terveellisenä palkkiona seuraisi elintason pieni putoaminen. Järkyttävintä asiassa on kuitenkin se, että työttömyyttä sinänsä pidetään onnettomuutena ja kehitetään sellainen massapsykoosi, että vähitellen jokainen, jolla ei ole ansiotyötä sylin täydeltä vuoden jokaiseksi arkipäiväksi, vuolain kyynelin ruikuttaa kohtaloaan. Jo sanaparissa 'työttömyyden ongelma' esittäytyy länsimaisuus inhottavimmillaan: päämerkitys annetaan työlle, ei puhuta varattomuuden tai toimeentulon ongelmasta. Tämän kirjoittaja ei koskaan ole tehnyt ansiotyötä neljää kuukautta enempää vuodessa ja pitää tätä käytäntöä luonnollisena; aivan samoin on selvää, että cräät elinkeinoelämän haarat teettävät työtä esim. vain kesäaikana. Vasta joukko-psykoosi on saanut luontaisesti talvijoutilaan pienviljelijän vauhkona kirjoittautumaan työttömyyskortistoon — ajan henki kun kuuluu olevan niin armoton, että mies sortuu ja kuolee ilman Volkswagenia ja ämmä ilman jääkaappia, vaikka reikäleipää ja läskiä juuri piisaisikin.

On hyvä ottaa nyt biologin näkemys avuksi: ihminen on vuosituhansien kuluessa sopeutunut tyy-

pilliseksi kausityöläiseksi — suurten erä- ja kalaretkien vuorotellessa joutilaitten köllöttelyvaiheitten kanssa. Vielä maanviljelysyhteiskuntaan siirtyminen kävi päinsä kivuttomasti: touonteon ja elonkorjuun suuria kireitä voimaponnistuksia tasapainotti mm. talven suuri rauha. Mutta säännöllinen ympärivuotinen työ häviävän avuttomine vuosilomineen on jollaisenaan kauhea onnettomuus. Tällaisissa biologisissa luonnottomuuksissa epäilemättä piilevät tunnetun »nykyajan tyytymättömyyden» syyt, joita etsitään useimmiten aivan muualta.

*

Toinen ihmisen biologista olemusta vastaan sotiva onnettomuus on teollistuneen yhteiskunnan jäsenten irtoaminen luonnon rytmistä. Näkökohta on edellisiä kuluneempi, mutta ansaitsee yhä toistoa laajakantoisena sosiaalisena ongelmana. Totisesti olisi 'Talouselämän' ja 'Sosialistisen Aikakauslehden' vatvomia sosiaalipoliittisia pintailmiöitä monin verroin tärkeämpi kysymys siitä, miten turvata kaikille kansalaisille tilaisuus katsella jokaista aamu- ja iltaruskoa ja kokea hiirenkorvan tulo koivuihin.

Länsimaisen kireän elämäntahdin aluevaltauksset tuntuvat ilmeisesti huomattavan tuskallisina juuri suomalaisessa mielenlaadussa, joka keskimäärin epäilemättä tuntee suurempaa hiljaiselon tarvetta kuin saksalainen, puhumatta kaikkien kansojen tarmo- ja puuhaihmisistä koostuneesta Amerikasta. Ei liene sattuma, että jokaikinen suomalainen Intian-kävijä

— yhtä hyvin joku vanha sosialisti kuin estetikko ja kirjailija — joutuu hurmioon ja tuntee löytäneensä oikean elämäntaidon maan. Aivan varmasti useimmat suomalaiset ukot olisivat onnellisimpia kököttäessään talvisin päivät pilkkiavannolla ja viruessaan illat paljain varpain laverilla romaani kourassa. Suvisin tehtäisiin leppoisia peltotöitä ja pidettäisiin pitkiä taukoja pientarella tarkkaillen hapsenkakkaisten kulkua ja haavanlehtien kummaa lepatusta. Akat laittelisivat sahtia ja nuuhkisivat pihapihlajien tuoksua suuremmaksi ilokseen kuin ahertavat toimiston pölyssä perheen toista autoa varten, lääkäriellä hyppäämisten lomassa.

Mutta hyvä sosiaalipoliitikko ei unohtaisi myöskään nykyisen yhteiskuntamme keulamiehiä, »voimamiehiä», pääjohtajia, yli-insinöörejä ja metsäneuvoksia: nämä harvat rauhastoiminnoiltaan epänormaalin kiihkeät yksilöt eivät kyllä viihtyisi intialaisessa — tai sanokaamme vain suomalaisessa elämenossa. Heille olisikin järjestettävä suurehko eristetty rauhoitusalue, jossa he saisivat tehdä vastuunalaista suunnittelutyötä 20 tuntia vuorokaudessa, rakentaa voimalaitoksia, tekojärviä, sähkörautatiepätkiä ja uskomattoman korkeita ulamastoja ja jossa vatsahaavoihin erikoistuneita lääkäreitä olisi riittävästi käytettävissä.

*

Kun jyrkästi kiellän korkean elintason ja elämänilon myönteisen korrelaation, tiedän olevani vanhojen

fraasien raitcissa: joka toisessa pirtissä pinnallinen iltakeskustelu päättyy siihen, että »ihmiset olivat ennen köyhempää, mutta silti tyytyväisempiä». Vais-tonvarainen oivallus on oikea, mutta kun jokamiehellä ei ole kosketusta niihin lukuisiin huomattaviin ajattelijoihin, jotka esittävät saman näkökannan, he eivät asian erittelyyn kykenemättöminä pysty torjumaan hyvinvointivaltion ideologeja, jotka ylimielisesti kiistävät heidän oivalluksensa ja väittävät vanhojen aikojen ihannoinnin perustuvan pelkkään muistin optimismiin. Niinpä hekin jo aamulla ovat mukana tulisessa hyörinässä, »koska nykyaika vaatii, eikä sille mitään voi». Tarjoan — edellä esitettyjen lisäksi — väittelyissä käytettäviksi muutamia näkökohtia. On hyvä muistaa, että juuri saman nykyajan intialaiset pitävät arvottomana naurettavuutena sellaisen ihmiselämän epäolennaisen sivuseikan kuin aineellisen toimeentulon tähdentämistä. Eikä omasakaan maassamme ole puolta vuosisataa enempiä ajasta, jolloin suuret ponnistelut varallisuuden lisäämiseksi olivat ihmisten enemmistölle vieraita muiden tavoitteiden ohessa. Ja biologi toteaa jälleen lyhyesti ja kuivasti: ihminen nykyisellään on sopeutunut kohtalaisen vaikeisiin elinoloihin ja ehkäpä ajoittaiseen puutteeseenkin. Korkeintaan tuhansien vuosien päästä voi keskimääräinen ihminen pystyä ylelliseen elämään ilman suuria mielenterveydellisiä haittoja, siksi hitaaksi on luonnonvalinta ihmispopulaatioissa käynyt.

Tekniikan ja korkean elintason erityissiunauksista

kaikkein surkuteltavin on ihmisen vapauttaminen ruumiillisesta rasituksesta. Ihminen on näin antanut riistää itseltään erään aidoimpia ilojaan, raskaan ruumiillisen työn tuottaman. Samoin kätkeytyy suuri murhenäytelmä luovan käsityön tuottaman luontaisen tyydytyksen menettämiseen. Muuttaisin tutun väittämän »yksi hyvin koulutettu insinööri on maalle kultakaivoksen arvoinen» mieluumminkin asuun »yksi hyvin koulutettu insinööri on syvä ruoskanisku kansakunnan elämäniloa vastaan».

*

Nekin, jotka pääpiirteittäin ovat olleet yhtä mieltä kanssani, saattavat keskustelun lopuksi esittää painavimman vastahuomautuksen: Runo-Suomen menettäminen tosin on suunnaton mielenterveydellinen tappio, mutta se on kalliinakin välttämätön hinta henkisestä kulttuurista, jonka luominen on ihmislajin osa luomakunnassa. Tätä vastaväitettä olen haluton kokonaan kumoamaan, koska siinä vedotaan itsellenikin läheisiin arvoihin. Mutta varoitan liioittelemasta aineellisen vaurauden ja henkisen kulttuurin tason korrelaation ehdottomuutta. Vaikkapa eräät itämaiden kulttuurit kelpaavat jälleen esimerkeiksi, mutta muitakin on viljalti, askeettifilosofoista ja karun ruumiillisen työn saarnaajasta Schweitzerista alkaen. Joka tapauksessa on liian hirvittävä uhraus, jos henkisen huippukulttuurin nimissä hylkäämme kokonaan luonnollisen ilon. Kannattaisi silloin ainakin määrätietoosella kulttuuripoliittisella suunnitte-

lulla varmistaa, että elintason kohoaminen todella koituu henkisen kulttuurin hyväksi parhaalla mahdollisella tavalla, ja eliminoida se valtaosa taloudellista ekspansiota, joka on pelkkää tappiota kaikista näkökulmista.

Toivon, ettei lukija erehdy pitämään tekstiäni pakinana, niiden lukemattomien yleisönosastonkirjoitusten parodiana, joissa päivitellään »nykyajan kurjuutta». Kyllä tämä on kirjoitettu täydestä sydäimestä pitkin matkaa. Ja toivoakseni olen sentään kyennyt hiukan tavallista tarkemmin crittelemään epäkohtia ja viemään johtopäätöksiä tavallista pitemmälle. Tavanmukaisen marisevan toivottomuuden sijasta yritän myös olla optimistinen: huolimatta loputtomista masentavista merkeistä — sellaisista kuin jokin YTV¹, joka komein elkein ja torvia soittaen pyrkii hyvinvointivaltio-harhaopin lopulliseen vakiinnuttamiseen — pidän ihmistä sittenkin ovelana veijarina, joka aina välillä kykenee korjaamaankin erehdyksensä. Jään odottamaan hiljaisten ihmisten vallankumousta.

¹ Ylioppilaiden taloudellisen valistuksen kampanja 1960

1960

Aseistakieltäytyjän näkökulma

Samaan aikaan kun johtavissa kulttuurimaissa kysymykset aseistariisunnasta, atomiaseista ja maailmanrauhasta ovat lehdistössä ja keskustelupiireissä kaikkein keskeisimpiä aiheita, joiden ympärillä väitellään, kirjoitetaan pamfletteja ja julkilausumia jatkuvana virtana, itketään ja uhraudutaan, järjestetään joukkomielenosoituksia ja kootaan voimakkaita sodanvastaisia kansalaisrintamia, samaan aikaan on näyttänyt siltä kuin Suomen reaktiota maailman tilanteeseen ilmentäisivät pelkästään sotakirjojen jättiläispainokset, lukemattomat armeijan yksikköjen muistotilaisuudet ja maanpuolustusjuhlat, johtavien lehtien uskollisine selostuksineen, sekä sankarihaudoilla yhtämittäisesti jatkuvat rituaalit — tahi sitten täysi välinpitämättömyys. Ainakin äänekkäimmissä piireissä on rauhanaatetta edelleen näytetty pitävän pienen 'iverseniläisen' ryhmän hullutuksena, ja sitä on yhtä ivallisesti halvennettu kuin Euroopan suuria atomimarsseja suurimmissa sanomalehdissämme.

Tämä ei ole ollut innostava maaperä vakaumuk-

selliselle pasifistille, ja rauhanasian ajaminen on helposti rajoittunut rauhanyhdistysten omaan lämpimään perhepiiriin: pasifistisesta filosofiasta on kirjoitettu pienissä pasifistisissa aikakauslehdissä, vasta-kaikua on vain harvoin etsitty muualta.

Melkoisesti optimismia tai ehkä paremminkin tuollaista rentoa ajattelua »antaa mennä syteen tai saveen, mutta yritetään toki jotakin, ei kai tässä hirveitä menetetäkään» tarvittiin siltäkin virkeältä ylioppilaiden ja nuorten maistereiden ystäväpiiriltä, joka viime keväänä ryhtyi ajamaan läpi psykologimaisteri Pehr Charpentierin kanssa kauan valmistelmaani pasifistista kiistakirjoitusta, jonka nimeksi yhteisvoimin muotoiltiin 'Isänmaan ja ihmisen puolesta — mutta ei ketään vastaan'.

Toisaalta kypsymätön maaperä vaati meitä käyttämään voimakkaita ja hätkähdyttäviä keinoja, jotta kirjasemme ylimalkaan saisi huomiota. Niinpä meidän oli suhtauduttava täysin häikäilemättömästi sellaisiin arvoihin, jotka monille edellispolven kansalaisille epäilemättä vielä ovat pyhiä, ja pyrittävä kiertelemättä aivan toisenlaiseen arvojen arviointiin. Sama hienotunteisuuden puute vaivaa minua tässä alustuksessakin enkä usko että se olisi joka suhteessa diplomaattista ja välitöntä myötämielisyyttä herättävää, mutta toisaalta on kuulijoita tai lukijoita vaikeata muullakaan lailla tavoittaa. Kylliksi on kuultu latteaa ja yleisluontoista rauhanjulistusta: kaikki ihmiset myöntävät, että rauha on hyvä asia ja ettei ihmisiä pitäisi kovin paljon surmailla — ja jatkavat

sotamuistelmien ihannoitua ja poikiensa lähettämistä asepalvelukseen. Meidän voimakas kielenkäytömme ei kylläkään johdu pelkästään propagandistisesta tarkoituksesta herättää ja ravistella, se on myös vakaumuksemme mukainen: meidän mielestämme ohje toisen ihmisen vakaumuksen hienotunteisesta kunnioittamisesta ei päde silloin kun tämä vakaumus merkitsee täyttä välinpitämättömyyttä tahi vihamielisyyttä toisten kansojen ihmisten henkeä kohtaan ja kevytmielistä leikkiä myös oman kansan ihmishenkien kustannuksella.

Pääsen näin niihin peruseriaatteisiin, joista kirjassammekin lähdemme.

Ajatusrakennelman pohjana on usko siihen, että ihmiskunnan ja muun korkeamman luomakunnan elämällä on tietty arvo ja että niiden tuhoutuminen olisi tappioksi. Filosofisesti ottaen tämä tietysti ei ole mikään välttämätön lähtökohta: toiset voivat olla sitä mieltä, että tähtitarhoista katsoen maapallon, ihmisen, karhun ja kotkan kohtalo on herttaisen yhdentekevä; toiset sanovat, että mikäli ihmiskunta tuhoaa itsensä, se on sen toki ansainnut. Me joka tapauksessa tunnustamme ihmisrakkauten ja olemme vieläpä hyvin vakavissamme — kuten useimmat muutkin pienet ihmiset.

Toiseksi tunnustamme tieteelliseksi tosiasiaksi, että koko inhimillinen kulttuuri ja mahdollisesti koko maapallon väestö voidaan tuhota ja epäilemättä tuhotaan, jos suursota vielä puhkeaa. Toisin sanoen kysymys sodasta on tällä hetkellä ratkaisevasti toisen-

lainen kuin aikaisemmin historiassa — mikä toki ei saa meitä aliarvioimaan vanhanaikaisenkkaan, ilman ydinascita käytävän sodan mielettömiä kauhuja. Tällä kohden on vaarana se, että ihmisiltä usein puuttuu riittävän elävä mielikuvitus: koko ihmiskunnan tuhoa ei jakseta niin elävästi kuvitella, että se myönnettäisiin aivan toden teolla mahdolliseksi. Vaikka moni pinnallisesti on valmis myöntämään tosiksi tiedemiesten esittämät faktat ja tilastot jo varastoissa olevista ydinpommimääristä, jotka riittävät tekemään asumiskelvottomaksi 20-kertaisesti maapallon kokoisen alueen, hän kuitenkin sisimmässään pyrkii leimaamaan puheen nostradamusmaiseksi maailmanlopun ennusteluksi. Joskus atomiaseitten tehoakin silti vielä epäillään ja väheksytään, varsinkin sotilashenkilöiden taholta, jotka ymmärrettävästi ovat katkeroituneita ja turhautuneita, kun heidän omat uljaat aselajinsa kaikkine viimeisine hienouksineen ovat käyneet merkityksettömiksi ja naurettaviksi.

Näkökulmaamme kuuluu tärkeänä ajatus, että meidän on ajatuksissamme opittava operoimaan ihmisten iloilla ja kärsimyksillä vain numeerisessa mielessä, ajateltava mielihyvän ja mielihahan kokonaisuus eikä sitä, kenen osaksi ne lankeavat. Tämä voi kuulostaa selvältä, mutta kaikki eivät kuitenkaan tunnusta tätä edes julkisesti. Niinpä viime sotiemme voitto- ja tappiotiliä arvioitaessa unohdetaan useinkin, että vielä järkyttävämpää kuin omat uhrimme, sankarivainajamme ja invalidimme, oli monen uljaan elämänhaluisen Donin kasakan ja nuo-

ren Vienan pojan jääminen Karjalan metsiin tai äitien kyynelet Volgan rannoilla — järkyttävämpiä siksi, että heitä tilastojen mukaan oli enemmän kuin rintamalinjan tällä puolen.

Kirjasemme nimi ja sen kannessa oleva Suomen lippu pyrkivät heti ensimmäiseksi tuomaan esiin sen nykyaikaisen ajatustavan, että kansallisesti rajoittamattoman itsekkään ajattelun aika on ohi, että ihmiskunta kerta kaikkiaan on jo samassa vencessä, että isänmaan etu on nykyisin sama kuin koko ihmiskunnan etu. Ajattelemme ennen kaikkea asian niin sanoaksemme käytännöllistä puolta, suursodan kaikkituhoavaa laajuutta, mutta myös aatteellista muutosta tarvitaan. Olemme kirjasessa käyttäneet paljon tilaa vanhentuneen isänmaallisuuden arvosteluun. Olemme todenneet, että oman ryhmän, heimon, kansan asettaminen etuoikeutettuun asemaan on moraalisesti yhtä halveksittavaa kuin yksilön itsekkyyks. Olemme todenneet kansakunnat ja valtiot itse asiassa varsin mielivaltaisiksi ja sattumanvaraisiksi ihmiskunnan paloittelutavoiksi. Pelkkää kansallista itsepetosta on vastenmielinen uskottelu, kuinka juuri me suomalaiset emme halua sotaa, olemme viattomia kuin pulmuset, toiset pahat kansat vain käyvät kimpuumme, meidän sotamme on aina oikeutettua ja ihanteellista puolustussotaa. Tosiasiassa nykyaikaiset sodat käydään pelkästään toisiaan vastaan puolustautuvien kansojen välillä, monen monet puolustusvoimat iskevät yhteen puolustusministeriensä johdolla. Ylt'yleinen puhe pienistä, puolustautuvista,

hyivistä valtioista ja suurista, hyökkäävistä, pahoista valtioista ei perustu ainakaan minkäänlaiseen ihmistuntemukseen. Loppujen lopuksi: meissä itsekussakin asuu niin voimakkaana ihmiselle luontaisesti ominainen nurkkakuntaisuus ja ryhmäajattelu, että minkäänlaista isänmaallisuuden korostamista ja lietsoamista ei tarvita — eikä toisaalta juuri ole pelkoa siitä, että sen »nakertaminen» voisi mennä liiallisuuksiin. Joka tapauksessa on hedelmätöntä sodan ja rauhan ongelmaa tutkittaessa arvostella kaukaisten maiden ihmisten menettelyä. On keskityttävä omiin oloihimme, omiin vikoihimme, omaan syyllisyyteemme.

Voimakkaasti painotamme näkökohtaa, joka poikkeaa yleisimmästä ihmisrakkauden julistuksesta — että ihmisen surmaaminen ei aina ole yhtä raskas rikos ihmisyyttä kohtaan, vaan että rikos on kaikkein suurin sodassa, jossa surmaamme mielivaltaisesti tuntemattoman ihmisen, kenties vaikka parhaan aateveljemme ja hengenheimolaisemme. Paljon vaikeampi on mielestämme tuomita poikaa, joka epätoivoissaan tappaa äitiä ja sisaruksia vuosikausia julmasti kiduttaneen tyrannimaisen perheenisän. Ei voi olla muuta kuin äärettömän alkeellista etiikkaa, että yhteiskunnan palkinto vielä tähän saakka on ollut jälkimmäisessä tapauksessa kuritushuone-tuomio, edellisessä sankarimitali.

Tällainen ajattelutapa edellyttää sitä, että vaadimme yksilön vastuuta, toisin sanoen hyväksymme kirjasessamme esitetyn toteamuksen: sodat eivät viime kädessä riipu muutamista valtiomiehistä, eivät

liioin muutamista teollisuuspohatoista, vaan meistä jokaisesta — sotasyylinen on jokainen nuorukainen, joka taipuu auttamaan sotaa ja sen valmisteluja. Emme siis myönnä hallitukselle oikeutta määrätä surmaamaan, emmekä yksilölle oikeutta vierittää syytä hallituksen niskoille. Pieniä tavallisia ihmisiä tuntevan mielestä tämä vaatimus on lähes hirvittävä, ja vielä masentavammaksi se käy, kun ajatellaan, minkä ikäisinä ihmiset eri maissa joutuvat tärkeimmän ratkaisunsa ihmisyyden asiassa tekemään. Mutta emme myöskään voi tinkiä tästä vaatimuksesta: vastuun siirtämisen järjestelmä voi tehokkaasti toteutettuna johtaa mihin tahansa kauhunäytelmään, äärimmäisessä tapauksessa siihen, että sodan syyttämiseen ja mahdollisesti ihmiskunnan tuhoon tarvittaisiin vain yhden avainasemassa olevan — kenties mielenhäiriöön joutuneen — henkilön aloite. Siteeraan edelleen kirjastamme:

»Painajaisuniin saakka järkyttää jokaista lukijaa saksalaisia keskitysleirejä kuvaava dokumentti 'Auschwitzin komendantti', jonka kirjoittaja, miljoonia ihmisiä kaasukammioissa ja polttorovioilla surmauttanut keskitysleirin päällikkö, paljastuu mitä kunnollisimmaksi, joskin pikkusieluiseksi kelpo virkamieheksi, joka rakasti hellästi lapsiaan ja luontoa. Hän ei ollut kuvitelmiemme mukainen abnormi sadisti enempää kuin lukemattomat muutkaan keskitysleirien virkailijat, murhattavia ihmisiä eri maissa kodeistaan raastavat sotilaat tai heitä suljetuissa tavaravaunuissa halki Euroopan tunnollisesti kuljettavat rautatieläiset. Nämä kaikki vain seurasivat

uskollisesti esimeistensä käskyjä ja jättivät vastuun näille.»

Selkeyteen ja konkreettisuuteen olemme pyrkineet myös pohtiessamme keinoja ja toimenpiteitä rauhan turvaamiseksi. Niinpä kirjassamme johtoiheena on vaatimus armeijamme lakkauttamisesta ja nuorukaisille osoitettu vetoamus aseellisesta palveluksesta kieltäytymiseksi. Tähän meidän mielestämme sisältyy toivon siemen — samoin kuin rauhan filosofiankin tunnetun Albert Einsteinin mielestä, jonka kuningatiasajatus oli nuorisosa asevelvollisuuslakko. Näyttää tosin siltä kuin puolustusvoimiamme ja niitä renkaana pönkittävien reserviläiskerhojen ja maanpuolustusentukisäätiöitten asema ja arvostus yleisessä mielipiteessä olisi yhtä vankka kuin konsanaan. On kuitenkin huomattava, että tästä kielteisestä asennoitumisesta rauhanajatteluun vielä tällä hetkellä vastaa sukupolvi, joka ei ole mitään oppinut eikä mitään unohtanut, tuo sukupolvi, joka harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta on sotien koettelemuksissa katkeroitunut, menettänyt elämänsänsä ja moraalisen ryhtinsä. Ei tarvitse kovin paljon tuntea sodanjälkeistä nuorisoa havaitakseen suuren eron vieläpä tuon vanhan sukupolven nuoruuden aatemaailmaan verrattuna: edellinen ainakin pyrkii antamaan arvoa suvaitsevaisuudelle, yleiselle humanisuudelle ja kansojen väliselle myötämielisyydelle siinä missä jälkimmäinen korosti raja-aitoja, kielellisiä, kansallisia, ideologisia. Tietysti uudessa nuorisossa on paljon

auktoriteettiä, välinpitämättömyyttä ja henkilökohtaisen rohkeuden puutetta, mutta maaperä yleisinhimilliselle näkemykselle ja pasifistiselle oivallukselle on hyvä — kunhan vain saataisiin nuorison ulottuville rauhanaatteen esittelyjä edes yhden prosentin verran siitä määrästä, mitä sille maanpuolustuspropagandaa tarjotaan.

Käydyssä keskustelussa on ajatusta asevelvollisuuslakosta arvosteltu mm. sillä perusteella, että asevelvollisuus on, niin on väitetty, vain pintailmiö ja luonnollinen seuraus ihmiselle ominaisesta yleisestä aggressiivisuudesta, eikä se sellaisenaan ole sodan syynä merkittävä. Tämä vastaväite on meidän nähdäksemme väärä. Olemme vedonneet jälleen Albert Einsteininkin oivallukseen, jonka mukaan armeijat sinänsä ovat ruutilatauksia, jotka vääjäämättömästi vähitellen ikäänkuin liukuvat kohti räjähdystä. Toisaalta olemme korostaneet pitkän asepalvelusajan vaikutusta ihmisiin erillisenä, viimeisenä ja ratkaisevana tekijänä sotaan johtavassa ketjussa. Linaan kirjassamme lukua 'Yleisestä asevelvollisuudesta':

»Sittenkin kaikkein pelottavimpana ilmenee asepalveluksen hävittävä luonne siinä, että psykologisesti pirullisen oikeaan osuneessa ikävaiheessa murskataan — sekä tahallisesti että tahattomasti, välittömästi ja välillisesti, päällystön kurinpidolla ja toverihengellä, kaikin mahdollisin menetelmin, lyhyesti sanottuna koko armeijan hengen paineella — kansan miespuolisesta osasta kaikki se, mitä voitaisiin kuvata sanoilla herkkyys, pehmeys, hellyys, säälintunto, hyvänsuopaisuus. Lauseparteen 'armeijassa tehdään

miehiä' kätkeytyy eräs kansakuntamme ja ihmiskunnan suurimpia onnettomuuksia — synnyttämällä ja kannustamalla valtaosassa sosiaalista elämäntyytään aloittavia miehiä sydämettömyyttä, kovuutta, karskiutta, 'miehekkyyttä' yleinen asevelvollisuus on ratkaisevasti hidastanut ihmiskunnan kehittymistä kohti eettisempää tajuamista. Tämä merkitsee lohdutonta kehänkiertoa: maanpuolustuksella on toisin sanoen varmistettu, että puolustus on jatkuvasti näyttänyt tarpeelliselta.»

Eräiden vastaväittäjien mielestä kasvatus rauhaan on kuitenkin mahdollista aloittaa vain aivan alusta, koko ihmisen persoonallisuutta lapsesta lähtien muovaamalla. Jos näin olisi, olisi tilanne toivoton: lukematon määrä tällä hetkellä kohteisiinsa valmiiksi suunnattuina odottavia ydinkärkirohjuksia tuskin kiltisti odottaa vuosikymmeniä. Kohtaahan koulunurison kasvatuksen aloittaminenkin yleisinhimillisyyteen vielä kauan tavattomia vaikeuksia — niin kauan kuin esimerkiksi oppikoulujen historian ja äidinkielen opettajat tuntuvat ajattelussaan edustavan yhteiskunnan kaikkein takapajuisinta ja valistumattominta ainesta. Meidän käsittääksemme suoranaisten militarismi kuitenkin voidaan ja täytyy erottaa omaksi ongelmakseen, jossa on ratkaisun avain. Yhtä varmasti kuin emme ehdi, yhtä varmasti meidän ei tarvitse muuttaa ihmistä toiseksi. Vaikuttaa ehkä tökeröltä ongelmanasettelun yksinkertaistamiselta, jos sanomme, että tähän hätään riittää kun ihmiseltä otetaan pyssyt ja pommit ja tehokkaan joukkotappamisen taito pois. Mutta pasifismin päämäärää on

tällä hetkellä käsittääksemme pakko rajoittaa — on keskityttävä ihmiskunnan välittömän tuhon estämiseen. Hiljainen ja syvälinen kasvatustyö on tietysti aloitettava samanaikaisesti, mutta nopeampia ratkaisuja tarvitaan, jotta sen jatkumisen mahdollisuus ylimalkaan turvattaisiin. — Sama koskee toista hitaana menetelmänä suosittamaamme rauhanliikkeen käytännön työtä, kansainvälistä kanssakäymistä sen kaikissa muodoissa.

On osoittautunut, että varsinkin kristilliselle ajattelulle näytävät tällä kohden näkökantamme jäävän vieraiksi. Hyvin samantapaisia äänenpainoja ovat käydyssä keskustelussa tuoneet julki ylioppilaspastori Sarantola sekä täällä salissa monen tuntema setlementtipappi Topi Tarkka, joka viimeisessä Yhdyside-lehden numerossa viittaa pasifistien virittämän keskustelun provokatoriseen räikeyteen ja kirjoittaa:

»Monet rauhanasian edustajatkin ovat tässä suhteessa sodan ihmisiä. Keskustelu saattaa olla eräs sodan muoto. He saattavat viehättyä keskustelemaan pelkästään voittaakseen, siis nujertaakseen lähimmäisensä.»

Tätä lukiessani minun tekee mieleni sanoa: voi hyvä ihminen, siitähän juuri on kysymyskin! Kun tosiaankin saataisiin ihmiset taistelemaan ja nujertamaan toisensa keskustelemalla eikä konekiväärillä ja lentopommilla, olisi suuri unelma toteutunut. Kirjassamme olemme iloinneet jo paljon vähemmänkin ruusuisesta näköalasta — siitä, että ihmisten aggres-

siot voitaisiin ohjata purkautumaan puukkotapelluissa ja katuhulinoissa, kansojen välisten sotien sijasta. Ei ole mitään mieltä vaatimuksessa, että tavallisten ihmisten enempää kuin pasifistienkaan on kokonaan sammutettava luontainen aggressiivisuutensa — se ei ole mahdollista, eikä ehkä ihmiselämän rikkauten kannalta toivottavaakaan.

Kouraantuntuva ohje on myös ehdotuksemme sotamielialan ja kansallisesti itsekkään ajattelutavan hylkäämisestä. Jotta ymmärrettäisiin, kuinka monitahoista sotamielialan lietsominen ja sodan hiljainen — etupäässä tiedoton — valmistelu on, sitceraan kirjastamme sotapropagandaa käsittelevää lukua :

»Kaikki kirjoitukset, joissa kuvataan sotaa, sotilaiden elämää ja heidän ajatteluaan tai joissa ihannoidaan isänmaallisuutta, urhoollisuutta tai puolustus- tahtoa, kaikki itsenäisyyspäivän juhlapuheet, seremoniat sankarihaudoilla, kunniamerkkien jakotilaisuudet, rikos- ja sota-aiheiset sarjakuvat, elokuvat ja radiokuunnelmat, kaikki sen ja sen rykmentin muistotilaisuudet, sotilaselämästä kirjoitetut kaskut, vanhojen sodanaikaisten marssien esittäminen jne., kaikki tämä on sotapropagandaa.

— — — Se on sotapropagandaa siksi, että se ruokkii, vahvistaa ja ylläpitää meissä käsitystä, että sota on jotakin täysin luonnollista, inhimilliseen olemassa- oloon kuuluvaa ja ainakin joissakin tilanteissa väistämätöntä. Se on sotapropagandaa siksi, että se ehkäisee meitä kysymästä, olisiko olemassa muita keinoja, joiden avulla kansainväliset kriisitilanteet voitaisiin selvittää, ja siksi, että se kääntää huomiomme ja oivalluskykymme yhä voimakkaamman ja paremmin

aseistetun armeijan luomiseen eikä rauhaa rakentavien keinojen keksimiseen. Tästä syystä kaikki se opetus- ja kasvatustoiminta, joka lisää uskoamme sodan väistämättömyyteen, lisää sodan vaaraa, on sodan syynä.»

Edelliseen liittyy viittaus siihen lähes uskomattomaan tosiasiaan, että nykyajan ominta asetta, tiedettä, ei ole käytetty mitenkään hyväksi maailmanrauhan varmistamiseksi. Kuinka monta erilaista sotakoulua esimerkiksi meidän maassamme toimii? Ja kuinka monta rauhanakatemiaa, joissa sosiologit, biologit, psykologit, kansatieteilijät, valtio-oppineet syventyisivät eri tahoilta sodan ongelmaan ja etsisivät tieteellisen tehokkaita vastalääkkeitä?

Aivan ylt'yleinen on väite, että Suomi maailmanrauhan kuten muidenkin yleismaailmallisten ongelmien osalta on tuomittu jäämään syrjäiseksi ja merkityksettömäksi kolkaksi. Sillä, kieltäytyykö harvempi tai useampi suomalainen asepalveluksesta, ei ole ihmiskunnan kohtalolle missään tapauksessa mitään merkitystä. Olemme koettaneet osoittaa, että tällainen ajattelu on halpahintaisen mukavuudenhalun tuotetta ja vastuun kiertämistä. Itse asiassa nykyajan ihmiskunta jo kaikista rajanvedoista huolimatta on tiedotusvälineiden ansiosta siinä määrin yhtenäistä kansojen perhettä, että osa aina enemmän tai vähemmän vaikuttaa kokonaisuuteen. Olemme Suomen mahdollisuuksia kokonaisuutena aseettomana kansakuntana käsittelevässä luvussa luonnostelleet eräänlaisen rohkean ulkopoliittisen suunnitelman, silläkin

uhalla, että tämä ennakkoluuloihin ja totuttuihin asetelmiin takertuneiden ihmisten silmissä merkitsee naurunalaiseksi joutumista vieläkin varmemmin kuin kirjajamme muu sanottava. Pääkohdat mainitusta luvusta ovat seuraavanlaiset:

»Kansallisen itsepetoksen sanelema meillä hyvin yleinen vakaumus on se, että erityisesti pienillä valtioilla ei ole varaa vaarantaa olemassaoloaan luopumalla kansallisen armeijan antamasta suhteellisesta turvallisuudesta — näyttäkööt isot esimerkkiä! Juuri tässä on kuitenkin ratkaiseva erehdys: kuten jälleen mm. Albert Einstein on oivaltanut, on päinvastoin juuri pikkuvaltioille luonnostaan lankeava osa olla aseistariisunnan edelläkävijöinä. Onhan näet psykologisesti katsoen suurvalloille paljon suurempi houkutus pitää kiinni asevoimista, jotka niille merkitsevät — tai ainakin ennen ovat merkinneet — mahdollisuutta todella merkittävään maailmanmahtiin.

— — —
Jos Suomi ensimmäisenä länsimaisena valtiona luopuisi varustautumisesta ja kansallisesta armeijasta, olisi tässä sekä ainoa että loistava mahdollisuutemme esimerkillämme vaikuttaa kansainväliseen tilanteeseen. Mutta toimenpide olisi suoritettava viisaasti ja 'ottamalla siitä irti' kaikki saavutettavissa oleva hyöty — halveksimatta nyt tietoista kansallista itsekkyyttäkään, koska se tällä kertaa täysin samastuisi koko ihmiskunnan etuun.

Ensinnäkin olisi rumpua lyöden, kaikkia kansainvälisiä tiedotuskanavia hyväksi käyttäen tehtävä mahdollisimman tunnetuksi sekä ratkaisumme sinänsä että sen perustelut: miksi armeija ei enää kykene suojelemaan kansakunnan itsenäisyyttä ja turvallisuutta.

Toiseksi voitaisiin osa vapautuvista puolustusmäärärahoista asettaa käytettäväksi esim. 'rauhanrahastona' kansainvälisten kriisitilanteiden välityskustannuksia varten, joko YK:n puitteissa tai sen ulkopuolella 'yksityisenä yrityksenä'.

Kolmanneksi voitaisiin vapautuvia puolustusmäärärahoja käyttää kansainvälisinä palkintoina, vaikkapa — ajatellen asian propaganda-arvoa kansojen laajoissa yleisökerroksissa — tunnustuspalkintoina hyvin suoritetusta työstä mitä erilaisimmilla myönteisillä elämänaloilla, esimerkiksi eteville käsityöläisille, esimerkillisille maanviljelijöille jne. Kun pienen Suomenkin puolustusbudjetti edustaa jättiläismäisiä summia voitaisiin näin luoda kaikkein maineikkain, Nobel-palkinnot ja muut laudalta lyövä kansainvälinen palkintojärjestelmä, kunhan se jälleen tehtäisiin mahdollisimman taitavasti ja tehokkaasti tunnetuksi kaikkialla maailmassa ja myös siroteltaisiin suurpalkintoja joka taholle maanpiiriä.

Neljänneksi voitaisiin tarjota YK:n käyttöön Suezin-komppanian tapaan vapaaehtoisista värvätyä poliisiosastoa, jonka aseistuksen ja kustannukset Suomi maksaisi. YK:n poliisiarmeijalle voitaisiin parhaiten siirtää muukin käyttökelpoinen osa armeijamme aseistuksesta. — — —

Kaikki tämä toteutettuna aivan ilmeisesti hankkisi maallemme sellaisen kansainvälisen suosion, että viimeinenkin pelko jonkin suurvallan suorittamasta 'kidnappauksesta' suursodan ulkopuolella voitaisiin hyljätä: minkään maan ei kannattaisi kärsiä niin musertavaa iskua rauhanaikaisessa propagandakilpailussa kuin tämän suosikin loukkaaminen merkitsi. Suursodan puhjettua nämä propagandalaskelmat menettäisivät merkityksensä, mutta silloin armeijamme joka tapauksessa olisi vailla merkitystä.»

Luvun lopussa koskettelemme vielä talvisotaa, jonka maine kadun miehen muistossa eri maissa antaisi erityistä pontta juuri Suomen aloitteelle ascistariisunnassa: meidän ratkaisumme ei hevin saisi »raukkamaisuuden» leimaa. Vielä otamme puheeksi Neuvostoliiton kanssa solmitun ystävyys- ja avunantosopimuksen, jonka velvoitukset ovat niin kovin mieleisiä aseelliseen maanpuolustukseen takertuncille, ja perustelemme otaksumaa, että tämä sopimus olisi neuvotteluin muutettavissa.

*

Tällä hetkellä voi kirjasemme saamasta vastaanotostakin tehdä jonkinlaisen väliaika-arvion.

Siltä osalta kuin tarkoituksemme on ollut keskustelun herättäminen ja ylimalkaan pasifistisen ajattelun tunnetuksi tekeminen, voidaan tulosta jo pitää tyydyttävänä. Tämä johtuu epäilemättä osaltaan kirjasen tehokkaasta levittämistekniikasta,¹ mutta varmasti myös siitä, että maailmanrauhan asia vihdoinkin myös Suomessa on ilmassa, kuten sanotaan. Varsinkin tulevaisuuden mielipiteen muodostuksen kannalta olennaisessa ylioppilasmaailmassa on keskustelu ollut erittäin vilkasta, niin molemmissa Ylioppilaslehdissä kuin osakuntalehdissä sekä keskustelutalaisuuksissa. Ilahtuneina voimme kehaista, että

¹ ilmaislähetyskeskukset kaikille kevään 1960 miespuolisille ylioppilaaksikirjoittajille, merkittävimpien lehtien toimituksiin, kaikille kansanedustajille, lähetystöille jne., toveripiirin hoitamat laajat esittelyt kaikissa tärkeimmissä ylioppilas- ja osakuntalehdissä ym.

olemme ainakin saaneet rauhanaatteesta täällä syksyn puhecnaiheen. Muussakin lehdistössä kirjaseen on kiinnitetty varsin paljon huomiota, joskin epätaisaisti — eivätkä murheellista kyllä kahden suurimman päivälehtemme ja suurimpien viikkoleh-
tiemme palstat ole keskustelulle auenneet.

Sävyltään keskustelu on tietysti vaihdellut äärimmäisyydestä toiseen. Vanhat rauhanasian veteraanit ovat toki olleet liikuttavan ilahtuneita ja korostaneet kuinka rohkaisevaa on ollut yllättävän sivustatuen saaminen aivan tuntemattomalta taholta. Mutta paljon sympatiaa on saatu myös ylioppilaskeskustelijoiden taholta, samoin yleensä työväenlehtien kirjoittajilta, eikä oikeistolehtienkään närkästys ole ollut aivan yhtenäinen. On ymmärrettävää, että useimmat myötämielisetkään kirjoittajat eivät ole nielais-
seet ohjelmaamme joka kohdaltaan — pienet va-
rauksethan kuuluvat jo hyviin tapoihin.

Ilahduttavan suurelta osalta kielteinen kritiikkikin on liikkunut asiallisella pohjalla. Tietysti on jokunen laumamme viimeisistäkin saanut tekstiään julkisuuteen. Iänikuinen hokema kommunismin propagandasta on ollut esillä, ja tällä kerralla osunut tavallistakin huonommin maaliinsa, kun kirjaseen takana ovat nuoret ihmiset tietävästi kaikki kuuluvat juuriltaan ja elämänkatsomukseltaan sittenkin lähinnä kokoomuspuoluetta oleviin piireihin — lystikästä kylläkin. Akateemisen reserviupseeriliiton puheenjohtaja katsoi Ylioppilaslehdessä kirjaseen ai-
noaksi tarkoitukseksi uuden kriitikon nimen esiin

tuomisen. Tätä lukiessani minun oli sääli varsinkin niitä köyhiä ystäviäni, jotka ovat tukeneet hanketta opiskelijan kukkarolle melkoisin rahasummin, mutta eivät ole saaneet nimeään missään näkyviin. Ja vihdoin muuan Uuden Suomen nimimerkki, tietämän mukaan muuan Reserviupseeriliiton silmäntekevästä, ryhtyi suuren yleisön mielipiteen muokkaukseen varsin halpahintaisella tavalla, kirjoittamalla mm. koko kirjasen saavan selityksensä katkeruudesta, jota tämän esittäjä tuntee viisi vuotta sitten asepalvelusaikanaan törkeän rikkomuksen takia saamastaan rangaistuksesta. Toimitus merkillistä kyllä painoi kyhäyksen kontrolloimatta tämän ja eräiden muiden seikkojen todenperäisyyttä, mutta otti sentään myöskin vastineen, jossa mm. todettiin mainitaksi rikokseksi luvaton elokuvissakäynti ja rangaistukseksi hyvin tavallinen virkistävä pieni aresti. Hiukkanen totta viittauksessa tämän esittäjän palvelusaikaan armeijassa ilmeisesti kuitenkin on: pysyvä syvä häpeäntunne siitä, että minulla ei aikanaan ollut rohkeutta ja selvänäköisyyttä asettoman palvelun valitsemiseen, on epäilemättä psykologisena tekijänä vaikuttanut kirjasen syntyyn. Ei ole ollut kaukana se ajatus, että mahdollisimman moni muu nuorukainen olisi tältä häpeältä säästettävä.

Voiko pieni kirjaseemme monine ehdotuksineen ja näkökantoineen saada aikaan muutakin kuin herättää keskustelua, se nähdään vasta vähitellen. Sen julkaisijat joka tapauksessa uskovat yhtä vankasti kuin ennen, että rauhanasian tulevaisuus voi olla

valoisa. Myös hyvyyden, hyväntahtoisuuden ja suvaitsevaisuuden virikkeet ovat ihmisessä edelleen ja erityisesti nykyisin niin lähellä pintaa, ettei katkeroituneen sukupolven uskoon ihmisen peruuttamattomasta pahansuopaisuudesta ole syytä. Ihminen voidaan varmasti ohjata niin hyvään kuin pahaankin. Tarvitaan vain äärettömän paljon erilaatuista passivistista valistusta, erilaisia kyniä, erilaisia ideoita erilaisia ihmisryhmiä varten. Tavoitteena maailmanrauhan pitäisi olla melkoisen vaivannäön arvoinen.

Esitelmä, 1960

Rauhantyö ja YK:n poliisiarmeija

Esittäessäni huhtikuussa alustuksen aseistariisuntakeskustelutilaisuudessa Helsingissä mainitsin erään myönteisen ehdotuksen: että pasifisti-asevelvollisille varattaisiin mahdollisuus sotilaskoulutukseen YK:n poliisiarmeijan puitteissa. Osoittautui kuitenkin, että ehdotus jäi monille rauhanihmisillemme aivan vieraaksi. Nähdäkseni kysymys YK:n joukkojen tukemisesta liittyy sopivasti eräisiin rauhantyön kannalta keskeisiin periaatteellisiin kysymyksiin, joista soisin mielelläni käytävän keskustelua. Oman näkökulmani esittäminen voisi olla alustavana puheenvuorona.

Katsoisin siis eduksi, että mahdollisimman moni pasifisti voisi hankkia hyvän sotilaskoulutuksen YK:n joukkoja varten. Tietystikin ratkaisu sopisi ainoastaan niille pasifisteille, joiden rauhanvakaumus ei perustu huomattavasti normaalia suurempaan tunteenomaiseen kauhuun verenvuodatusta kohtaan, vaan on — kuten tämän kirjoittajan — älyllistä ja maailmankatsomuksellista laatua. (Edellisille olisi tietysti professori Iversenin esittämä kansainvälisen avun palvelus

oikeaan osunut vastine, joskin minusta hänen kaavailmansa palvelusajan pituus tuntuu kohtuuttomalta.) Ehdotuksen perusteluina kannattaa harkita seuraavia seikkoja.

Ensinnäkin YK:n armeija on verrattavissa puhtaasti poliisi- eikä sotalaitokseen. Ajatelkaamme vain, kuinka suurenmoista olisi ollut, jos YK:n poliisi olisi valvonut tapahtumia meidän maassamme 1917—18 ja estänyt silloiset iljettävät surkeudet puolin ja toisin. Tai jospa sillä olisi ollut voimia ehkäistä esimerkiksi häpeällinen Algerian sota — jossa vapautustelijoidenkaan raakuuksia ja epäviisaita menetelmiä ei ole syytä unohtaa ranskalaisten terroria paheksuttaessa. Pasifisti, joka ensimmäiseksi ajattelee epäkohtien ja väärinarviointien mahdollisuutta myös YK:n toiminnassa, vaatii mahdottomia: mikään inhimillinen toiminta ei koskaan tule olemaan täydellistä. On aina kysymys vain suurimmasta mahdollisesta hyvästä tai pienimmästä mahdollisesta pahasta. YK:n laajapohjaisuus varmasti antaa riittävän takuun puolueellisuutta vastaan ja peruskirjan henki takuun siitä, ettei sen poliisiarmeijasta tule esimerkiksi kaikkien vallassa olevien hallitusten asetta, joka tukahduttaisi ilman muuta järjestelmien oikeutetut parannusyritykset. Ei myöskään tähänastinen YK:n poliisitoiminta mielestäni sisällä piirteitä, joita pasifisti — mikäli vain ei ole saanut nimenomaan Kongon tapahtumista sitä katkerasti vääristelyä informaatiota, jota nk. kolonialistit ovat onnistuneet soluttamaan laajalti länsimaisiin lähte-

siin — ei voisi täysin sydämin ja innostuneena kannattaa. Omasta puolestani en voi olla tuntematta syvää häpeää siitä — yritänpä kuinka hyvänsä vapautua ahtaista kansallisista suhtautumistavoistani — ettei mukana ole ollut pataljoonaa »sinivalkoisia», siitä, että meidän rikkaan pohjoisen kansamme suhtautumista kansainväliseen yhteistyöhön leimaavat ensi sijassa määrätön itsekkyyys, saituus ja takapajuisuus.

Toiseksi ei meillä nähdäkseni ole mitään toivoa siitä puhtaan pasifistin unelmasta, että nykyisestä kansallisten armeijoiden sekasorrosta ja kaikkialla tapahtuvasta kilpavarustelusta voitaisiin yhtäkkiä hypätä suoraan ikuiseen rauhaan ja sotalaitosten lakkauttamiseen. Entistä mahdottomammalta tämä näyttää viime syksyn maailmanpoliittisen kehityksen valossa, joka epäilemättä merkitsee pasifismille ja terveelle järjelle masentavaa takaiskua — ja jonka synnyttämät toivottomat mielialat sivumennen sanoen ovat tätäkin jo lehtemme kesänumerossa luvattua kirjoitusta viivästyttäneet. Mutta huomattavasti enemmän toivoa sisältyy jo ajatukseen, että voitaisiin päästä sopimuksiin kansallisten armeijoiden korvaamisesta erittäin vahvoilla YK:n poliisijoukoilla. Ylimenovaiheessa täytyisi ilmeisesti olla kysymys vielä miljoona-armeijasta — mutta kun muistamme kansallisten armeijoiden yhteisvahvuutta, niiden henkeä ja tarkoitusta, olisi edistyminen silti myönnettävä suunnattomaksi.

Kolmanneksi on mielestäni pantava painoa sille,

että maailmankatsomukseltaan pasifistinen poliisimies YK:n joukoissa olisi — yhtä hyvin rivimiehenä kuin johtotehtävissä — palkkasoturia tai tavallista tehtävään komennettua asevelvollista parempi ja luotettavampi: hän valitsisi varmasti vähimmän mahdollisen väkivallan keinot. Ja neljänneksi taitaisi tällainen rauhanmiehen sotilaspalvelus viimeisenkin kärjen väitteeltä, että pasifismi on pelkurimaista ja epämiehekästä. Emmehän voi sivuuttaa tällaisiakaan väitteitä sillä, että ne ovat typeriä ja alkeellisia: suuri osa ihmisistä on typeriä ja alkeellisia, mutta heidänkin kannanottoihinsa on pyrittävä vaikuttamaan.

*

Viimeksi esille tullut huomautus johtaa minut samaan aiheeseen, jota jo kerran eräässä rauhanystävien kongressissa olen kosketellut, mutta joka ehdottomasti ansaitsee jatkuvaa toistoa: kysymykseen pasifistisen valistustyön ja suuren yleisön lähentymisestä. Ko. kongressissa näytti saamani vaikutelman mukaan keskustelu liiaksi liikkuvan vanhojen, vanhoutuneiden rauhanihmisten sisäpiirin ongelmissa; laajinta huomiota uhrattiin eettisteoreettiseen kysymykseen ihmisen tappamisen oikeutuksesta. Puheenvuorossani huomautin silloin, että käsitteiden tarkka selvittäminen on tietysti rauhantyötä tekevälle tärkeää, mutta että ajatusten pääpainon pitäisi toki olla suuriin joukkoihin vetoavassa, selkeässä, etiikan ras-

kautusta välttävässä, arkisiin tosiasioihin tyytyvässä valistustyössä, »rauhanpropagandassa».

Ja silloin on hyvä muistaa, että useimmille ihmisille ei kysymys sodasta merkitse minkäänlaista oman tunnonongelmaa: sotia on käyty vähän väliä, valtio käskee miehet sotaan, siellä tappavat kaikki, se kuuluu asian luonteeseen, siis tapan ja ammun minäkin. Muistan, kuinka itse jokin vuosi sitten — nuoruuden katkeran virhepäätelmän nojalla — asepalvelusta suorittaessani otin pari kertaa ystäväieni ja kämppätovereideni kanssa puheeksi — tavalliseen keskustelusävyyn tietysti ja ilman profeetallista paatosta — koulutuksemme tarkoituksen ja laajemmat yhteydet. Kun huomautin siitä, kuinka fraasien sisään verho-
tun asevelvollisuuden pelkistetty päämäärä on opettaa surmaamaan tuntemattomia toisen valtion kansalaisia, asioiden vuoksi, joita kouluttajat vain hyvin hämärästi ja sekavasti pystyvät määrittelemään ja jotka eivät kestä mitään tarkastelua, niin pojat olivat kyllä kiinnostuneita hetken aikaa. He pitivät huomautuksia hyvinä: »niinhän se juuri onkin, terävä jannu toi Linkola», mutta eivät he pitäneet ajatuksia mitenkään järkyttävinä, omaatuntoa kolkuttavina, eikä heistä kellään ollut pienintäkään intressiä ryhtyä huolehtimaan ihmiskunnan tulevaisuudesta tai yhteiskunnan hengen turmeltumisesta. Ei heidän yleinen antipatiansa armeijaa kohtaan johtunut syyteyhteyksien ymmärtämisestä, vaan henkilökohtaisesta kiusaantumisesta ja vapauden rajoittumisesta, esimiesten törkeyksistä sekä ennen kaikkea ikävästä

kotiin ja tyttöjen luo. Ei ainoakaan sellaista sattunut minun kohdalleni koko 11 kuukauden aikana vilkkaan toverielämän pyörteissä, jolle armeija olisi merkinnyt eettistä tai uskonnollista ongelmaa, niin monia hauskoja ja reiluja poikia kuin tulinkin tuntemaan. Ja vähänpä tällaisia on siviilielämänkin laajassa tuttavapiirissäni.

Johtopäätökseksi katsoisin, että pasifistin, joka on synnynnäisenä lahjana saanut kyvyn oivaltaa laajoja syy-yhteyksiä ja tuntee huolta lähimmäisistään oman perhepiirin ulkopuolellakin, olisi syytä alentaa valistustyönsä, perustelujensa ja kirjoitustensa tasoa, »mennä tavallista ihmistä vastaan». Etiikan ja uskonnon näkökohdat on monesti syytä kokonaan sivuuttaa — vaikka ne tietysti aina ovat lujimpana selkärankana taustalla. Mutta aivan ilmeisesti on kohtuullisessa ajassa mahdotonta kouluttaa useimpia ihmisiä ollenkaan tajuamaan niiden sanomaa. Olen joskus kärjistäen sanonut, että ainoa toivomme on osoittaa kauppiaille, että hän saavuttaa varmasti suurempia liikevoittoja rauhan kuin sodan aikana, upseerille, että johtotehtävät YK:n joukoissa ovat sekä mielenkiintoisempia että kunniakkaampia kuin ahtaassa kansallisessa armeijassamme, ja niin edelleen. Ja ne pikku ihmisparat, joiden sekavissa aivoituksissa kansalliset armeijat tyydyttävät turvallisuuden kaipuuta eivätkä asiantuntijoiden todisteiluista huolimatta hevin näyttäydy meidän kaikkien tuhoon varmasti johtavina mielettömyyksinä — heidän voisi varmaan saada lämpenemään ajatukselle

vahvasta YK:n armeijasta helpommin kuin ajatukselle täydellisestä aseistariisunnasta.

Myönnän, että taipumuksella kompromisseihin on omat vaaransa. Jos emme pidä päämääräämme korkealla emmekä »kanna lippuamme puhtaana», niin ehkä pian ei rauhanaatteestamme ole paljon mitään jäljellä? Ehkä joku epäilee, että jos me hyväksymme kiväärin käteemme YK:n poliisijoukoissa, voimme pianikin ottaa sen myös kansallisessa armeijassa — »koska ihmiset eivät kuitenkaan ascistakieltäytyjää ymmärtäisi» tahi »jotta emme turmelisi turhaan mainettamme ja siten menettäisi mahdollisuuttamme saada ajatuksiamme kuuluville». Uskon kuitenkin, että asioita punnitseva pasifisti aina ymmärtää jälkimmäiset kompromissit väärin, halpahintaisten tekosyiden ryhmään kuuluviksi ja eron kansainväliseen järjestysvaltaan nähden sittenkin ratkaisevan suureksi.

1962

Mietteitä sukupolvista

»Aatteita sukupolvi ivaa
aatteiden vuoksi isät
mykkinä
kivien alla.» (ARVO TURTLAINEN)

On latteaksi toistettu to-
tuus, että isien ja poikien elämänkatsomusten risti-
riitä on pysyvä ilmiö sukupolvesta toiseen, niitä ih-
miselämään väistämättä sisältyviä tragedioita, jotka
lankeavat parhaankin maailmanparannuksen toimi-
vallan ulkopuolelle — niinkuin kuolema tai rakkaus-
surut.

Mutta lyhyt historian kertaus paljastaa, että vain
harvoin on sukupolvien ristiriidan tragiikka niin syvää
kuin näiden vuosikymmenien Euroopassa. Vain har-
voin isät ovat aatteidensa vuoksi siinä mitassa joutu-
neet kivien alle ja vain harvoin on uuden polven
luonnollinen vastareaktio ollut yhtä kipeän jyrkkä.
Tragiikka on hirtehisen karmeaa, kun tämän hetken
suomalainen nuori toteaa nuoruuden koko ylimieli-
syydellä ja sydämettömyydellä: »Ensin faija soitti
kymmenen vuotta suutaan savijalkaisesta jättiläi-
sestä ja sai siltä lopulta sen mitä pyysi: perin pohjin
turpiinsa. Nyt se vielä koittaa pelastaa jotain rippeitä
heilumalla upseerikerhossa ja värjöttelemällä pakka-
sessa sankarihaudoilla — ei faija parka, turhaa tou-
hua!» Isältä, joka menetti Karjalaan kaikki veljensä

ja parhaat ystävänsä, nuoruuden AKS-maailmansa, hyvät hermonsä ja terveen ruoansulatuksensa, voidaan tuskin vaatia itseironista huvittuneisuutta. — Samantapaista irtaantumista kansalaissodan aatemaailmasta osoittavat useimmat työläisisten pojat.

Olen vastikään päättänyt 'Pohjantähden' lukemisen, mikä yhdessä lainaamani Turtiaisen runon kanssa on virittänyt minut sentimentaaliseen mielenvireeseen. Kun itse olen kuulunut niihin, jotka melko tarmokkaasti ovat julkituoneet poikien näkemystä, niin entistä riipaisevampana tuntuu tämä ristiriita: pitäisi samalla ymmärtää isä ja olla hienotunteinen, mutta kuitenkin päättäväisesti vastustaa heidän tuhoisan kielteistä vaikutustaan nykymaailmaan.

Sillä kaikista heränneistä säälintunteista huolimatta on meidän pakko tuomita isien aatemaailma — ja se on myös helppo tehdä hyvinkin objektiivisilta tuntuvin perustein. Olihan 30-luvun kuolemaa palvova henki jo biologisesti täysin luonnoton, voiko ajatella perverssimpää näkemystä kuin laulun sanoissa: »nuorukaiselle kuolla kuuluu . . .»? Ja olivathan isien aatteet merkillisen yhdenmukaisesti kaikki eetillisesti kehoja: kaikki ne korostivat eroja, erioikeuksia, omaa paremmuutta, oman rodun, maan, kieliryhmän etuoikeuksia. Täsmälleen päinvastaisia ovat nykynuorisoa eniten elähdyttävät tendenssit: kansainvälisten yhteyksien rakentaminen, rotuerotellun vastustaminen, kielirauhan solmiminen, ihmiskunnan yhteisen kulttuurikeon kartuttaminen. »Kuolla isänmaan puolesta, tapella hurreja vastaan»

— toisaalla »elää ihmiskunnan hyväksi». Ja kuitenkin: isien verenperintö, geneettinen asu on lähimain sama kuin omamme. Voiko joku selittää, miten me voimme olla niin paljon erinomaisempia?

*

Tuonnoin kehitteli Pertti Hemánus tässä lehdessä tärkeää oivallusta, jonka mukaan viime sotiemme tappiot eivät suinkaan rajoittuneet kaatuneisiin, invalideihin, alue- ja muihin välittömiin menetyksiin. Hän osoitti, kuinka ne sietämättömän kiusalliset piirteet, jotka turmelevat nykyistä eurooppalaista elämänmenoa, juontavat juurensa sodista. Niissä kehittyi kokonainen »kadotettu sukupolvi» — ne, jotka eivät ole kivien alla tahi täysin apaattisina sivustakatsojina, ovat katkeroituneina ja kyynillisinä luo-
neet tämän tolkuttoman elintasokulttuurin ja ennennäkemättömän keskinäisen tönimisen ilmapiirin.

Tähän isien toiseen tulemiseen ei nuoren polven vastareaktiota valitettavasti ole vielä näkynyt: 30-luvun sotaiset ihanteet on kyllä hylätty, mutta 50-luvun hysteerinen palkkataistelumentaliteetti, arvojen ja välineiden täydellinen sotkeutuminen, on siirtynyt myös poikiin. Haluan uskoa, että tässä tapahtuu vain hyppäys yhden sukupolven yli, että meidän poikiemme vastareaktio kohdistuu tämän elämäntavan vääristyneisyyteen. Se tuntuisi valoisammalta näköalalta kuin että he aikanaan protestoisivat omaksumalla jälleen isosiensä ihanteet 30-luvulta.

1963

Kulttuuriradikaalien ylhäinen yksinäisyys

Oletan kulttuuriradikaalin käsitteen tunnetuksi; itse ainakin tarkoitan sillä musiikin, kirjallisuuden ja muiden taidemuotojen ympärille ryhmittyneitä nuoria ja nuorehkoja spesiaalisteja, jotka jatkuvasti ja ilmeisen mielellään ovat rikkana monen silmässä, virkeässä ja taisteluvalmiissa oppositioasemassa enemmistöä vastaan. Kahakoinnista he näyttävät selviytyvän siksi hyvin ja itsevarmuutensa säilyttäen, ettei minun tarvitse pelätä lyöväni lyötyä, kun seuraavassa houkuttaudun omaltakin kohdaltani tarkastelemaan sitä, mikä kulttuuriradikaalien asennoitumisessa todella näyttää moitteenalaiselta: eihän ole mies eikä mikään se joka ei ole sanaansa sanonut nykytaiteesta.

Kaikkien taidemuotojen alueella näyttää kulttuuriradikaaleille yhteisenä piirteenä, huomattavan vähäisin yksilöllisin poikkeuksin, olevan johdonmukainen uusimpien, modernien virtausten arvostaminen yli muiden. Tämähän ei kuitenkaan ole mikään itsestäänselvyys: sellainen kulttuurioptimismi, joka uskoo tasaiseen kronologisesti jatkuvaan kulttuuri-saavutusten tason nousuun, on jotensakin hämärästi

perusteltua. On toki asiallisesti täysin mahdollista, että inhimillisen kulttuurin aaltomaisessa ja kompas-televassa kehityksessä esim. 1800-luvun, 1700-luvun tai antiikin saavutukset eri taiteissa edustavat korkeampaa ja kestävämpää tasoa kuin esim. 1900-luvun. Liioin ei ole teoreettisesti mahdotonta, että erinäisissä taidemuodoissa ihmiskunta jo olisi päässyt saavutettavissa olevaan päätökseen, todellakin »luonut kaiken luomisen arvoisen», oli tämä sitten nykyisten ja tulevien luovien taiteilijoiden kannalta miten masentavaa tahansa.

Oli tämän laita miten hyvänsä — ja riippumatta siitä, voidaanko taiteen tason korkeutta ja kestävyyttä yleensä objektiivisesti arvioida —, joka tapauksessa on sekä turhaa että väärin, että kulttuuriradikaalien kärkijoukko yrittää väenväkisin temmata taiteenharrastajien syvät rivit mukaansa, kun siihen ei ole näillä käytännöllisiä edellytyksiä. Se mihin tässä pyrin ei ole kiistely makuasioista vaan hyvän-suopien neuvojen antaminen kulttuuriradikaaleille heidän kriitikkoina ja muina taide-elämän vaikuttajavoimina suorittamansa kansanvalistuksellisen työn osalta.

Kriitikon ei missään tapauksessa ole syytä turmella tai suorastaan riistää niiden elämyksiä, jotka ovat kiintyneitä pelkästään klassilliseen musiikkiin, 1800-luvun maalaustaiteeseen tai kirjallisuuden vanhoihin mestareihin eivätkä osoita mitään ymmärtämystä vastaavia moderneja virtauksia kohtaan. Seli-tyksinä eivät sellaiset käsitteet kuin takapajuisuus,

alkeellisuus tai tyhmyys sano mitään. Sen sijaan on mieleenpantavana näkökohtana muistettava luonnollinen selitys sille, miksi kärkejoukko on edellisistä vieraantunut ja kiintynyt kaikkein uusimpien virtausten läähättävään tavoitteluun, nimittäin kyllästy-misprosessi: henkilölle, joka pääelämäntehtävänään, opinnoissaan ja ammatissaankin seuraa kirjallista tai musiikkielämää, tulevat vanhat tyyliuunnat ja kaikki yksityisetkin mestariteokset yksinkertaisesti liian tutuiksi. Kohdataan se kaikilla aloilla vallitseva tragiikka, jota ei monestikaan tunnusteta: että asiantuntijat saavat ennen pitkää omasta alastaan vähemmän syvällisiä elämyksiä kuin diletantit. Kyllästy-misteoria selittää esimerkiksi sen järkyttävältä tuntuvan havainnon, että kaunokirjallisuuden spesialistimaailma saattaa riehaantua yksimieliseen riemuun, kun kotimaisen kirjallisuuden taivaalle nousee joku Veijo Meri, jonka ansiona on kokonaan omintakeisen tyylin luominen — olkoonkin, että se merkitsee tekstin valumista vetelästi kuin sylki suupielestä ja normaalin inhimillisen tunne-elämän ja elämän lämmön korvaamista teennäisellä keksinnöllä, ihmisolentojen mekaanisella ajelehtimisella.

Taidekriitikon tulisi aivan toisella tavalla kuin nykyisin eläytyä vastaanottajakuntansa maailmaan. Hänen pitäisi käsittää tavallisen taiteenharrastajan pohja aivan erilaiseksi kuin pienenpienen spesialistiryhmän eikä vaatia häneltä älyttömiä. Tavallisella konserteissa kävijällä ja nk. hyvän kirjallisuuden lukijalla on aivan toisaalla ammattinsa ja yksityiselä-

mänsä, taide-elämyksille hänellä kertakaikkiaan on varattavanaan vain rajoitetut — vaikkakin sitä tärkeämmät — tunnit viikossa. Niinpä hänelle saattavat riittää mainiosti vaikkapa vain Beethoven, Brahms ja Bruckner koko elämän ajaksi, ei hän tarvitse ollenkaan mitään Schönbergiä tai Stockhausenia. Tai hänellä ei koskaan ole aikaa lukea edes Dostojevskia tai Turgenevia niin paljon kuin haluaisi. Eikä hän suinkaan jonkun Lounelan tavoin halua, että teatteri olisi »leikkiä ja kokeilua, kokeilua ja leikkiä» silloin kun hänen vähä aikansa sallii teatteri-illan, kyllä hän suo mielellään, että kokeilut on silloin kokeiltu ja vankat tulokset nähtävissä. Kulttuuriradiikaali ja vallankin luova taiteilija itse on omituisen häikäilemättömän itsekeskeinen olento: hän vaati- malla vaatii taiteenharrastajalta tutkimuksia ja ponnistuksia juuri hänen modernille arvoitukselliselle runoteokselleen, sen vaikeaselkoisuus kuuluu kyllä vähitellen hälvenevän ja sisällön koko kirkkaus aukeavan, kun siihen perin pohjin syventyy. Ja kuitenkin taiteenharrastajan suurimpana tuskana on runsauden pula, inhimillisen kulttuurin kiusallisen ääretön rikkaus: helpostikin aukenevia mestariteoksia on niin paljon, ettei ahmimallakaan ehdi tutustua kuin pieneen osaan.

Juuri tuo paljon puhuttu vaikeatajuisuus on myös huomiota ansaitseva seikka. Onhan näköjään mitä suurimmassa määrin todellisuutta, että taidetyyli, joka pohjautuu kauan vallinneeseen ja omaksuttuun kulttuuriperinteeseen, on luontevammin vastaan-

otettavissa kuin uusimmat kokeilut. Jos jälkimmäiset osoittautuvatkin kestäviksi, niin miksi emme silti jätä niitä 1980-luvun tai 2000-luvun ihmisten nau-tittaviksi, eihän siinä ole mitään järkyttävää. Miksi emme saisi olla 50 tai 100 vuotta ajastamme jäljessä, jos siten parhaiten saamme sielullemme autuuden? Vaikka kriitikot saavatkin rummutuksellaan yleisön tutustumaan Meren kuolaiseen proosaan tai jonkun Holapan mystillisiin kokeiluihin, tahi taivuttavat sinfoniaorkesterit ottamaan ohjelmistoonsa 1960-luvun toistaiseksi vieraita ja eloon heräämättömiä kokeiluja, eivät he sillä saa aikaan mitään laajamit-taista maun kehittymistä, vaan pelkkiä pettymyksiä. Ei tosiaankaan ole syytä siihen, että kulttuuriradi-kaalit ja taiteenharrastajien syvät rivit kokonaan vieraantuvat toisistaan, niin täydellisesti kuin näyttää osoittavan Pekka Lounelan tragikoominen lausunto Keskitien viime numerossa: »Väinö Linna osoittaa parhaiten tuotannollaan, miten peruuttamattomasti meillä on ohitettu suurten tilitysten ja objektiiviseen edustavuuteen nojautuvien opusten aika.» — Sen sijaan on tietysti kovasti paikallaan, että vihkiyty-neiden pienissä piireissä ja intiimeissä tilaisuuksissa harrastetaan uusimpia virtauksia.

Luulen, että tämä on kaikista turhista kirjoituk-sistani turhin: vaikka naiivin hyvän tahtoisisissa neu-voissani olisikin jonkinlaista ajatusta, ne kilpistynevät kulttuuriradikaalien ylimielisyyteen. Huomaan nyt, että minun olisi ollut viisainta käyttää tähänkin hukkaantunut aika jonkin lohduttoman pitkällä odo-

tuslistalla olevan kaunokirjallisen merkkiteoksen lukemiseen. Se on siis jo myöhäistä; no, ostanpa sitten ainakin kirjoituspalkkiolla jonkin Brucknerin levyllä. Kuuntelen sitä joskus aterioidessani.

1963

Maaltamuutto ja maallepako

Muuan poikkeuksellisen hermoillekäypä ihmisryhmä, nuoret valtiotieteen tohtorit, on ottanut tavakseen harjoittaa kansanvalistusta. Tämä tapahtuu keskenään melkein identtissä lehtikirjoituksissa, joissa lukijaa kehoitetaan »vihdoinkin tajuamaan ajan vaatimukset, lopultakin oivaltamaan, ettemme enää elä perinteellisessä maaseutuvaltaisessa yhteiskunnassa, vaan ongelmamme ovat teollistuneen yhteiskunnan ja kaupunkimaisen elämäntavan ongelmia». Sävy on hätäinen, traditionalistit pyritään kuin viime hetkellä pelastamaan takapajuisuuden kadotuksesta.

Tohtorien olisi kuitenkin syytä malttaa mielensä vielä muutama vuosi. Kukaan ei kiellä muutoksen tämänhetkistä suuntaa, mutta tilastollinen tosiasia on, että kaupunkien ja kauppaloiden väkiluku sittenkin yhä jää alle puoleen maan väestöstä (ja kuinka moni asuukaan niiden laajoilla liitosalueilla puhtaalla maaseudulla). Vielä tänäkin talvena elää suurempi osa suomalaisista lumisten metsien keskellä, ongelmakenttänään lumityöt, ajokelit metsäteillä, pelloilla ja jäillä, vasikoimiset, pölliurakat ja mateenpyynnit.

Yhä ovat työtaistelut, asuntopula, kaukolämmitys ja meluntorjunta enemmistölle outoja asioita, jotka koskettavat suunnilleen yhtä etäisesti kuin Irakin vallankumous.

Nimenomaan tätä pitäisi tohtorien uudestaan ja uudestaan tähdentää. Heidän päinvastaisessa julkisuudessaan on mahdotonta havaita mitään mieltä: juuri kaupunkimaisen elämäntavan mukaanhan on normit ja ajatustottumukset julkisuudessa muovattu jo ajat sitten, suunnattomasti ennen aikojaan. Kaikei jo vuosikymmeniä on suomalainen lehdistö toimitettu kaupunkilaista lukijakuntaa ajatellen — sarjakuvista, vitseistä, ruokaresepteistä, muotivihjeistä ja psykologin nurkkauksesta lähtien. Herra Keskiuerto on aina ollut virkamies, konttoristi, ei koskaan maanviljelijä. Monikirjavasta naistenlehdistöstämme vastaa tuskin mikään muu kuin Kotiliesi maalaisemännän intressipiiriä, yleisiä ajanvietelehtiä ei maaseudulle toimiteta ainoakaan, jos Pellervon, Yhteishyvän ja Kuluttajankin laskemme ammattilehdiksi. Valtakunnallisessa sanomalehdistössä on Uuden Suomen suppea »Maassa maan turva»-osasto harvinainen poikkeus. Entä mainos? Kun pikutilan väki navetta-askareiden jälkeen keräänty hartana ja silmät tapilla televisionsa ääreen, nähdään nuorten mainostoimittajanerojen huolella ja rakkaudella laatimia sarjoja kainalohien ja ilkeänhajuisten hengityksen synkistä vaikutuksista ihmissuhteisiin — asioita, jotka lienevät olennaisia mainostointojen omassa perverssissä ilmapiirissä, mutta me-

nevät täydellisesti terveen maalaiskatsojan — ja siten katselijain valtaosan — horisontin yli. Närkästyksestä ei tosin silti ole pelkoa, maalainen on kovin tottunut sivuuttamaan epäolennaisuudet vaisulla ihmettelyllä.

Kuitenkin vaikuttaa julkisen sanan paine vähitellen varsinkin vastaanottavaisiin ikäluokkiin: epäitsenäisimmät hakeutuvat siihen elämänmuotoon, joka osoittamalla osoitetaan normaaliksi ja keskeiseksi. Maatalouden ansiotasosta ja koneellistumisesta minulla ei ole mitään sanottavaa, niistä on puhuttu enemmän kuin tarpeeksi, sielullisten syiden kustannuksella. Sen sijaan täytyy muistuttaa, ettei maaltamuutto suinkaan jatku loppumattomiin — joskushan melkein kuvitellaan, että maalta ovat jo lähteneet nopeimmin reagoivat ja loput tulevat perässä siinä järjestyksessä kuin kerkiävät. Tosiasiassa se aines, joka on herkin julkisen sanan vaikutukselle ja paniikitartunnalle, on maaseudulla vähentynyt nopeasti, ja ennen pitkää ovat jäljellä vain jäykkäniskat, jotka eivät ota kotiseudun hylkäämispuheita kuuleviin korviinsakaan. Minkälaisiin prosenttilukuihin päädyttäneenkin, valtiotieteen tohtorit saavat vielä kauan kyhäelmissään tunnustaa myös maaseudun olemassaolon.

*

Tasapainottavana tekijänä ei käännteinen ilmiö, maallepako, tunnetusti ole ollut varteenotettava — se on verrattain, joskaan ei ylen harvinainen ilmiö.

Ja kuitenkin on närä kaupunkimaisen elämänmuodon viheliäisyyksiä kohtaan ylt'yleinen niin kenkäkuin paljasjalkaisissakin. Mutta enimmäkseen turvaututaan laihaan lohtuun: Suomen rantoja piirittävät heinäkuussa kymmenettuhannet valkea- ja velttovatsaiset herrasmiehet, jotka kahlailevat uimahoussuissa matalassa vedessä peraten ja pengertäen piloille kaunista huvilarantaansa — tai sitten he piiskaavat virvelillään vettä päivät pääksytysten. Vain harvoin voinee tällainen epäaito, joutilas ja tilapäisluontoinen elämänmuoto antaa aikuiselle ihmiselle täyttä tyydytystä. Maaseudun elämänmenoon tunkeutunut lisäke, töllistelevä ja töllisteltävä huvilanasukas jää pakosta syrjään täyteläisestä elämästä, lieveilmiöksi.

Selityksenä varsinaisen maallepaon niukkuudelle voitaneen toimeentulokysymys jälleen sivuuttaa: työttömyyskortistot ovat — tylästi puhuen — kaavamaisia ja epävirkeitä ihmisiä varten, vähänkin tarmokkaalle on juuri maaltapaon seurauksena yhä tiheämmässä tilaisuuksia jopa primääristen elinkeinojen piirissä. On hylättyjä mökinpaikkoja asua, autiotiiloja viljellä, koskemattomia rantoja kalastella. Moniaita henkisiä töitäkin voi tehdä maaseudulla. Ja syrjäseutujen täyttämättömät virkapaikatkin sisältyvät laajassa mielessä teemaani. Joka tapauksessa maallepakoilmiö toistaiseksi rajoittuu vain itsenäisten yksilöiden piiriin, koska se käy ajankohdan valtavirtaa vastaan.

Mutta pääesteenä on varmasti pelko ja avutto-

muuden tunto — kuten monet kaupunkilaiset ovat valmiita myöntämäänkin. Maalaiselle, joka on ai-keissa siirtynyt kaupunkiin, ei juuri juolahda mieleen, ettei hän siellä pärjäisi — joskus kuullut puheet »hermoja kuluttavasta elämäntavasta» vaikuttavat etäisen teoreettisilta runsaan työverijoukon luoman turvallisuudentunteen ja kaikkien konkreettisten elä-män helpotusten rinnalla. Osoittautuvat ne merkityk-seltään sitten kuinka näennäisiksi tahansa, ennen pitkää nämä helpotukset ovat menneet veriin ja käy-neet välttämättömyydeksi. Sillat takana on poltettu, paluuta ei enää ole, tai se vaatii aivan poikkeuksel-lista irtiriuhtaisemista. Kauhistutaan sitä itsenäi-syyttä, moninaista pystyvyyttä ja osaavuutta, jota elämä maaseudulla vaatii — vaikka saatu tyydytys-kin olisi kukaties moninkertainen. Kauhistutaan tal-ven valtaa, jonka kaupungissa kukistavat talonmie-het, puhtaanapitolaitos, liikennelaitos ja tiheä myy-mäläverkosto, mutta joka maalla edellyttää jatkuvaa tarmokasta valppautta ja fyysistä kuntoa — herpaan-tuminen merkitsee piankin hyvin perusteellista hun-ninkoa. Arastelu ei ole aiheetonkaan, sen tietää jokai-nen, joka on saanut katkerasti katua niiden vuosien hukkaamista kirkkohistorian ja latinan lukuihin, jol-loin olisi pitänyt oppia hevosen valjastaminen, sahan viilaaminen ja tuuran teroittaminen.

Samaan aikaan kun kaupunkilainen kamppailee epätasaisen valintansa edessä, käyvät ilman saastu-mis-, juomavesi- ja meluongelmat päivä päivältä sietämättömämmiksi, joukkovaikutuksen tihentämä

taistelu elintasosta yhä sairaalloisemmaksi. Kuinka moni pystyy sanomaan: jo riittää? Katsokaamme esimerkkiä ulkomaiden kehityksestä, jota seuraamme: ilmeisesti ei monikaan. Ihminen on turmelemassaan maailmassa avuttomampi kuin uskoisikaan. Mutta eihän tämä kauan voi näinkään jatkua.

1963

Pohjolan valkeat kaupungit

Kun kesä tulee, Suomen kaupungit tyhjenevät. Puolet niiden asukkaista suloutuu kippuraiseen asentoon uskomattoman pieniin ja epämukaviin autoihin ja lähtee kovaa vauhtia tutustumaan maamme ja naapurimaiden erilaisiin bensiniasemiin. Toisella puolella taas on pahvista, kovalevystä, pellistä tai laudoista rakennettuja koluja järvien ja meren rannoilla ja saarissa; niissä vallitsee uintitoimitusten väliaikoina lähes yhtä suuri ahtaus ja pidätelty kyllästyneisyys kuin edellisissäkin.

Miksi kaupunkilaiset eivät pysy kotonaan, enimäkseen suhteellisen siedettävissä asunnoissaan ja mitä moninaisimpien ajanvietteiden äärellä? Tietysti on osaksi kysymyksessä enemmän tai vähemmän perustelematon muotivirtaus, kuten aina joukko-
liikkeissä. Entisiltä ns. etuoikeutetuilta yhteiskuntaluokilta on omaksuttu eräitä ulkonaisia tapoja. Kuu-
luu asiaan käydä lomamatkoilla, vaikka kuinka mieli-
kuvituksettomalla tavallakin, ja omistaa huvila, vaikka kuinka viheliäinenkin. Mutta suuressa osassa tapauksia osoittaa diagnoosi kiistämättä myös välttämättömän tarpeen paeta kaupungin epäviihtymystä.

En puutu tällä kertaa erilaisiin saastumisilmiöihin, jotka tekevät teollisuus- ja suurkaupungin ratkaise-mattomaksi teknilliseksi ongelmaksi. Rajoitun muihin epäkohtiin, jotka ainakin näennäisesti tuntuivat olevan ihmisten hallittavissa. Valitsen suomalaisen kaupunkimaisuuden edustavimman ja kärjistetyim-män esimerkin, Helsingin, jolloin tunnen itseni poik-keuksellisessa määrin asiantuntijaksi — vähintäänkin Anders Cleven tai Arvo Turtiaisen veroiseksi. Hel-sinkiläinen lapsuuteni ja nuoruuteni oli näet vilkas ja aktiivinen eikä rajoittunut suinkaan — kuten useimmissa tapauksissa — muutamaan tiettyyn ka-dunkulmaan, pihaan, puistoon ja koulureittiin. En-sin opettivat kiihkeälle filatelistille kaikkien vähän-kin merkittävien liikelaitosten roskalaatikot posti-merkkeineen sekä autoharrastusten vaatimat auto-tallit, keskusvarastot ja lastauspaikat loistavan kan-takaupungin tuntemuksen (ja talonmiesten ja portin-vartijoiden pehmittäminen yhtä ja toista kaupungin ihmisistä). Sitten tutustuttivat luonnontieteelliset intressit esikaupunkeihin, satamiin, omakotialueisiin, kaatopaikkoihin, puistoihin ja puutarhoihin, ly-hyesti sanottuna laajalla säteellä koko suur-Helsin-kiin jokaisen huvilatontin tarkkuudella.

Kaikesta tästä huolimatta ei minulla koskaan ole ollut niin ikävää kuin joutuessani — polkupyöräkor-jausten johdosta — kävelemään Helsingin katuja. Mikä tympeä siisteys, ilottomuus ja asiallisuus, mikä liikenteen jyry, mutta mikä ihmisäänten täydellinen puute! En mitenkään kykene pääsemään eroon vaa-

timuksesta, että kaupungin — jos sellainen kerran luodaan — pitäisi olla todellinen kaupunki: mahtava lataus ihmiselämän sykettä, vilinää, huutoa, meteliä, naurua, iloa, toraa, todellista ihmisten läheisyyttä. Sen sijaan tällainen kylmä ja steriili maailma, jossa laumoittain toisilleen vieraita ja hivenen vihamielisiä ihmisolentoja pujottelee ääneti toistensa lomitse — mitä muuta se on kuin painajainen, josta on suora yhteys Kafkan kauhukuvitelmiin tahi todellisuuden alueella valtiollisen poliisin ja keskitysleirien ilma-piiriin? Minulla on torjumaton tuntu siitä, että suur-kaupunki on epäonnistuneeksi tuomittu asumismuoto koko viileässä ilmastovyöhykkeessä, jurojen ja äreiden ihmisten levinneisyysalueella. Kaikkein mahdotto-min se on täällä perimmäisessä pohjolassa, jossa luon-taiset taipumukset viittaavat vain harvaan, kitkatto-maan asutukseen ja lyyrilliseen, haaveelliseen elä-mään luonnon keskellä.

Tuntuu kuitenkin siltä, etteivät Helsingin varjo-puolet kaikki väistämättömästi johdu pohjoisesta temperamentista; että siellä suotta vaikuttaa kaik-kein jäykimmän ihmisaineksen sortovalta. Monta niin synkkää paperia kuin Helsingin poliisijärjestys ei maailmanhistoria voine esittää. Jokin sellainen py-kälä kuin ulkosalla, puistoissa ja rannoilla nukkumi-sen kieltäminen — suloisimpinakin kesäöinä — loukkaa ihmisoikeuksia karkeimmalla tavalla. Niin paljon poliisin piiska-autoja kuin onkin sidottuina tämän pykälän tehokkaaseen valvontaan, kuitenkin niitä riittää tuhkatiheänä virtana myös nk. huvittelu-

kaupunginosien järjestyksenpitoon. Niinpä riittääkin pieni iloinen hihkaisu kadulla putkankäynnin aiheeksi, jo kadunkulmaan pysähtyminen parin toverin kanssa juttelemaan aiheuttaa epäluuloisen ja tiukan kehoituksen jatkaa matkaa. Sisällä ravintoloissa vallitsee vielä armeijamaisempi kuri, tunnetustihan on ainoa sallittu suomalainen ilonpitotapa hiljaa ja kiltisti, ääneti itseensä tuijottaen juoda itsensä pöydän alle. Yhtä kolkkoa on joidenkin nk. lauluravintoloiden teenäinen, johdettu ja holhottu ilo. Helsingissä on täysin unohdettu, että on olemassa muitakin kuin lapsia ja herkkäunisia hermostuneita vanhuksia. Pisara Tanageria ja Marseillea edes kaupungin yöelämään olisi kohtuullinen kädenojennus terveelle nuoruudelle.

Nykyisellään ovat ymmärrettävimpiä ja kannatettavimpia asioita maailmassa suomalaisten hummausmatkat Kööpenhaminaan — kaupunkiin, jonka ilmapöyrässä sydämellisyys ja vapaus on toteutettu jo hui-
maavasti helsinkiläistä etevämmin. Tukholma on tunnetusti jäykkä ja ikävä kaupunki sekä, mutta kaikessa rauhassa siellä sentään istuskelevat keski-
kaupungin kuninkaanpatsaiden jalustoilla pulloineen ja pusseineen hamppariboheemit — ihmisryhmä, jonka kohtelu Helsingissä on kuohuttavan törkeätä. Poliisiterrorin koko voimalla »puliukot» karkoitetaan kauniista kaupunginosista, puistoista ja aurinkoisilta merenrannoilta, joiden luulisi olevan luodut juuri kulkureille ja kodittomille. Vasta Pasi-
lan kaatopaikan lemussa ajojahti loppuu — sinne heidän inhoten sallitaan pystyttää parakkikylänsä.

Ja kaikkein parhaiten helsinkiläistä henkeä symbolisoi viranomaisten suhtautuminen kaupungin kyyhkysiin. Suuret suhisevat kyyhkypilvet, jotka kirjavina sateina laskeutuvat puistoihin ja toreille, voisivat elävöittää ja koristaa kaupungin aivan toisennäköiseksi. Mutta tämä viimeinenkin oljenkorsi on järkyttävällä johdonmukaisuudella katkaistu, kaupungin palkkalistoilla on pari kolme uupumantonta virkamiestä kyyhkysten hävittämistä varten. Kyyhkysket ovat näet epähygienisiä ja vaarallisia tautien levittäjiä — täällä kylmässä pohjolassa, jossa suunsoitto hygieniasta yleensäkin on puhdasta hysteriaa! Pariisissa tai kuumassa Venetsiassa kyyhkysiä ei pelätä, vain Länsi-Berliinistä kantautuu tietoja samanlaisesta surmankampanjasta kuin Helsingissä — oi suomalais-germaaninen kohtalonyhteys jälleen kerran!

Tasapuolisuuden nimessä pitäisi mainita myönteisiäkin puolia. Kulttuurilaitosten sijoituspaikkana Helsinki tietysti on korvaamaton, mutta sen lisäksi se herättää ihailua tuskin muussa mielessä kuin suurenmoisena maalaisen ostoskeskuksena. Joka haluaa todella lämpimän karvareuhkan, lujat ja reilut työhousut, suuren ja vahvan satularepun tai kestävät tavaralaukut polkupyöräänsä, hän tekee turhaa työtä etsiessään niitä Kemijärven markkinoilta, keskisuomalaisesta kirkonkylästä ja vielä Hämeenlinnastakin; vain Helsingin erikoisliikkeissä saa kaiken käsiinsä. Ja milloin oikean musiikin ystävältä puuttuu Jätjän jenkka tai Mannakorven mailla, hän

kääntelee turhaan kirkonkylän radioliikkeen levy-pakkaa, mutta Helsingin matkalla ne löytyvät Musiikki-Fazerilta puolella minuutissa. Mutta auta armias jos ostos- ja teatterimatka venyy yli parin kolmen päivän — silloin ollaan pian vakituisen kaupunkilaisen lohduttomassa asemassa.

Luulen, että kritiikkini pohjautuu katkeruuden ohella aika lailla myös hellyyteen — siteiden vanhaan kotikaupunkiin pitäisi katketa paljon dramaattisemmalla tavalla, jotta lämpimät tunteet kokonaan haihtuisivat. Sitä paitsi on paradoksaalinen tosiasia, että viheliäisessä Helsingissä asuu paljon uskomattoman mainioita ihmisiä. He ansaitisivat totisesti paremmat puitteet. Nykyisellään Helsinki on siedettävä kotipaikka vain kaikkein ahdasmielisimmille vanhoille naispuolisille kiinteistönomistajille.

1963

Sivistyneistö ja rauhanliike

On riemastuttava ja toivoa herättävä tosiasia, että vakaumuksellisten pasifistien suhteellinen määrä on viime aikoina jatkuvasti ja jyrkästi noussut. Jopa ennen ensimmäistä maailmansotaa oli — tuskin juuri meillä, mutta muualla Euroopassa — intomielisiä nuoria ihmisiä, jotka jotakuinkin nykyaikaisin, yhä vieläkin tutuin perusteluin puhuivat ja työskentelivät maailmanrauhan puolesta — mutta joutuivat sitten auttamatta joko teloitusplatoonien tai alentavien kompromissien uhreiksi, koska heitä oli toivottoman vähän.

Siitä, kuinka vahva sen sijaan on rauhanoppositio jo 1960-luvun länsimaisessa kulttuuripiirissä, on mielestäni hyvänä osoituksena presidentti Kennedyn kuoleman herättämä reaktio yleisessä mielipiteessä. Tästä todellisuudessa luullakseni varsin kovapintaisesta politiikosta on hänen kuolemansa jälkeen tehty monien hyvien asioiden, mm. melkein puhtaan pasifismin marttyyri. Ja näinpä jo nyt näyttää mahdolliselta, että murhan vaikutus maailmanpolitiikkaan tulee kaiken kaikkiaan olemaan myönteinen. Voidaan sanoa, että hyvät yleisinhimilliset aatteet

ovat häikäilemättä käyttäneet Kennedyn kuolemaa hyväkseen. Tämähän ei ole mitenkään itsestään selvää: aivan yhtä hyvin olisi voitu tähdentää päinvas-
taisia piirteitä Kennedyn politiikassa, kuten Kuubaa kohtaan osoitettua leppymättömyyttä, ja hänen runsaista puheistaan olisi löydetty yllin kyllin myös muita taipumattomuutta ja jäykkyyttä osoittavia otteita hänen »henkiseksi testamentikseen». Mutta maailman lehdistön enemmistö vasemmalta oikealle valitsi empimättä hänen elämäntyönsä elämää säilyttävän sisällön, ja tämä osoittaa, kuinka voimakas on maailmanrauhan kaipuu nykyajan ihmisissä, muissakin kuin aktiivisissa rauhanmarssijoissa.

Pienenä heijastumana nimenomaan aivan viimeisten vuosien rauhanliikkeen noususta on meillä Suomessakin Sadankomitean ryntäysmäinen aloitus — sitä ei tapahtunut 1950-luvulla, eikä ilmeisesti olisi voinutkaan tapahtua.

Pasifismin selkeys ja johdonmukaisuus punnitaan lopullisesti suhtautumisessa oman maan asioihin, ja tällä kohden ovat kannanotot yleensä paljon takapajuisempia kuin kaukaista maailmanpolitiikkaa koskevat. Minua kiinnostaa tällä kertaa tarkastella oman maamme osalta sitä ilmiötä, että myönteisyys rauhanasiaa kohtaan on hyvin erilainen eri kansanryhmissä — ja vieläpä sikäli yllättävässä järjestyksessä, että muissa suhteissa yleensä valistuneimmat piirit ovat tässä viimeisinä. Aktiivinen rauhanjärjestötoiminta on yleisintä työväestön keskuudessa, ja maaseudulla on isäntien suhtautuminen maanpuo-

lustusvouhotukseen viehättävän kylmäkiskoinen, vaikka varsinaista rauhantyötä ei juuri esiinnykään. Mutta lukeneisto ja keskiluokka, harvalukuista älymyöstöä lukuun ottamatta, on vielä tänä päivänä sitkeästi vastahangassa — seikka, jota pasifistin ei ole mitään syytä väheksyä. Kaikki kunnia ammattiyhdistysväen tarmokkaalle rauhantoiminnalle ja isäntämiesten tuumailuille, mutta katkera tosiasia on, että sivistyneistön mielipiteet aina vaikuttavat suhteellisesti enemmän asioiden kulkuun. Eikä Sadankomitean sukupolvi ole remmissä vielä vähiin aikoihin.

Olen paljon miettinyt syitä suomalaisen rauhanliikkeen kompastuskiveen, porvariston karsauteen. Pesunkestävän työmiehen tai mökinisännän mitätöivä olankohautus »tietäähän ne herrat — eihän niiltä voi mitään odottaakaan!» on minulle hyvin vieras — olen henkilökohtaisesti tottunut ottamaan keskiluokan jos minkään ajattelun täysin vakavalta kannalta. En liioin nykyoloissa enää osaa vierittää syytä tuon yleisen selitysrakennelman tilille: hyvässä asemassa olevalla virkamiehellä on suurempi syy puolustaa vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä, enemmän riskiä tämän mahdollisesti järkkyessä kuin tyhjätaskutyömiehellä. Nykyisinhän ei enää ole kysymys siitä, että vanhanaikainen maanpuolustus turvaisi mitään yhteiskuntajärjestystä tai kenenkään henkilökohtaista asemaa, kysymyksenasettelu on suuresti yksinkertaistunut: ihmiskunnan henkiinjääminen tai tuhoutuminen. Keskiluokkakin olisi tämän kyllä

huomannut, jos se olisi halunnut tai voinut huomata. Mutta se jatkaa reserviupseerikerhoissa ja sankarihaudoilla historiallista kulttia, vaikka sillä on nykyisin selvä itsemurhan luonne. Miksi?

Ensimmäinen ja ehkä tärkein syy lienee virkamiehen, keskiluokan, luonnon, ikävyyttävä elämäntapa — etenkin ennenaikaisen keski-ian »tasaantumisen» tapahduttua —, jossa ihmisuros ei saa läheskään kylliksi välttämätöntä vaihtelua, seikkailua, metsästystä eikä elämää ihmisluontoa vastaavassa ympäristössä. Häntä tenhoaa silloin vastustamattomasti sotaretkien ja rintamaelämän tai niiden muistojen, yleensä sotatilan dramaattinen poikkeavuus, jännitys ja miehinen reippaus; viimeksi mainittua voi tavoittaa jo reserviupseerikerhojen toverielämässä. Maalaisisäntä, jonka ammatti jo on äärimmäisen monipuolinen ja vivahdusrikas ja joka elää välittömässä kosketuksessa luonnon ja vuodenaikojen kiihkeään dynamiikkaan, ei tarvitse tällaisia efektejä. Tehdastyömiehellekin antanevat luonnollisemmat ja rennommat ihmissuhteet ja huvitukset osakorvauksen, ja lisäksi taistelu ansiotasosta, jota virkamiesluokka ei jaksakaan mielessä ottaa tosissaan, tuo elämään jännitystä ja purkautumisteitä.

Näihin epäkohtiin voisivat vain kokonaisia kansanluokkia koskevat terapeutitiset ohjelmat tuoda korjausta. Pari muuta tekijää näyttäisi sen sijaan olevan yksinkertaisemmin ratkaistavissa. Tarkoitetaan niitä, joissa vika piilee rauhanliikkeessä itsessään ja joissa pasifistien itsekritiikki voisi saada ihmeitä aikaan.

Rauhanliikettämme vastaan kohdistetut syytökset yksipuolisesta äärivasemmistolaisuudesta ovat yleisesti tunnetut; havaintojeni mukaan rauhanystävät säännöllisesti torjuvat ne asiaankuulumattomina, välistä jopa muka paikkansapitämättöminä. »Jos todella rakastat rauhaa, voit toki tehdä rauhan ainakin toisen rauhanystävän kanssa, vaikka tämän puoluekanta ei olisikaan sama.» Hyvin järkeenkäypää — mutta sittenkin huonoa ihmistuntemusta. Rauhanliikkeemme, joka historiallisista syistä on lähdössä saanut voimakkaasti punaisen värin, on tosiaankin pysynyt siinä kiinni niin yksipuolisella tavalla, että se on omiaan herättämään toisin ajattelevassa luonnollisen vastareaktion ja vieraantumisen: rauhanliike yksinkertaisesti tympäisee. On tosin pari puolueeton-takin rauhanjärjestöä, mutta ne ovat vähän tunnettuja ja jäävät julkisuudessa punaisen rauhanliikkeen varjoon.

Niinpä näkyvimpien rauhanjulkaisujemme suhtautuminen Neuvostoliittoon kymmenkertaistaa sen tekopyhän lipevyuden, jota julkinen sanamme yleensäkin edustaa. 1960-luvulla luulisi jo voitavan yhtyä Kyösti Skytän viisaaseen linjaan, joka vaatii vapautumista kompleksisuudesta naapurisuhteissamme. Pitäisi jo voida sanoa reilusti naapurille: »Talvisodan alussa te olitte kyllä aika gangstereita — mutta eipä ollut kehumista meissäkään 1930-luvulla. Koetetaan täst'edes olla ihmisinä ja kansakuntina parempia, molemmin puolin.» Jos kaikki rauhanjärjestöt olisivat syksyllä 1961 selvästi ja ankarasti tuominneet

Novaja Zemljan hirvittävän ajattelemattomat atomi-
kokeet, kuten ne ovat tehneet vastaaville läntisille
kokeille, olisi porvariston luottamus rauhantyöhön
varmasti toisenlainen. Mutta sen sijaan on idän
kosiskelun huipennuksena nähty rauhanlehdissä ja
-kokouksissa vieläpä Gagarinien ja muiden avaruus-
narrien ihastelua, vaikka totisesti pitäisi ainakin pasi-
fistin tuomita suunnattomien rahavarojen käyttä-
minen pöyhkeisiin avaruuslentomielettömyyksiin
samaan aikaan kun maanpinnalla monet ihmiskun-
nan turmion pesäkkeet voitaisiin korjata rahavaroil-
lakin, rauhantutkimuksen rahoittamisesta puhu-
matta — ja samaan aikaan kun asianomainen valtio
ei halua maksaa edes jäsenmaksujaan YK:lle!

Lukija huomaa, että olen tässä tahallisen poleemi-
sesti korostanut itäisen naapurimme syntejä — mutta
tasapainon saavuttamiseksi voidaan todellakin hetki-
seksi unohtaa, että läntisen leirin syntitaakka maail-
manpolitiikan ilmapiirin turmelemisessä ilmeisesti
on vieläkin suurempi. Tämän kirjoittaja kuten joku-
nen muukin »puolueeton porvari» kykenee sivuut-
tamaan vasemmistolaisen rauhanliikkeen tympäise-
vän ideologisen yksipuolisuuden ja on siitä huoli-
matta valmis läheiseen yhteistyöhön. Mielestäni on
kommunistinen pasifisti selvästi myönteisempi ilmiö
kuin penseä tai avoimesti vastahankainen, vaikkakin
muuten valistunut ja sivistynyt ihminen — kahdesta
pahasta on militarismi nykyisin aina suurempi ja
vaarallisempi. Mutta kuinka monelle porvarillisen
elämänkatsomuksen omaavalle onnistuu tämä »ylitse-

käyminen»? Rauhantyö on taistelua ennakkoluuloja — myös omia — vastaan, ja se on samalla maailman-katsomuksen kauppaamista, yleisen mielipiteen valloittamista — kaikki yhteisen henkiinjäämisemme puolesta. Siksi rauhanliikkeen pitäisi tulla keskiluokkaamme puolitiehen vastaan, se ei saisi odottaa tämän tekevän koko myönnytystä.

Toinen, viattomampi älyllisesti suuntautunutta ihmistä vieroittava piirre on rauhanihmisten idealismin usein liällinen naivius. Pasifistiveteraanien kirjoituksissa saattaa esiintyä seuraavanlaisia näköaloja: »Juuri nyt olisi ihmiskunnalla nykyaikaisen tekniikan suurenmoisten voimavarojen ansiosta tilaisuus ennen näkemättömään hyvinvointiin ja onnellisuuteen, jos vain sodan uhka saadaan lopullisesti torjutuksi.» Niin, sesam aukene: kunhan vain tuo yksi ongelma olisi ratkaistu... Maailmantilanteesta täysin tietoinen ihminen hymyilee surumielisesti — hän, jonka heikkoina hetkinä atomisota saattaa jopa houkutella, helpoimpana ja kivuttomimpana tuhoutumisen vaihtoehdoista. Onhan näkyvissä toinen vähintäänkin yhtä suuri kummitus, väestönkasvu, joka uhkaa jo lapsenlapsiamme nälkäkuolemalla ja on jo tällä hetkellä tuhonnut mahdollisuudet täysipainoiseen ihmiselämään suurimmassa osassa maapalloa. Meillä on tiedossa myös, että maailmanvalloitusretkelle lähtenyt länsimainen kieroutunut elämäntapa ja tuo »suurenmoinen» tekniikka sinänsä ovat uhkaamassa ihmiskuntaa psyykkisillä haitoilla, joiden loppupisteessä on näkyvissä vain täydellinen umpikuja.

Ja jatkuvasti sukeltautuu esiin uusia tyrmääviä näköaloja, joilla ei ole mitään tekemistä sodan kanssa. Niinpä vasta kuluvana talvena ovat maassamme asiantuntevia biologipiirejä vapistuttaneet paljastukset uudelta, melkein aavistamattomalta taholta: kasvinsuojelu- ja hyönteismyrkyt ovat jo nyt aiheuttaneet luonnossa ja ihmisen ravintotilanteessa katastrofin, jonka rinnalla atomikokeiden tunnetummat seuraamukset näyttävät kalpenevan. Eikä tässäkään ole vielä näkyvissä mitään keinoa tämän mielettömän itsetuhon ehkäisemiseksi . . . Lyhyesti sanoen: tietoiselta, reagoivalta ihmiseltä vaaditaan melkeinpä epätoivoisen paljon. Hänelle saa maailmanrauha olla vain välitavoite, josta tosin kaikki muukin on riippuvainen, mutta jonka jälkeen jatkuu läähättävä taistelu vieläkin vaikeampien ongelmien kanssa.

1964

Ihminen, luonto ja, yhteiskuntasuunnittelu

Yhteiskuntatieteilijät Kuusi, Harva, Allardt ja Siipi ovat tuoneet päivän keskusteluun harvinaisen tuulahduksen.¹ Palstapeninkulmaiseen suunsoittoon epäolennaisuuksista on liitetty inhimillisen toiminnan perimmäisten tavoitteiden pohdinta — kerrankin aiheala, joka riittävän todellisuudentuntuisesti ja kipeästi haastaa meistä jokaisen.

Tähänastisten kirjoittajien näkökulma on kuitenkin nähdäkseni ollut vielä syvästi epätydyttävä ja vaillinainen. Siinä on tuntunut liiaksi teorian maku; todellisen elämän lämpö ja — fraasiin turvautuakseni — ihminen iloinen ja suruineen on yhäkin jäänyt liian kauas. Ennen kaikkea heidän yhteiseksi virheekseen voidaan kuitenkin pelkistää heidän humanistin näkemyksensä, joka lähtee ihmisen itse-riitaisuudesta ja sivuuttaa ympäristön ja ulkoisten olosuhteitten merkityksen. Lähtökohta on mielikuviuksellinen ja jyrkästi toinen kuin luonnontieteellinen ihmiskäsitys. Omassa tarkastelussani joudunkin sen

¹ Viittaa Uudessa Suomessa käytyyn keskusteluun.

vuoksi osittain toisille raiteille kuin muut kirjoittajat, kykenemättä heidän yhteistä kieltään tavoittamaan. Minua lohduttaa kuitenkin se, että juuri liiallinen keskustelullisen sopusoinnun tavoittelu on koitunut tähänastisen ajatustenvaihdon vahingoksi. Niinpä Harvakaan, joka keskustelijoista epäilemättä on oikeita jälkiä lähinnä, ei keskustelun virittäjän ajatuskaavioita liian uskollisesti seuratessaan ole tavoittanut hyvinvointivaltion kyllin armotonta kokonaiskritiikkiä. Ne ilmiöt, jotka ovat pääsyitä yhteiskuntasuunnittelun ajautumiseen kohti katastrofia, ovat kokonaan jääneet käsittelyn ulkopuolelle.

Kun lähdetään tähdentämään ulkoisten olosuhteitten, elämänympäristön, maiseman, luonnon avainasemaa ihmisyyksilön ja yhteiskunnan elämässä, tarjoutuu luonnostaan havaintoesimerkiksi ihmisryhmä, jossa puutostaudin oireet ovat selvimminkin nähtävissä — nimitettäköön sitä tässä yksinkertaisesti luonnonihailijoiden veljeskunnaksi. Luonnonihailijan tyyppistä voimme piirtää pilakuvan, joka väikkynee monenkin paatuneen teknikon mielessä: merkillinen poikkeusihminen, joka ryntäilee onnellisena metsissä ja tuntureilla eikä ymmärrä normaalista elämästä mitään — usein vielä erakko, joka on kykenemätön solmimaan ihmissuhteita. On hedelmällistä tarkastella tähän määritelmään mahdutettuja useita perinpohjaisia virheitä.

Niinpä tämän kirjoittajalle on kaikkein tutuin sellainen luonnonystävän tyyppi, joka kelpaa malliesimerkiksi teorialle harrastusten kasaantumisesta.

Hän seuraa valppaasti kulttuurikeskustelua, politiikkaa, harrastaa kirjallisuutta, musiikkia tai kuvataidetta, aidosti ja voimakkaastikin. Silti tämä kaikki on ikäänkuin lepokausien rattoa ja kiinnostus intensiteetiltään verrattomasti heikompaa kuin se mikä kohdistuu ihmisen ulkopuoliseen luontoon. Vasta luonnon tapahtumat ja kauneuselämykset vuodenaikojen vaihtelun kiihottavassa rytmissä ovat niitä, joissa tuntuu oikean elämän maku. Täydellisimmät hetket koskemattomissa erämaissa lyövät armotta laudalta hienostuneimmat taidenautinnot inhimillisen kulttuurin korkeimpien saavutusten parissa.

Kaikkein räikein virhe sisältyy määritelmän sanaan 'onnellinen'. Teknikko ei yleensä voi kuvitellakaan, kuinka hirvittävä ristiriita vallitsee nykyajan ryntäävän talouselämän ja luonnonihailijan arvomaailman välillä. Jokainen sanomalehden numero on jo tulvillaan tekstiä, joka tuottaa välitöntä tuskaa. Milloin kerrotaan valtakunnallisen suonkuivatusohjelman pikaisesta edistymisestä — mikä luonnonystävälle merkitsee Pohjanmaan ja Satakunnan täydellistä tuhoutumista —, milloin upotetaan hänen pohjoisten toivioretkiensä kaira tekojärven alle, milloin riemuitaan jonkin Savon Sellun perustamisesta — ja luonnonystävä viettää taas monta unetonta yötä jättäessään jäähyväisiä lipeäliemeksi muuttuvalle Kallavedelle iki-ihanine lauluineen. Metsät ovat suomalaiselle luonnonihailijalle kaiken ydin ja kaiken kehys, elämään sen joka käänteessä tunkeutuva voimakkain vaikuttaja — ihailtavan hellävaroen vaa-

littava itseisarvo. Mutta päivä päivältä, joka käänteessä, takovat talousmiesten tarmoa tiukkuvat kirjoitukset murhaavia moukariniskujaan: tuottamaton tuottavaksi, joka aari kansantaloutta rakentamaan, tehtaita pyörittämään. Nykyajan luonnonihailija on kuin susi tai ahma, joka takaa-ajettuna laukkaa maanäärestä toiseen. Kotiseutunsa syvimmistäkin sydänmaista hänet ovat karkoittaneet paljaaksihakkuut, rapakoiksi lasketut salolammet, peratut metsäpurot. Hän pakenee laulujen Karjalaan, mutta joutuu siellä kontioiden erämaissa vielä pahempaan satimeen, sotkeutuu viivasuorien metsäautoteiden tuhkatieheään verkostoon kuin kärpänen seittiin. Hän riistäytyy Lappiin, onnistuu karistamaan muovinkimalteisen turismin kintereiltään peninkulmien päässä valtateistä — mutta ei koskaan suursavottojen kaiken nielevää pauhinaa. Ehkä hän sittenkin vielä joskus löytää pienen unohtuneen sopen suomalaista luontoa, sattuman kaupalla pelastuneen kullankeltaisen nevan udussa kylpevine aavemaisine kurkihahmoineen, tahi lammensilmän, johon kuvastuvista aarniohaavoista ja koivuista käydyssä taistelussa on äreä isäntävanhus vielä lyönyt metsätalousneuvojan tappiolle. Mutta riemu on hetkellinen: jo seuraava kevät on vuorenvarmasti varannut jonkin tienoikaisun, voimajohtolinjan tai ellei muuta niin ainakin lohenkasvattajien pumppukoneen tännekin — talousmiehen keinot ovat ehtymättömät.

Luonnonystävän tunteet voidaan mitätöidä lateuksilla fanaattisuudesta tai impivaaralaisuudesta.

Voidaan saivarrellen analysoida hänen kuvaansa kulttuurimaisemasta ja ihmestellä, miksi hänelle kelpaa punainen mökki, harmaa riukuaita ja ruisvainio, mutta ei voimalaitoksen silhuetti eikä kimmeltävä aaltopeltikatto — mutta näissä suhteissa kaikkien luonnonihailijain harmonisuuden taju on pettämätön ja hämmästyttävän yhdenmukainen. Terävin­kään pilkka ei tee tyhjäksi sitä, että luonnonystävien joukko on tämän hetken maailmassa esimerkkinä verisimmästä yhteiskunnallisesta epäoikeudenmukai­suudesta. Heillä ei ole mahdollisuutta kompromissiin, mikään tahdonponnistus ei saa heitä tyytymään niihin sirusiin mitkä luonnosta aina jäävät — aurin­gonlaskuun kaupungin kattojen lomitse ja kirkas­värisiin kukkiin pikatien penkereessä. He puolestaan eivät tuota talousmiehelle muuta vastusta kuin hive­nen hidastumista hänen vaurautensa kasvuun, mutta talousmies riistää heiltä kaiken arvokkaimman elä­mässä. Maassa, jossa järvet ja joet ovat tehtaiden viemäriverkostona, metsät loppuun kaluttuina rais­kioina tai silmää uuvuttavina yksioikoisina puupel­toina, ei heille kerta kaikkiaan ole tilaa.

Yhtä virheellinen on luullakseni käsitys luonnon­ihailijain epäsosiaalisuudesta. Omien havaintojeni nojalla sijoittaisin päinvastoin tähän emotionaalisesti voimakkaaseen ihmisainekseen keskimääräistä enem­män iloista seurallisuutta, ystävyysuhteita ja vieläpä nk. onnellisia avioliittoja. Runsas annos myös yleistä sosiaalista mieltä kuuluu niinikään näiden hento­mielisten ihmisten luonnekuvaan, ainakin ennen

myöhemmällä iällä vääjäämättömästi odottavaa katkeroitumista. Se että luonnonihailijan pohjimmaisena tuntona kunnossa olevista ja rikkaista ihmissuhteista-kin huolimatta on kalvava tuska ympäristön vuoksi, on omiaan kumoamaan sitä humanistis-psykologista elämännäkemyistä, jonka mukaan yhteiskuntasuunnittelun keskeisin tehtävä olisi ihmissuhteiden hoidon alueella.

Onko sitten kuvatulainen ahdistettu ihmislaji harvinainen poikkeus? Itse asiassa jo niitä ihmisiä, jotka täysin tiedostavat luonnonyhteyden tarpeensa ensisijaisuuden, on keskuudessamme kaikkialla. Suuri on se erähenkinen maaseutuväestön osa, joka ei — ja nimenomaan harkittuna persoonallisena ratkaisuna — ole osallistunut eikä voi osallistua maaltapakoon. Ehdottomia luonnonystäviä tapaamme myös hiljaisten maalaiskoulujen opettajina, metsänhoitajina kaukaisissa korpipitäjissä, kullankaivajina Lapissa — ja eniten resignoituneina, lomasamoilujen murusista hiljaisella liekillä elävinä »tavallisina kaupunkilaisina» kaikissa ammateissa ja yhteiskunta-kerroksissa. Kaikille näille sadoilletuhansille ihmisille on Kuusen nimeämä »kokoava päämäärä», kansantulon kartuttaminen, esine- ja konekulttuurin palvonta, pelkästään suunnaton absurdateetti. Ja kaikille heille on nyky-yhteiskunnassa ominaista vieraantuneisuus ja monesti myös viha, mutta eriyistä kuin Allardt otaksuu — siksi, että yhteiskunta raiskaa heidän elämänympäristönsä. Monelle tekee kärsimyksen vielä kymmenkertaisesti vaikeammaksi

eläytyminen siihen murhenäytelmään, mitä hyvinvointivaltion totaalinen luonnonriisto merkitsee muulle luomakunnalle; mutta tämä ei kuulu tämänkertaisen keskustelun teeman puitteisiin.

Vaikka luonnonihailijoista suhteettoman suuri osa kuuluukin maan Filjaisiin, jotka eivät, päinvastoin kuin tämän kirjoittaja, toivotta suruaan maailmalle, törmäämme silti yhtenäin, ja jatkuvasti enenevässä määrässä, hyvinvointiyhteiskunnan luonnosta etäännyttämisen aiheuttamiin pelon ilmauksiin — jokapäiväisessä keskustelussa, runoudessa, proosassa; tunnetuista ajatteliijoista voidaan tuskin osoittaa ainoatakaan hyvinvointi-ideologian kannattajaa. Elintasoajattelua vastaan suunnatun kapinan säie lävistää jo koko nykyaikaisen ajattelun niin voimakkaana, ettei se voi yhdeltäkään Pekka Kuuselta jäädä huomaamatta. Siitä huolimatta ei käytännön yhteiskuntasuunnittelussa voida havaita edes orastavia merkkejä minkäänlaisesta muutoksesta, jota optimistinen Siipi vakuuttaa milloin tahansa mahdolliseksi. Siiven lohduttelujen mukaan yhteiskuntamme on käytännössä ollutkin jatkuvasti monipäämääräinen ja valtion menoarvio eri etupiireille varsin tasapuolinen. Tosiasiassa on kuitenkin suurelle väestönosalle ensisijaiset ja enemmistöllekin välttämättömät ympäristövaatimukset lähes kokonaan laiminlyöty. Esim. taloudelliselta toiminnalta erotettujen luonnonalueitten pinta-ala on niin pieni, että luonnonystävät sananmukaisesti astuvat toistensa varpaille, kun ne jäävät heidän viimeisiksi turvapaikoikseen. Itse

asiassa heidät onkin jo nyt karkoittanut näiltä lappusilta se sama halpa sirkus, joka leimaa matkailuteollisuutta, virkistysalueita, leirintäpaikkoja ja viittapolkuja ja joka tuskin tuottaa todellista tyydytystä kenellekään. Sen sijaan viimeiset Lapin suuret kairat ovat vielä tarjonneet todellisen sisällön tuhansien »yksinäisten susien» elämälle, mutta ne ovat nyt juuri näinä vuosina joutuneet mielettömästi ylimitoitettun metsäteollisuuden kourissa lopulliseen käsittelyyn, jonka vääjäämättömällä tiellä jonkin »Lapinkorpi»-teoksen kaltaiset vetoavimmatkaan puolustuspuheet eivät saavuta muuta kuin traagisen muistokirjoituksen merkityksen.

Miten sitten lienee sen enemmistön laita, johon Kuusen jumalat menevät täydestä ja joka ainakin tietoisesti asettaa taloudelliset arvot luonnonmukaisuuden edelle? Monet merkit viittaavat siihen, että rallikilpailut, postimerkit, arkkitehtuuri, automessut ja muut puhtaasti ihmiskeskeiset harrastukset vain poikkeuksellisesti voivat antaa täyden elämänsisällön. Kovasilmäisinkin insinööri näyttää ahneesti kaipaavan syysraikkaita metsästysretkiä ja kesähuvilaa hempeän järvenlahden kupeessa — olkoonkin, että »paluu luontoon» on tuomittu epäonnistumaan, kun pysyvästi vaurioituneet hermot eivät enää salli eroa autosta, moottoriveneestä ja matkaradiosta ja siten särkevät lopunkin siitä mitä tavoitellaan. Psykiatrit tietävästi voisivat kertoa, ettei vuorineuvoksen ja pääjohtajankaan viihtyvyys nyky-yhteiskunnassa ole niin järkkymätön kuin miltä se katkerasti

kadehtivan idealistin silmissä näyttää. Luonnonmukaisuuden hylkääminen on lyhyesti sanottuna tuonut länsimaiseen yhteiskuntaan kansansairauden, jonka rinnalla kaikki muut epäkohdat kalpenevat.

Edellä esitetty empiirisiin huomioihin perustuva aineisto käy ymmärrettäväksi, kun tarkastellaan luonnontieteellistä käsitystä ihmisluonnosta. Ihmiselle, joka eräistä silmäänpistävästä erityisominaisuuksistaan huolimatta on aina muistettava lajiksi lajien joukossa, ovat yhteistä kaikkien eläinlajien kanssa tietyt vaatimukset elinympäristön ja elintapojen suhteen. Nämä ovat muovautuneet nykyisiksi vuosituhansien kuluessa ja sisältyvät jokaisen yksilön synnynnäiseen rakenteeseen. Yksilölliset eroavuudet näissä suhteissa hajoavat samanlaiseksi suhteellisen kapea-alaiseksi tilastolliseksi vaihtelusarjaksi kuin lajin ja rodun muutkin ominaisuudet, esim. ruumiin koko ja -rakenteen piirteet, ja yksilöt joille elinympäristö on yhdentekevä tai joille se luontaisesti on esim. uudenaikaisen kaupunkimaaston mukainen, ovat yhtä harvinaisia mutaatioita kuin kädettömät yksilöt. Kun pidämme mielessä, että muutokset väestön synnynnäisessä rakenteessa tapahtuvat luonnonvalinnan hitaan mekanismin kautta todellakin vain vuosituhansissa, ymmärrämme, että sellainen kumous johon teknillis-taloudellinen rynnistys näyttää johtavan vain parin sukupolven aikana, ei johda eikä voi johtaa muuhun kuin täydelliseen mielenterveydelliseen katastrofiin. Käsitteet kehitys ja edistys, joihin humanistin harhautunut mielikuvitus liittää

ilman muuta myönteisen värin, on tällöin varustettava kaikkein jyrkimmällä kielteisellä arvovarauksella. Kuvaavaa käsitteiden sekaantumiselle on monen ei-biologin näkemys 'sopeutumisesta', joka tuodaan herkästi esiin pelastusrenkaana: »ihmisenhän on niin tavattoman sopeutumiskykyinen, hän sopeutuu kyllä uusiin olosuhteisiin». Kyllähän hän sopeutuu, hänen fyysinen olemassaolonsa jatkuu: ei susikaan kuole eläintarhan häkissä, ja metsälintu pysyttelee kyllä hengissä vuosikausia aukealla kentälläkin. Mutta elämästä sanan varsinaisessa mielessä ei ole kysymys, vaan paremminkin jonkinlaisesta tunne-elämän häiriöiden ruumiillistumasta. On turhaa puhua 'sopeutusvaikeuksista', koska sopeutuminen aina merkitsee vaikeuksia, psyykkisiä häiriöitä. Viihtyvyyttä, onnea, voi esiintyä vain siellä missä yksilön ei tarvitse sopeutua luonnonvastaisiin olosuhteisiin.

Tyydytyksen, nautinnon lähteenä ovat kaikilla eläimillä nk. perustarpeet keskeisellä sijalla. Ravinnon ja rakkauden tarpeeseen liittyvät läheisesti lajille ominaisten elintapojen, liikunnan ja elinympäristön tarpeet ja etäisemmin korkeampien eläinten tarpeet valtaan ja pätemiseen laumassa tai pienryhmässä sekä leikkitoimintoihin, joihin kuuluu esim. ihmisen henkisen kulttuurin alue. Kaikissa tapauksissa on tyydyttämättömyydestä seurauksena puutos-tila, jonka vaurioita tunne-elämässä luonnottomat korvikkeetkin voivat vain osaksi lievittää. Haukkahäkkiin kuukausiksi vangittu kyyhkynen ei ilmeisestikään saa päivittäisistä paikallaan-lentoharjoituksista

sen suurempaa tyydytystä kuin henkisen työn tekijä voimailuharjoituksistaan sänkykamarissa. Ja pahinta on, että näillä tarpeilla on taipumus kietoutua toisiinsa helposti järkkäväksi kokonaisuudeksi. Niinpä luopuminen ihmislajille kuuluvasta ruumiin jatkuvasta ja ankarasta rasittamisesta hävittää esim. ravinnontarpeesta tämän luonnollisen kiihokkeen, terveen nälän: kuinka paljon onkaan jo nykyaikaisia ihmisiä, joille syöminen ei ole valtavan ilon lähde kuten pitäisi. Rakkaussuhteitten häiriintyminen korkean elintason maissa on myös tunnettu tosiasia. Vallan ja pätemisen tarvetta ovat sosiologit käsitelleet tyhjentävästi ja todenneet, että päättymättömään kilpailuun perustuva hyvinvointiyhteiskunta on tälläkin kohden onneton ratkaisu, jakaessaan ihmiset harvoin menestyjiin ja paljoihin häviäjiin. Elinympäristövaatimuksia olen tässä käsitellyt erityisen seikkaperäisesti siksi, että ne ovat tarpeista unohdetuimmat ja samalla niistä täydellisimmän pahoinpidellyt. Harva puolestaan on kiinnittänyt päähuomion kulttuuritarpeisiin ja todennut nekin hyvinvointivaltiossa laiminlyödyiksi. Huomaamme, että nykyaikainen länsimainen kulttuurimuoto on ristiriidassa jokaikisen ihmisen tärkeimmän tarpeen kanssa — suoritus, johon ei ilmeisestikään yksikään kulttuurimuoto varhemmin ihmiskunnan historiassa ole pysynyt.

Syitä nykyajan lohduttomaan viihtymättömyyteen, »sairaaseen nykyaikaan», etsitään melkein aina vähäisistä sivuepakohtista ja pintailmiöistä. Tuijote-

taan omaisuuden ja tulonmuodostuksen epätasaisuuteen, työttömyyteen ja sen sellaiseen, kirjoitetaan uuvuttavan loputtomasti kolmen pennin korotuksesta margariinin ja bensiinin hinnoissa. Tällaisen silmittömän roskanpuhumisen alle hukkuu kokonaan pääasia, toteamus, että onnettomuuksien onnettomuus on nykyaikainen länsimainen elämäntapa kokonaisuudessaan, romuttaessaan ihmiselämän perusteet.

1964

Huvilaslummit — häpeätahra Suomen luonnossa

Sain hiljattain käsiini erään arkkitehdin kirjoituksen värien käytöstä maaseudun rakennuksissa ja totesin hämmästyneenä, kuinka siinä esitetyt mielipiteet kohta kohdalta vastasivat omaa makuani. Muuan tunnettu kirjailija, jonka ensi kerran tapasin, oli kymmenen minuutin kulluttua tervehdyssanojen vaihtamisesta oma-aloitteisesti pitämässä kipinöivää saarnaa kiiltävistä alumiinipeltikatoista, jotka ovat minutkin saaneet vatsahaavan partaalle viime vuosina. Monesti muulloinkin olen saanut ihmetellä, kuinka samanlainen maku monilla ystävilläni on maisema- ja rakentamiskysymyksissä. Näyttää siis ilmeiseltä, että on olemassa tietty yhtäpitävä kehittynyt maku näissä asioissa, että siis makuasioista kannattaa kiistellä. En tarkoita kehittyneellä maulla nimenomaan omaa ja ystävieni makua, vaan yleensä sellaisten ihmisten makua, jotka kiinnittävät maisemien kauneuteen erityistä huomiota, joiden elämässä se tietoisesti näyttelee tärkeää osaa.

Tämän perusteella uskallan edellyttää jonkinlaista laajempaa pätevyyttä omille mielipiteilleni myös kesähuvila-asutuksesta. Mielestäni se ei ole ensi si-

jassa arkkitehtoninen ongelma siinä mielessä, että meidän rantojemme kesämökit olisivat vain rumia ja tyylyttömiä ja tarvitsisivat arkkitehdin apua. Sen sijaan on ilmeistä, että kesähuvila ei yleensä lainkaan sovi suomalaiseseen rantamaisemaan. Luultavasti tämä johtuu siitä, että esteettiseen vaikutelmaan rakennuksesta tunkeutuu aina mukaan myös kohteen herättämä tunnelma ja mielikuva sen tehtävästä ja merkityksestä. Ja aivan samoin kuin esimerkiksi erämaissa vaeltaessa kohdattu autiotalo synnyttää surumielisen, vähän salaperäisen jännityksen tunteen ja vanha maanviljelyskylä hämäläisen järven rannalla vaikutelman leveästä rauhallisuudesta, vankkuudesta ja välttämättömyydestä, samoin kesähuviloihin liittyy tarkoituksettoman joutavuuden typerä tuntu. Minulla ehkä on niistä vielä armottomampi käsitys kuin kaupunkilaisilla luonnonystävillä, kun maalaisena joudun niiden kanssa kosketuksiin läpi vuoden. Alastomassa syksyisessä, talvisessa ja keväisessä maisemassa nämä turhuuden kopit ovat kaikkein masentavimmillaan.

Lomanvietto kesähuvilalla ei liioin monesti edusta sellaista elämäntapaa, mitä suostuisin pitämään inhimillisesti rikkaana. Vain parhaissa tapauksissa se liittyy virkeään ulospäin suuntautuneeseen kiinnostukseen laajan ympäristön luontoon ja paikkakunnan ihmisiin. Tunnen erään kielitieteilijän, joka kesäasunoltaan käsin harjoittaa fanaattista kotiseuduntutkimusta ja jonka kiinnostus sulkee syliinsä jokaisen paikannimen, jokaisen vanhan ja uuden kapustan ja

rysänvanteen, jokaisen väärän puun, vuoren silhuetin ja luodolla kirkuvan tiiran, ja hän on perhetuttu jokaisessa lähikylien talossa ja mökissä. Hänelle suon hänen huvilansa — se on todella vain tukikohta yöunta ja sadepäiviä varten. Ja tietysti se samalla onkin maisemaan sopeutuva vanha punainen hirsimökki pärekattoineen. Tunnen myös paljon muita ihmisiä, jotka omalla palstallaan rakastavat joka puuta, kukkaa ja linnunpesää, jotka selvästi viihtyvät huvilallaan. Ehkä he eivät tarvitse maailmanparantajan neuvoja ja suosituksia, mutta sittenkin tekee mieli kysyä, onko syytä ankkuroitua yhteen pienenpieneen kappaleeseen maastoa. Eikö vaeltajan ja kulkurin loma olisi antoisampi? Minulla itselläni on vakituinen kesäseutu hämäläisten suurjärvien partailla, mutta se käsittää toistakymmentä pitäjää, monta sataa saarta ja lahdelmaa, lukemattomia tuttavuuksia ja tuhannen huvilan elinpiirin. Muuan hyvä ystäväni, jolla on mahdollisimman poroporvarillinen valtiosieteilijän toimi Suomen Pankissa, viettää lomansa soutamalla laina- tai vuokraveneellä eri kesinä eri puolilla maata suurilla vesillä, milloin Perämeren ulkosaaristoja, milloin Saimaata, milloin Päijännettä, milloin Lentuan vesistöjä Kainuussa. Ja kuitenkin hänellä on juuri sellainen perhe, jota yleinen mielipide vähintäänkin arvelee pakosta kiinteään asumukseen sidotuksi, jos vielä poikamies tai lapseton pari voisikin retkeillä erämaissa. Mutta hänen molemmat alle viisivuotiaat poikansa mahtuvat mainiosti soutuveneeseen ja telttaan, riemuitsevat jokai-

sesta uudesta hiekkarannasta, jolla viivytään päivä tai pari, ja jokaisesta uudesta maalaistalosta, josta haetaan maitoa ja johon saatetaan jäädä iltakaudeksi juttelemaan.

Ratkaisevasti parempi tämä jälkimmäinen kesänviettotapa on sen vuoksi, että se niin paljon vähemmän kuluttaa meidän rantojemme kapasiteettia. Jokainen idyllinen lahdenpoukama tai niemenkärki on vain päivän tai pari lomaperheen käytössä; jos se rakentaisi siihen huvilan, se olisi koko muulta kansalta varattu ja turmeltu pysyvästi. En tiedä tarkoin, mikä on suomalaisen rantahuvilan keskimääräinen käyttöaika, mutta se lienee kuukauden paikkeilla vuodessa. Yksitoista tai ainakin kymmenen kuukautta se törröttää aivan turhan päiten pahanilkisen suvaitsemattomana paikallaan ja pilaa ohikulkijan tunnelman. Se riistää myös ympäristön toisilta huvilasukailta mahdollisuuden laajentaa elinpiiriään — panssaroitumisesta omalle tontille tulee pakko niillekin, jotka haluaisivat vaellella laajemmalti. Moni palstanostaja on voitonriemuisena luullut vielä löytäneensä kalevalaisen rauhansataman itselleen — ja huomannut parin vuoden päästä asuvansa keskellä hökkelikylää, jossa perämoottorit ja radiot jylysevät yötä päivää ja jossa rannalle ei ole asiaa missään muualla kuin oman saunan ja laiturin välissä. Tavoiteltu rauha ja hiljaisuus olisi monesti kaupunkikodissa verrattomasti suurempi. Käytännössä on tosiaan suuressa osassa maata jouduttu hirvittäviin huvilaslummeihin, jotka aiheuttavat jatkuvia ihmisten

välisiä ristiriitoja. Luopioisten Kukkiolla, suositussa »lomaparatiisissa», ovat epätoivoiset maanomistajat yrittäneet viime vuosina ostaa takaisin myymiään huvilatontteja (turhaan kylläkin), jotta he vielä pääsisivät ongelle ja uimaan kotirannoilleen.

Kesähuvilahullutus on Suomessa kaiken kaikkiaan kansallisonnettomuus, josta ei voi käyttää ylisanoja. Mitä pitäisi tehdä? Rantalaki, joka kieltää rakentamisen muulta kuin vakinaiselta asutukselta esim. 50 metrin säteellä rantaviivasta, olisi säädettävä niin kiireellisesti, että muu lainsäädäntötyö keskeytettäisiin siksi ajaksi. Itse asiassa rantalaki on jo kymmenen vuotta myöhässä, toinen puoli suomalaista rantamaisemaa voitaisiin pelastaa enää vain pakkolunastuksilla ja purkutuomioilla — joita tuskin on syytä suositella.

Kielloilla on tietysti huono puolensa, ne koskevat tunnearvoihin. Mutta kuinka suuria tunnearvoja loukkaa tönöjen pystyttäminen toisten ihmisten rakkaille rannoille? Mikä pohjaton itsekkyyys puhuu kaan palstanostajan riemastuksessa, kuinka hän on onnistunut saamaan ihanan niemen tai saaren huvilanpaikaksi. Saattaa olla niin, että tämä ihanuus on ollut vuosikymmenien ajan monen paikkakuntalaisen ja kesävieraan pyhiinvaellusretkien kohteena. Missä piilee sen ihanuus heille tämän jälkeen? Tarvitaan idiootti puhumaan rannan luonnonkauneudesta sen jälkeen kun se on asianmukaisesti varustettu mökillä, saunakopilla, puuseellä ja laiturilla. Omasta puolestani voin vakuuttaa vanhentuneeni kymmenen

vuotta pelkästään sen luvuttoman huvilamassan takia, jonka ameebanlonkerot ovat viime vuosina vähitellen valuneet kaikille nuoruuteni kyyneliin saakka rakastetuille rannoille ja saarille, joilla jokainen kivi ja pensas on tuttu ja joihin liittyvät muistot jokaisesta lokin, koskelon ja västäräkin pesästä viidetoista kesän ajalta. Ne, jotka tekevät lopun kaikesta tästä, koskevat pyhimpiin tunteisiini vähintään samassa määrässä kuin Hannu Salama hartaimpien uskovaisten tunteisiin.

Ennen kaikkea olisi kuitenkin valistuksen asia vaikuttaa meidän rakkaiden laumasielujemme arvostuksiin ja muotiasenteisiin. Voitaisiin esimerkiksi tähdentää, että rantalain aiheuttamat menetykset eivät ole todellisia. Huvilan paras paikka ei varmasti-kaan ole mahdollisimman lähellä vesirajaa tuulien ja sateiden riepoiteltavana, eikä sen ikkunasta voi olla vivahdusköyhempää näköalaa kuin pelkkä vedenpinta ja etäisen vastarannan viiva. Aivan toista on toki kaukaa lehvistön lomasta pilkotteleva vedenkimallus. Olen itse koko lapsuuteni kesät asunut yhdistetyllä maa- ja huvilatilalla, jonka asuinrakennus sijaitsi toistasataa metriä venerannasta. Rantaelämän suurimmalta viehätökseltä tuntui se, että rantaan tehtiin erityinen retki — vaikkakin jokapäiväinen — läpi laajan puutarhan ja lehmihaan. Ranta ei menettänyt viehätystään alituisesta siellä lojumisesta.

Olen edellä maininnut vain ne huvila-asujat, jotka saavat jotakin irti huvilaelämästään. Mutta

tiedän paljon sellaisiakin, joiden huvilallaolo on hankaluuksien valittelua ja ikävystyttävää ajan tappamista — joko tuolla iänikuisella virvelin piiskauksella tai ähertämisellä rantapenkereen kanssa (mikä hävittää lopunkin rannan kauneudesta). Huvilalla ollaan vain, koska se on suurilla rahoilla tullut hankituksi. On sydäntä särkevää, että vesiemme hävitys pohjautuu suurelta osalta pelkkään sosiaaliseen käteuteen. Kun kerran vuosisadan alussa muutamat tohtorit, apteekkarit ja tuomarit rakensivat suuria kesähuviloitaan — jotka sivumennen sanoen yleensä olivat laajan suvun ja tuttavapiirin kokoontumispaikkoja ja sellaisina säästeliäästi maisemaa kuluttavia —, niin nyt täytyy jokaisen putkiasentajan ja varastomiehen saada oma huvilansa. Katkera kokemus tekee luonnonystävän tällä kohden aristokraatiksi. Ensinnäkin putkimiehiä on sata jokaista tohtoria kohti, mutta järvenrantamme eivät entisestään pitene. Ja toiseksi pienet tulot aiheuttavat pakosta kehoimmat ratkaisut sekä tonttipolitiikassa että huvila-arkkitehtuurissa. Kyhätään kurja röttelö jollekin melkein puuttomalle selkäkarille, jolta käsin se turmelee maiseman ja kauneuselämykset peninkulman säteellä, siten aiheuttaen lähimmäisille satakertaisen sosiaalisen vääryyden siihen verrattuna että rakentaminen olisi asianomaiselta kielletty.

Kaikkein hirvittäväntä jälkeä aiheuttavat tietysti täydellinen maun puute ja raha yhdessä. Muuan hämeenlinnalainen arkkitehti osti pari vuotta sitten Vanajavedellä kokonaisen jonon pieniä suloisen

kauniita luotoja, iloisia ja eloisia lintukareja, tämän loppuun raiskatun järvenselän viimeisiä vapaita tukikohtia lokeille, tiiroille ja kuikille. Sitten hän ajatti kuukausikaupalla kahdella kuorma-autolla soraa, rakennutti aukottoman pengersillan mante-relta ja sulki sillä veneliikenteen tärkeästä salmesta lähikylien ammattikalastajilta ja muilta asukkailta, peitti pääosan luotoketjua leveään autotiensä alle ja rakennutti selänpuoleiselle pikkusaarelle huvilan, joka muistuttaa kolmea yhteenajanutta rautatievau-nua. Yhteiskunnassa, joka sallii tällaista ilman kuri-tushuonerangaistusta, on totisesti paljon mätää.

Valistuksella on taottava ihmisten mieliin, että kesähuvilan omistaminen on kaikkea muuta kuin välttämätön vaatimus kunnan kansalaiselle, että se on vain yksi harrastus lukemattomien muiden joukossa — sille pienelle osalle ihmisiä, jonka luontumuksia se todella vastaa. Samalla on innostettava kaikkia muita lomanviettotapoja, kuten huviloiden vuokrausta, autiotalojen käyttöä ja maatiloilla lomailemista. Ei ole mitään järkeä siinä, että herttainen vanha autio-mökki seisoo tyhjänä ja viereen rakennetaan huvilan-kummitus alusta pitäen. Ja tuollaiselle helsinkiläiselle tai tampereläiselle sosialistille, joka jankuttaa tolkut-tumuksiaan maatalouden tukiaisista ja »puree elättäjänsä kättä» minkä kerkiää, voisi kesälomien vietto maatilalla olla perin terveellistä. Tällä tavalla meidän pieni maamme ja karu luontomme kenties vielä saadaan riittämään niin että jokaisen kansalai-sen suloinen loma on taattu. Mutta jos luullaan että

kaikki miljoona ruokakuntaamme ovat oikeutettuja jonkinlaiseen koppiin ja palstaan veden partaalla, silloin saamme »kaiken toivon heittää»!

Mutta kaiken taustalla meidän on aina muistettava, että rannoillamme asuu muitakin kuin ihmisiä. Korkeammista eläimistä ennen kaikkea monet linnut vaativat ihmisen taholta alituista hienotunteista huomioon ottamista, jotta rauhanomainen rinnakkainelo onnistuisi. Niiden kohdalla ei ole kysymys huvista eikä lomailusta, vaan rannat, saaret ja karit ovat niiden ainoana kotina, joten niillä on oltava etuoikeus ihmisen edellä. Ja valitettavasti tutkimukset osoittavat, että vielä suurempaa tuhoa kuin kiinteä huvila-asutus, johon osa eläimistä varsin hyvin sopeutuu ja tottuu, aiheuttaa piittaamaton tai tietämätön leirielämä ennen kaikkea saarilla ja luodoilla, joille vesien elämä yleensä keskittyy. On samalla ikävä tosiasia, että keskimääräinen suomalainen kalamies, joka viettää yönsä nuotiolla saarella, jättää jälkeensä sellaisen siivottomuuden jota ei tapaa törkeimmissäkään kesähuvilan nurkissa. Ulkoilu- ja lomailutavat ovatkin kaiken kaikkiaan niin monitahoinen ja vaikea ongelma, että ne vaativat luonnonsuojeluelinten johdolla kaikkien mahdollisten kansalaisjärjestöjen jyrisevän voimakasta valistustyötä, sekä nyt kuluvana maiseman vuotena että sen jälkeen.

1965

Suomalainen tulevaisuus ja vaalit

Maaliskuussa joutuvat enusteen mukaan jäänsärkijät ja öljyhuolto luovuttamaan paikkansa puheenaiheina valtiollisille vaaleille. Tämä ei kuitenkaan ole varmaa, sillä näköalat puheenaiheen kiinnostavuudesta eivät lupaa hyvää. Alkaneen vaalitaistelun, ensimmäisten vaalimainosten ja puoluekokouksien katsausten tarkkailija hieroo tyrmistyneenä silmiään, mutta ilman apua: on ilmeinen tosiasia, että ympyröihinsä sotkeutuneet poliitikot ovat käymässä näihinkin vaaleihin iänikuisten tunteiden, talouspolitiikan ja aineellisen vaurastumisen merkeissä!

Meidän jokapäiväisen elämämme raskain ongelma on jo vuosia ollut ylensyönnin ongelma. Fyysisellä tasolla ahdistavat liikalihavuus ja kulttuuritaudit; lääketieteen saavutukset ovat valumassa hiekkaan, pisimmälle urbanisoituneen ja hyvinvointivaltion elämäntavan koko taakkaa kantavan väestönosan elinikä on jo pudonnut takaisin 50:n vaiheille. Liikennekuolema napsii meistä pois yhden toisensa jälkeen jo ennen sitäkin. Psykkisellä tasolla ovat tunnusmerkkejä lohduton epäviihtymys, rikollisuus-

ja nuoriso-ongelmat, rakkaussuhteitten vaikeutuminen, tympeytyminen ja paatuminen — lähimmäistä kohtaan, omaa persoonallisuutta kohtaan, kaikkea kohtaan. On koottu ympärille kasoittain tavaraa, jonka hankkiminen vaatii orjan raadantaa ja josta huolehtiminen vie hermojen viimeiset riekaleet. Yhä useampi putoaa tien oheen: kuka itsemurhatilastojen koristeeksi, kuka puliukkojen joukkoon, enimmäkseen katkeroituneiksi sivullisiksi ilman näkyvää protestia. Myös älylliset nautinnot jäävät isien ja isoisien mukana historiaan: korkeakoulujen avajaispuheissakin mainitaan yhä harvemmin tieto tiedon vuoksi ja opiskelu maailmankatsomuksen luomiseksi, yhä yksimielisemmin samaistetaan ammattikoulun ja yliopiston tavoite: kireästi, tehokkaasti, jo kansakoulusta lähtien hampaita kilpailijoille narskutellen hyväpalkkaiseen toimeen. Ihmisparan vuosituhantinen ponnistelu kuvasta, kuvakirjoituksesta ja tavukirjoituksesta kirjaimen on ollut hukkatyötä, lukutaito käymässä tarpeettomaksi: nykyihminen katsoo jälleen vain kuvaa kuten lapsi ja Neanderthal-ihminen.

No niin, tämä on taas sitä taantumuksen murinaa, jolle aidoin aikansa lapsi kohauttaa olkapäitään. Mutta tämä murina taajenee ja yhdistää merkillisen seurakunnan: ajattelijat ja filosofit, kaikki vanhat, katkerat, happamat ja pettyneet, kirjailijat ja älymystön edustajat, syrjäseutujen »kehitysihmiset», hiljaiset sivulliset kaikissa ikäluokissa. Ja loppujen lopuksi ollaan merkillisessä tilanteessa, Suomessa ke-

väällä 1966: päivänpoliitikot melkein yksikseen vouhottamassa, pyörittämässä kuin rukousmyllystä löysää puhettaan kansantulon kartuttamisesta, teollistamisesta, tuotannosta, tuotannosta, tuotannosta... Vain talousmiesten ja insinöörien harvalukuinen rakkilauma räksyttää heille aplodejaan. Kansa on liian väsynyt ja tympeytynyt »jo riittää» -vastalauseeseen, se sukeltaa yksityiselämäänsä ja helppoihin harrastuksiin, joista on mahdoton päästä irti, retkahattaa television ääreen, hyppää autoon ja ajaa ravintolaan, jääkiekkokentälle tai pilkkiongelle — taikka äänestyspaikalle, missä tarjotaan pikku huvi vähällä vaivalla. Onhan vaaleissa aina sentään jännittävää numeroleikkiä, veikkauksen ja arpajaisten tunnelmaa, vaikka asiasisältöä ei ole nimeksikään.

Minkälainen on tulevaisuutemme poliitikkojen hoidossa? On tyypillistä, että enin osa siitä, mitä useimmat kirjoittajat pitivät Suomen Kuvalehden kirjoitussarjassa »hyvänä Suomessa», on katoavaa tai jo kadonnutta kauneutta — kirjoittajien lapsuusajan kultaisia muistoja. Kaunista luontoa, maaseudun idyllejä ja rauhaa ei monikaan kirjoittaja unohtanut mainita. Mutta missä se rauha on joka soppeen rakennettujen autoteiden, pikamoottorien ja suihkukoneiden aikakaudella? Talvisin siitä ei ainakaan missään maaseutumme kolkassa ole puhettakaan moottorisahan vakiintumisen jälkeen: jossakin peninkulman säteellä varmasti raiuttaa joku intohimoisin kansantulon kartuttaja peliään pyhäpäivinäkin. Rakkaat metsämme ovat jotakin aivan muuta tänään

kuin kummenen vuotta sitten: ylenmäärin harvennettuja puistoja, paljaita kannokoita tai tasaikäisiä taimistoja, joissa vaeltaja ikävystyy nukuksiin; lähi-vuosina ne ovat sitä paitsi täynnä revittyjä lannoite-säkkejä. Tuhannet siniset järvemme ovat kirjavien koppien surkeina näyttelyinä, joille on vain yksi vastalääke: suurteollisuus, joka yhä useammilta saastuneilta rannoilta karkoittaa niin uimarit, pyyk-kärit ja kalamiehet kuin huvilanasukkaatkin. Kolmas ja yleismaailmallisesti suurin ja erikoisin luonnonvalttimme, uljaitten soittemme loputtoman laajat aavat, on saanut pääosaltaan levätä juhlallisessa koskemattomuudessaan viime vuosiin saakka silmän ja mielen riemuna, Jussien kuokat eivät kokonaisuudesta paljonkaan lohkonet. Mutta sitten tuli tek-nikko, iski insinööri, ja tuomio on naseva: 20 vuo-dessa luonnonsuomme ovat viimeiseen lappuun möy-rittyjä ojikkoja. Mistä sukupolvet sen jälkeen ottavat reservejä metsäntuottoon? Rakentakoot Semiramiin riippuvia puutarhoja.

Nk. asiantuntijat meillä niinkuin muissakin länsi-maisen elintasokuumeen maissa joutuvat läähättäen huutamaan varoituksia uusista ja uusista uhkaavista katastrofeista. Metsien liikahakkuusta maatalous-myrkkyihin ja ravintoketjujen saastumiseen, ilman pilaantumiseen ja keuhkosityövistä pohjavesien alen-tumiseen . . . Peltojen muokkauskierros ja maan huokoisuus on tuhoutumassa muutamassa vuodessa yli-raskaan konekannan alla ja rikkaruohomyrkyt uh-kaavat kaiken elämän pohjana olevaa pieneliöstöä.

Maan tuotto on toistaiseksi saatu säilymään yhä suuremmilla väkilannoitemäärillä, ja lannoitetehtaat puolestaan saastuttavat laajat rannikkoalueet kuvottavilla jätteillään ja kaupungin toisensa jälkeen hajulaan. Luonnonsuojeluväki todistelee maiseman mielenterveydellistä merkitystä, Lapin ystävät mobilisoivat parhaan kirjoitus-, valokuvaus- ja kirjapainotaidon, mutta »Lapinkorpi» ei pelasta siruakaan Itäkairasta, Euroopan viimeisestä miehelle miehelle riittävästä erämaasta. Kulttuurimaisemaa ei kohdella sen paremmin: kaikki mikä on vanhaa, viihtyisää, lepuuttavaa, elämyksiä tarjoavaa, ajetaan caterpillarilla nurin. Atomipommi ja väestönkasvukatastrofi ovat vain osa valloilleen ryöstäytyneen tekniikan maailmankuvasta.

Luulisi, että henkilö, joka vuonna 1966 vielä painottaa aineellista vaurastumista ja taloudellista kasvua, ymmärtäisi jo itse hakeutua lääkärin hoitoon. Mutta ei: tuo puoluemiesten ihmeellinen joukkio oikealta vasemmalle, nuo vaaralliset, tuhoisat lapset, jatkaa sokeana ja kuurona luonnonvarojen hävitystä, rakentaa moottoriteitä, pystyttää suurteollisuutta yhä uusien vesistöjen tuhoksi, pyörii palkkojen, hintojen, maataloustulojen ja työtaisteluiden tolkkutomassa piirileikissä. Tämä prototyyppikansanedustaja ei käsitä, että viimeinen puutteen pesäke, leskiäitien, invalidien ja työttömien hätä voitaisiin hetkessä poistaa ottamalla siltä enemmistöltä, jolla on ylettömästi liikaa — ja sitten keskittyä olennaisiin kysymyksiin. Hän torjuu sen päivänselvän näkemyksen, että jokin

Kallavesi satavuotisine historioineen, lauluineen ja elävine ihmisineen nyt ja tulevaisuudessa on tuhatkertaisesti suurempi arvo kuin Savon Sellu ja yhden sukupolven työllisyys tai työttömyys. Eikä hän ymmärrä, että kun joskus ihmisvoiminkin on synnytetty jotakin täydellistä, sanokaamme vaikkapa sellaista kuin vanha Porvoo, niin mitkään uhraukset ja kustannukset sen säilyttämiseksi eivät ole liikaa.

Silloin kun vaalitaistelu käydään niiden asioiden merkeissä, jotka nykyajan ihmiselle todella jotakin merkitsevät, ympäristökulttuurin, maisemansuojelun, vesistökyömyksen ja meluongelman, väestönkasvun rajoittamisen, kulttuuripolitiikan ja hyvinvointi-ideologian tarkistamisen merkeissä, silloin vasta ajatteleva yksilö eroaa Nukkuvien puolueesta ja tulee leikkiin mukaan.

1966

Metsistä ja metsien tuhoista

Kun suunnittelee kirjoitussarjaa suomalaisesta yhteiskunnasta, on melkein pakko aloittaa metsästä. Se on niitä harvoja ylivoimaisen merkittäviä aiheita, joita ei voida käsitellä liikaa — ei sittenkään, vaikka meillä vuosittain kirjoitetaan palstapeninkulmia metsien taloudellisesta hyväksikäytöstä ja ehkä muutamia palstametrejä niiden merkityksestä suomalaisen elämänmuodon ja kansanluonteen muovaajina ja kansanperinteessä. Omasta puolestani yritän jakaa palstatilan tasaisemmin, mutta tärkeysjärjestyksessä on epäilemättä metsien mielenterveydellinen merkitys verrattomasti etusijalla.

Mitä muuta kuin korea fraasi sisältyy siihen, että suomalaiset ovat, saaristolaisia ja tunturilappalaisia lukuun ottamatta, metsäläisiä samalla tavoin kuin on olemassa arojen kansoja ja viidakkolaisia? Kuinka syvälle synnynnäiseen rakenteeseen nämä erot ulottuvat, lienee antropologeille vaikeasti ratkaistava kysymys. Luultavasti kuitenkin pohjoiset ja yleensä eurooppalaiset kansat ovat eläneet metsien vaikutuspiirissä niin pysyvästi, että luonnonvalinta on ehtinyt

muovata heidän geenistönsä metsäolosuhteiden vaatimusten mukaan — ja vaatimaan metsäolosuhteita. Sitä paitsi korkeammilla eläinlajeilla on yleensä synnynäinen taipumus juurtua synnyin- ja kasvuympäristöönsä. Useimmat meistä tietävät toki kokemuksesta biologisen rakenteemme siksi väljäksi, ettei neuroosi synny heti ensimmäisestä päivästä jolloin emme pääse käymään metsässä. Mutta jos yhteys metsään kokonaan katkeaa, voi vain harva kestää ilman psyykkisiä haittoja. Kuinka tärkeä metsäympäristö on pelkästään fyysiselle terveydellemme, siitä ovat kansanterveyden ja ravintokemian asiantuntijat esittäneet vakuuttavaa aineistoa.

Nyt on tärkeä kysymys, voiko kiihkeimpien metsätalousmiesten tulevaisuuden — ja laajalti jo nykyisyyden — maisema harvoine, tasaikäisine, puulajistoltaan yhtenäisine, lannoitettuine, ojitettuine ja tuhkatieheän tieverkoston halkomine hoitopuistoineen tyydyttää ihmismieltä. Vastaus on murheellisen jyrkästi kielteinen: tällainen maasto ei ole enää metsää eikä luontoa eikä tyydytä ei kauneuden, ei jännityksen eikä edes liikunnan tarveamme, sillä ei ole muuta yhteistä metsän kanssa kuin vihreä väri kaukaa näkötorjasta katsoen sekä — luojan kiitos — se että sekin tuottaa happea meidän ja koneittemme tarpeisiin. Olen kyllä tavannut kaupunkilaisia, jotka auton ikkunasta ovat ihailleet nimenomaan jonkin harvan, hoidetun harjuhongikon matemaattista linjakauneutta, mutta kun he ovat joutuneet sinne samoamaan, vaikkapa marja- tai sieniretkellä, he ovat

auttamatta ikävystyneet. Tärkein vaatimus metsälle, jotta se tarjoaisi kulkijan mielelle virikkeitä, vaeltajan hengelle täyden sisällön ja löytäjän ilon, on monipuolisuus: tiheikköjen ja ryteikköjen vastapainona rämetäpliä ja näkymiä suoaaivoille, lammille ja järville, aarniopuiden ohella taimikoita ja pensastoja, reunoissa, rannoilla ja puronotkoissa vehmasta aluskasvillisuutta ja kukkaloistoa, lakkaamatonta puulajien vaihtelua, suorien runkojen ohella käyrää, vääriä ja pahkaa, elävien puiden seassa keloja ja kantoja ja tuulenmurtoa ja kaatunutta ja sammaltunutta runkoa. Vielä viime aikoihin saakka yksityismetsissä noudatettu vanhanaikainen kohtuullinen metsätalous oli tyydyttävä kompromissi — se tarjosi vielä lähes kaikkea tätä, vanhaa ikipuustoa ja sammaltuneita tuulentaatoja lukuun ottamatta. Sen sijaan viimeiset kireimmät metsänhoitomenetelmät murskaavat nämä vaatimukset kohta kohdalta.

Kaikkein järkyttävimpiä nämä ahmattimaiset »Tuottamaton tuottavaksi» -kampanjamme kuitenkin ovat katsottuina muiden metsän asukkaiden näkökulmasta. Riistanhoitajat ovat joutuneet epätasaiseen taisteluun metsänhoidon äärimmäismenetelmiä vastaan, kun on käynyt selväksi, että riistan katoaminen ei suinkaan ensi sijassa johdu metsästyksestä. Sitä vastaan riistaeläimillä olisi varsin pitkälle tepsiä vastakeinoja, ne kasvattaisivat joka kesä uudet viisi tai kymmenen poikasta. Mutta kun metsänhoito riistää niiden elinympäristön, ravinnon ja suojan, on loppu käsillä. Riistantutkimus kykenee vain ka-

rusti vahvistamaan, että riistaeläimet ovat vuositu-
hansien kuluessa muovannet elintapansa varsin
ahtaasti luonnossa esiintyvien elinympäristöjen mu-
kaisiksi; niillä harvoilla, jotka ovat taimistojen tai
kuivan puoliavomaaston eläjiä, on vielä toistaiseksi
tulevaisuus, muilla ei. Surkeaa kyllä monet muut
eläinlajit sopeutuvat hoito»metsiin» vieläkin huo-
nommin kuin enimmäkseen riistaeläimet, ja voidaankin
arvioida, että metsien nykyinen käsittely hävittää
joka vuosi elintilan kymmeniltätuhansilta lämmin-
verisiltä eläimiltä, pienemmistä puhumatta. Jos
MERA-ohjelma joskus saadaan rikkeettä läpivi-
dyksi, on Suomen metsissä kuolemanhiljaista. Se
elämänkunnioittaja, jonka mielestä ihmisen herruus
luonnossa ei oikeuta mihin hyvänsä, kallistuu pitä-
mään saavutettua tulosta rikoksena, jonka rinnalla
maailmansodat ja Hitlerin juutalaisvainot kalpene-
vat.

Nyt epäilevä, luontaisesti elämänuskoon taipuvainen
lukija ehkä viittaa Euroopan kulttuurimaihin. Siellä-
hän on elinvoimaisia kulttuureja, hyvinvoivia ihmisiä
ja elämäniloa mielin määrin, vaikka enemmistö
asuu suurkaupungeissa eikä omista edes kesähuvi-
loita metsissä kuten meidän kaupunkilaisemme.
Ja saksalaiset ja englantilaiset ovat tunnettuja kiih-
keinä eläinten ystävinä — olisivatko he sydämettö-
mästi hävittäneet pienempänsä tieltään ilman että
eläinsuojeluväki ja luonnonystävät olisivat nousseet
avoimeen kapinaan? Sitä paitsihan kerrotaan, että
Keski- ja Etelä-Euroopassa on niin paljon riistaa,

että kaatolupia riittää myydä suomalaisillekin metsästäjille.

Useimmilla meillä, kaikista turistimatkoista huolimatta, on puutteellinen käsitys kulttuurimaiden oloista. Itse asiassa ne ovat monessa suhteessa vanhoillisempia, modernin maailmankuvan ja tekniikan jäljet maisemassa lempeämpiä, vähemmän moukaroivia kuin meidän riehaantuneessa nousukasmaasamme. Useimmilla suurkaupungeilla sielläkin on laajat virkistysmetsäalueensa, frankfurtalaisilla mahtava Taunuksensa, berliiniläisillä Stadtwaldinsa jne. — ja monella sitä paitsi tavattoman suuret puistonsa. Toisaalta on kiistatonta, että se väestönosa, joka suurkaupunkien slummeissa on todella irtaantunut luonnosta, on vajonnut psykofyysisessä rappiossa hyvin syvälle.

Ennen kaikkea on kuitenkin tavallista unohtaa eteläisen luonnon ylivoimaisuus meikäläiseen verrattuna. Siellä missä muratti heti kiipeää vasta muuratulle seinälle ja kukkia puhkeaa kaupungin katukivien rakoista, siellä ei ole heti pelkoa metsänkään kukistumisesta. Olen kerran muutaman viikon retkeilyt Etelä-Saksan metsissä ja aivan kaupunkien porteilla ihailien ihmetellyt niiden vehmautta, tiheyttä ja aitoa metsän hämärää — ja rikasta eläinmaailmaa. Mutta kun meillä metsä hakataan, niin se lepää vuosikausia, Pohjois-Suomessa vuosikymmeniä melkein muuttumattomana raiskiona. Talouspropagandamme nykyiset helppoheikit vaativat äkäisesti unohdettavaksi vanhaa tunnusta »on maamme köyhä, siksi jää»,

mutta Suomen pohjoisuutta, karuutta, elävien luonnonvarojen hidasta kasvua ja herkkää haavoittuvuutta he eivät pysty muuksi muuttamaan. Juuri meillä MERA-ohjelman kaltaiset, luonnosta viimeisenkin pennin puristavat suunnitelmat ovat sulaa hulluutta.

*

Kaiken sanotun valossa tuntuu suorastaan hirvittävältä sen keskustelun sävy, minkä metsävarojemme todettu ehtyminen on lehdistössä herättänyt. Ne, joilla on julkinen sana hallussaan, ovat yksimielisenä kuorona oikealta vasemmalle vaatineet vastalääkkeeksi liikahakkuille — metsänhoidon tehostamista entisestään, lannoitusohjelman kiristämistä, yövuoroja suonojitustyömälle; eikä muuta. Talous- ja pääkirjoituspalstoilta saa sen vaikutelman kuin lauma susia olisi kynnet ojossa ulvomassa lisää saalista. Ahmattimaisuus saa aivan dramaattisia muotoja: kun kuullaan hälytys, että asutustoiminnan ns. vaarautumisen on päässyt syntymään muutaman vuoden voimassa olevia hakkuukieltä (toisin sanoen arvokkaita metsäreservejä pahan päivän ja tulevaisuuden varalle), niin alkaa ennennäkemätön meteli: niihin täytyy päästä juuri nyt, nyt heti käsiksi!

Vain yksityiskeskusteluissa kuullaan ainoa järjen ääni: vähemmän hakkuuta, ja suu soukemmalle. On kuin kukaan ei käsittäisi, että nykyisellä tiellä on joka tapauksessa pian tenä edessä. Sitten kun viimeinen metsäpalsta on metsälösuunnitelman ja hakkuusuun-

nitteen mukaisessa käytössä, jossa joka puulla on oma numeronsa, kun viimeinen suoari on metsänkasvussa ja joka lappusella korkein sietomäärä y-lannosta; ja kun vihdoin viimein myös luonnon- ja kansallisuustot on nielaistu puolen vuoden puuntuottovajauksen tyydyttämiseksi — silloin puuntuotannon kasvun kuitenkin on pakko pysähtyä. Sen jälkeen vaativat nuo kaiken pyhittävät taikasanat, elintason nousu ja taloudellinen kasvu, joka tapauksessa muita saalistuskohteita. Eikö järki kehota pysähtymään ja rauhoittumaan jo hiukan ennen kehityskulun loppupistettä, silloin kun elämänympäristömme viehätystä ja ihmisen armoilla olevaa muuta elämää ei ole vielä aivan kokonaan uhrattu?

Jos me kiihkon ja kuumeen keskellä kykenisimme hetkeksi rauhalliseen ajatteluun, me huomaisimme, että puheet yhteiskunnan sortumisesta, kurjistumisesta ja puutteesta siinä tapauksessa, että vähänkin päästämme metsäturkkiin isketyt kourat hervahtamaan, ovat silkkaa pötyä. Siihen, että meillä on tällä hetkellä omavarainen maatalous, sisältyy se yksinkertainen tosiasia, että me emme joutuisi puutteeseen, vaikka tästä maasta ei vietäisi yhtään ainoaa lankkua eikä paperirullaa. Tai täsmennettynä: riittäisi se pieni määrä vihreää kultaa, millä maksetaan ulkomaiset maatalouskoneet, varaosat, lannoitteet, traktorien polttoaineet jne. (jotka kylläkin toisaalta voitaisiin suurelta osalta korvata elävää työvoimaa lisäämällä). No, tämä ajatus on tietysti yhtä idioottimainen kuin talousmiesfanaatikkojen päinvastainen

äärimmäisyys. Mutta tärkeää olisi jokaisen suomalaisen olla selvillä siitä, että metsätalous ei ole meillä — oman maataloutemme tai esim. Englannin teollisuuden tavoin — välttämätön eikä elintärkeä, vaan toissijainen, valinnanvarainen elinkeino.

Olen itse hyvin paljon oleillut savottojen ja metsäkämppien ilmapiirissä, omista ystäväistäni ja tuttavistani suuri osa on metsätyömiehiä, metsätekniikoita ja metsänhoitajia, olen heidän kanssaan patikoinut satoja metsäkilometrejä ja eläytynyt metsämiesten elämänpiiriin siinä määrin, että 'Savotan Sanni' taikka Kainuun suohuuruisten jokivarsien tunnelmaa mestarillisesti henkivä 'Kaksi vanhaa tukkijät-kää' kuuluvat pysyvästi mielimusiikkiini. Tiedän myös, että juuri metsämielisiin sisältyy verrattomasti enemmän hartaita luonnonihailijoita kuin niihin poliitikoihin ja vuorineuvoksiin, jotka yhä hurjistuneempina vaativat heiltä yhä suurempia puuntuotantolukuja. Vain metsäammattimiesten arvovallan avulla on valtakunnalliset luonnonsuojelualueemme, tosin vähäiset, saatu syntymään. Ja moni metsänhoitaja koettaa nykyisinkin työmaillaan pelastaa edes pieniä »aarnialueita» ja maisemansuojelupalstoja koskemattomina — ja siihen sisältyisikin pelastuksen siemen, ellei yhteiskunnan ahdas käsi olisi lainsäädännön lukkojärjestelmällä ja kireällä virkaporrastuksella supistanut yksilön toimivaltaa metsissäkin perin vähiin.

Mutta kaikesta metsämiesten maailmaa kohtaan tuntemastani sympatiasta huolimatta minua aina

metsätyömaalla masentaa sekä syntyvä surkea jälki että ajatus: nuo tukit ja pöllit vaihdetaan juuri niihin monenkirjaviin turhiin tai vahingollisiin kapineisiin, jotka vievät rauhamme ja hermomme. Tietysti kauppavaihto tuo myös paljon asioita, jotka todella sulostuttavat elämäämme, jotkut ehkä suorastaan yhtä paljon kuin koskemattomien metsien tenho. Onpa meidän epäilemättä laskettava yliopistot, kirjat ja orkesteritkin metsätuotteilla kustannetuiksi — mutta niihin ei suinkaan tarvittaisi kuin pieni osa metsistämme.

Milloin me kaikki tajuamme, että metsämme ovat liian jaloa tavaraa vaihdettaviksi mihin tahansa törkyyn, mitä kauppatuttavamme keksivät meille tarjota? Silloin me varmasti samalla ymmärrämme, että aineellinen toimeentulomme on riittävästi turvattu, vaikka säästämme hengen ja ruumiin tarpeiksi suuret säästömetsät joka kaupungin, kauppalan ja kirkonkylän liepeille, pienemmät joka kylään ja kaikkien pääteiden varsille. Silloin meillä on edellytykset viihtyä tässä maassa.

1966

Valistuneet valtiaat

Niitä ihmisiä on tunnustusti paljon, jotka vieroksuvat politiikkaa, puoluelämää ja vieläpä poliitikkoja henkilöinäkin. Karsastamisen syissä on kuitenkin huomattavia vivahteeroja. Omasta puolestani pitäisin politiikan harjoittamista korkeimmassa mahdollisessa arvossa silloin kun se — kuten sen pitäisi — sisältäisi koko inhimillisen elämänkentän järjestelyn ja kaikkien ongelmien selvittelyn. Mutta nykytilanteessakaan en ensi sijassa päivittele poliitikkojen pyrkyrinotteita urallaan (kunpa niitä käyttäisivät nekin joilla on jotakin sanottavaa), heidän henkilökohtaista eduntavoitteluaan tai elämäntapojaan, en liioin »politiikan likaisuutta» tahi »poliittisia lehmänkauppoja» (kun en totta puhuen aina ole selvillä siitä mitä noilla käsitteillä tarkoitetaan).

Sen sijaan minua hirvittävästi masentaa poliittisen keskustelun — ei suinkaan eikä missään tapauksessa eripuraisuus, vaan latteus ja mitättömyys. Ovathan kaikki nämä Virolaiset, Rihtniemet, Karvikot, Pitsingit ja Pessit vallan ennätysmäisiä fraseologeja ja tyhjänpuhujia. Kun kuuntelee puoluejohtajien puheenvuoroja, joutuu säännöllisesti ihmettelemään:

eikö taivaan tähden tuosta ihmisestä tunnu ollenkaan äitelältä tärkein äänenpainoin jankuttaa tekstiä, joka on melkein sanasta sanaan samanlaisena sanottu satoja kertoja? Muuntelumahdollisuudet ovatkin tosiaan niukat, kun puolueohjelmien ja puoluemiesten ongelmanasettelu on melkein kokonaan rajoitettu talous- ja sosiaalipolitiikan kapeille sektoreille. Oikealta vasemmalle tämä outo ihmisaines näyttää pitävän hyvää aineellista toimeentuloa ja sosiaalista turvallisuutta ihmisen onnen takeina — sikäli kuin kysymystä toiminnan pohjimmaisesta tarkoituksesta on ylimalkaan koskaan asetettu. Jos tarkastellaan suomalaista poliittista kenttää mielessä kaikkien esitettyjen maailmankatsomussynteisien koko skaala, voidaan vain vaivoin erottaa kokoomuksen ja SKDL:n näkemykset toisistaan, tiettyjen talouspolitiikan soveltamisen menettelytapameriellisyksien perusteella.

Kuinka syvälle kaavoihinsa ja ympyröihinsä poliittinen maailma on sotkeutunut, saadaan nähdä, kun vanhat puoluepukarit perustavat uuden puolueen. Tämänkin vaalikauden tulokkaiden ohjelmasta luemme järkyttyneinä vain samat ikivanhat fraasit teollistamisesta ja aineellisesta hyvinvoinnista, ja ikuisesti epäselväksi jää uuden puolueen tarkoitus toisten joukossa.

Tosiaankin: tosikko ja idealisti, joka etsii politiikkojen joukosta persoonallisuutta ja omintakeisuutta, on vaikeuksissa. Puolueitten kärkiryhmässä on pyöreän sovinnaisuuden muuri vankkumaton, ja syrjymälläkin omintakeisuus pyrkii rajoittumaan kykyyn

viljellä sutkauksia ja löysää huumoria. (Tosin poliittisen huumorin ja eduskuntakaskuilun puolustukseksi on myönnettävä, että kaikki ammattikunta-huumori on ympäristösidonnaista ja sivulliselle laimistunutta herkkua.) Ne ominaisuudet, jotka vuorevarmimmin näyttävät puuttuvan parlamenttitalon permannolta, ovat syvällinen viisaus ja ajattelukyky: käytännön filosofian kysymysten pohdinta puuttuu kokonaan juuri sieltä mihin se kuuluisi, poliittisesta keskustelusta. Kärtyisimmät antidemokraatit väittävät ministereitä ja kansanedustajia keskivertokansalaista typerämmiksi ja ilkeämielisemmiksi, mutta ovat varmasti väärässä. Sen sijaan nämä edustavat juuri keskivertokansalaista kiusallisen täsmällisesti. Näinkin olisi vielä hyvä, jos asiointila säilyisi; mutta kun tavallinen, heikko, epäitsenäinen ja vaikutuksille altis henkilö joutuu vastuunalaisuuden, puoluekurin ja keskinäisen säteilyn hermopaineeseen, hän kadottaa vähätkin henkiset eväänsä ja suurelle yleisölle kuuluvan terveen järjen annoksen — ja takertuu kaikkein konkreettisimpiin ja pinnallisimpiin yhteisiin tunnuksiin.

Kun joskus minäkin olen epätoivon puuskassa tämän vuoksi epäillyt koko demokraattisen järjestelmän ja parlamentarismen ansioita, on elitistiset tuumailuni heti tyrmätty niiden taholta, jotka osaavat vakuuttavasti perustella parlamentaarista demokratiaa pienimpänä pahana. Ja totta onkin, että Hitler ja Stalin ovat meitä liian lähellä ja Marcus Aurelius ja Saksan Fredrikit liian kaukana, jotta voisimme

viehättyä yksinvaltakokeiluista. Eikä esimerkiksi Bertrand Russellin lahjoja ole päästy näkemään ja koettelemaan valistuneen despotin asemassa.

Mutta kun kerran ollaan ajatusleikkeihin lähdetty, ei mikään estä havittelemasta koetellun yhteiskuntajärjestelmän ja valistuneen poliittisen johdon synteesiä. Onhan meillä Matti Klemetilän esimerkki, joka tarjoaa vihjeen. Tämän pikku originellin varjohallituksissa oli tosin se tragikoomillinen piirre, että omaperäisyys rajoittui Matti I:n kuninkaanvakansiin, kaikki ministerisalkut olivat tuttujen kulloisenkin poliittisen kentän ja tavallisesti pääosalta parhaillaan istuvan hallituksen nimien käsissä. Minua sen sijaan huvittaa ajatella, että jonakin päivänä saataisiin eduskunnalta luottamuslause tällaiselle hallitukselle:

Pää-	prof. Göran von Bonsdorff
Ulko-	valt.lis. Jaakko Iloniemi
Oikeus-	tuomari Väinö Voipio
Sisäasiain-	kirjailija Väinö Linna
Puolustus-	prof. Jan-Magnus Jansson
Valtiovarain-	prof. Urpo Harva
Opetus-	valt.toht. Reijo Wilenius
Maatalous-	prof. Reino Kalliola
II maatalous-	maat.metsät.kand. Hilikka Pietilä
Kulkulaitos-	arkkitekti Reima Pietilä
Työ-	kirjailija Jarno Pennanen
Kauppa- ja teoll.	maist. Kyösti Skyttä
Sosiaali-	prof. Matti Kuusi
Hinta- ja palkka-	kirjailija Pekka Lounela
Salkuton	toht. Toivo Rautavaara

Kuten huomataan, on Matti I:n esimerkki vaikuttanut sikälikin, että ehdotus on hyvin sovinnainen. Valtioneuvoston kokoonpano on jotakuinkin vallitseva, olen hillinnyt haluni lisätä edes kulttuuri- ja luonnon-suojeluministeriä. Kaikki ehdokkaat ovat, paitsi tunnetusti voimakkaita ja itsenäisiä sekä omintakeisia ja idearikkaita, myös erittäin kunnianarvoisia ja ansioituneita kansalaisia — ainoaakaan epäilyttävää radikaalia ei ole joukossa (Pekka Lounclakin on jo vanha ja vakiintunut). Ministeristön keski-ikä ei paljon poikkeakaan normaalista, ja Yhdistys 9:n harraksi on tässäkin hallituksessa mukana vain yksi nainen. Mutta mikä tärkeintä: kapeita specialisteja ei ole ainoaakaan, kaikki ehdokkaat tunnetaan nimenomaisesti yhteiskunnallisesta harrastuksesta ja kokonaisnäkemyksestä. Tämä voisi olla takeena mm. siitä, että asianomaiset tositilanteessa ehkä todella joksikin aikaa uhraisivat alansa ja yksityiselämänsä yhteisten asiain hoidolle.

Lystikkäintä tässä ajatuskokeilussa onkin sen reaalisuus: hallitus saattaisi vaikkapa aivan tällaisenaankin olla paitsi pätevä myös toimintakykyinen. Sen sisäinen ehjyys tietysti olisi kysymysmerkki. Joka tapauksessa elän — huolimatta kaikista irvistelyistä, joita naiivi luottamus nk. asiantunteumuksen etevyyteen politiikassa on herättänyt — siinä autuaassa uskossa, että jokin tämäntapainen hallitus olisi kiistämättömäksi siunaukseksi. Ja poliittisen keskustelun ja kysymyksenasettelun taso kohoaisi huimaavasti,

jos kaksipuoluejärjestelmän puitteissa näiden toryjen opposition ja varjohallituksen muodostaisivat Sadan-komitealaiset ja nuoret yhteiskuntaradikaalit.

1966

Sivistyksestä

Sivistyneen ihmisen täsmällinen määrittelemine on ylivoimaista. Tärkeimpiä sivistyksen tunnusmerkkejä on kuitenkin varmasti eräänlainen kokonaisnäkemys sekä tiedollisella että arvostuksien alueella, suhteellisuudentaju, jossa oman henkilön arvo ja merkitys on likimain oikealla paikallaan. Tästä seuraa ympäristön, toisten ihmisten ja muunkin elämän huomioon ottaminen, sivistys on suurelta osalta epäitsekkyyttä.

Sosiaalisen tasoittumisen aikakaudella sivistyksen korostaminen on huonossa huudossa, tai vähintäänkin sitä pidetään hedelmättömänä keskustelunaiheena. Mutta kun lehtikirjoittelun alalla yhä vallitsee se anarkistinen periaate, että kirjoittaja kertoo siitä mikä häntä itseään kiinnostaa, niin asiaa ei nyt voida auttaa. Minua kiinnostaa tarkastella sivistystason eroja ja todeta, että ne yhä ovat kansalaisten kesken melko jyrkät ja murheellista kyllä itsepäisesti näyttävät seurailevan vanhaa säätyjakoa, sukuperintöä, ammattialaa ja oppiarvoja. Kaikki poikkeukset tunnustettakoon.

Kaikkein valaisevimpiä ovat sellaiset koetilanteet,

joissa ihminen joutuu ahtaalle, hätään. Nuoren radiikaalin mielestä minä olen varmaankin nyt vajonnut yhtä alas kuin Matti Kuusi, sillä nyt seuraa toden totta muistelmia armeijasta. Yksitoista vuotta sitten elettiin talvea ennen kuuluisaa Dragsvikin tapausta ja sitä seuranneita puolustusvoimain tarmokkaita kampanjoita simputuksen poistamiseksi, ja Jääkäripataljoona 5:n parakeissa Karjalan lumisten kankaiden kätöksessä vallitsi preussilaisuus koko komeudessaan. Alokkaat seisoivat aamuvoimistelun varjolla asennossa paitahisasillaan 30 °:n pakkasessa, kunnes sormet ja korvalehdet turposivat muodottomiksi, ja pahimmin silmätikuiksi joutuneita juoksutettiin alasti hangessa parakkien ympäri tai palautettiin maahanylös -harjoituksella niin hyvään järjestykseen ettei eväkään enää liikkunut. Öisin riehui ryhmänjohtajina toimiva Joensuun laitakaupunkien hampparijoukkio väsymättä, kuvitellut panssarivaara- ja ilmahyökkäystilanteet vuorottelivat, ja nukkuminen supistui viikkomääriä neljään viiteen tuntiin vuorokaudessa. Päivisin uinahdeltiin riviin, luennoilla jokainen vuoroin nukkui ja vuoroin pisteli itseään ja aseveljiään, nukkui ja pisteli. Sotaväen Rikoslain rautaiset pykälät kapinasta, kantelusta ja valituksista toistettiin kuitenkin siksi usein, että ne varmasti joutuivat jokaisen korviin.

Näissä oloissa useimmat työläis- ja maalaispojat murtuivat hampaitaan näytteleviksi pedoiksi, ahdistus kanavoitui sietämättömään epäsopuun, toraan ja tappeluihin toverien kesken, inhimillinen arvokkuus

väheni minimiin. Keskimäärin selvästi paremmin säilyttivät malttinsa ylioppilaspojat (joita tuolloin oli kovin harvoja), ja joku varatuomari ja pastori kykenivät jopa jossakin määrin jakamaan isällistä lohtua — eikä siis ihmekään, että ylioppilaat ja luke-
neet melkein poikkeuksetta olivat toveripiirin suosituimpia jäseniä. Mutta hajoita ja hallitse -periaatteen mukaisesti heidät oli tarkoin hajasijoitettu eri tupiin, ja kireimmissä tilanteissa heitäkin uhkasivat pahoinpitelyt toverien taholta. Kaikki nk. vapaa-ajat täytettiin noilla tahallisesti ylivoimaisilla nopeusharjoituksilla kaavaan »se ja se varustus, aikaa kentälle riviin puoli minuuttia, viimeisille se ja se rangaistus». Malttinsa säilyttänyt yritti joskus esittää pientä harkintaa ja koko ryhmän järkevää vitkastelua, juuri sen verran, etteivät kaikki nääntyisi henkiahieveriin, mutta »metallimies oli järkeä vailla, ja sorvari pätkähullu» — ainoa vastaus pystyssä seisovan silmäparin alta oli kumea murina: jumaliste, koko ryhmä saa kärsiä, turpiin . . . Kun olot aikanaan tasaantuivat ja paine hellitti, moni pahimmistakin oli mitä miellyttävin ja valoisin toveri.

Mutta epäitsekkyuden periaatteen teoria pysyi Kontiolahden kavereille epäselvänä. Silloisen viikkomuonan kohokohtana oli jokaperjantainen pannukakku hillon kera, ja tämä merkitsi sitä, että edeltävä hernesoppa oli hotkittava kieltä ja kitalakea polttavana, jotta ehdittäisiin keittiölle vähäisten lisäpannareitten jakoon. Koetin kerran (huvittavaa kylläkin) pöydänvanhimpana todistella, että kiireeseen ei ole

syytä: jos pannareita on riittävästi, niitä kyllä saadaan, jos taas toista kierrosta ei riitä kaikille, niin millä perusteella juuri Tukikomppanian neljäs pöytäkunta olisi toisia ansiollisempi niitä saamaan. Mutta mitenkään en osannut asettaa sanojani niin selkeästi, että kaverit olisivat alkuunkaan käsittäneet mistä oli kysymys.

Samantapaisia hämäriä muistoja minulla on pularvuosilta, jolloin sivistyneellä perheenemännällä ja varsinkin perheenisällä oli vaikeuksia pohtiessaan, miksi juuri hän saisi kaapata mustanpörssin voikilon tai kauppaan tulleen pienen erikoisannoksen, kun muut jäisivät nälkään. Turmeltumattoman rahvaan äiti taas näytti saalistavan, käyttävän kyynärpäitään ja etuilevan jonossa ihailtavan luontevalla tavalla, ei ollut mitään epäselvyyttä siitä, että juuri hänen nälkäiset lapsensa olivat etuoikeutettuja. Kerrotaanhan tunnetusti keskityslaireiltä, miten kielteinen ja vaarallinen ominaisuus voi sivistyneen ihmisen suhteellisuudentaju olla ääriolosuhteissa: sivistyneimmät karsiutuivat usein ensimmäisten joukossa, koska eivät kyenneet vakuuttumaan siitä, että heikentyvän toverin ruoka-annos kuuluisi heille. Parhaiten selviytyivät vitalisimmat, lähinnä eläintä olevat yksilöt.

On muuten luonteenomaista, että kun siirrytään lähimmäisen kunnioituksesta laajemman elämänkunnioituksen alueelle, niin mitä lähempänä vegetatiivista, vaistonvaraista elämää ihminen on, sitä varmempi hän on omasta jumalankaltaisuudestaan ja oikeutuksestaan muun elämän herruuteen, ja sitä

täydellisemmin menevät hänen horisonttinsa ylitse eurooppalaisen kulttuurin huipun Schweitzerin periaatteet. Jos kuusamolaisessa pirtissä, jossa emäntä poikii joka kevät niinkuin muutkin eläinmot seudulla, johtaa keskustelun siihen, että sääskellä, maateella, haukalla ja karhulla lienee yhtä suuri elämisen oikeus kuin ihmisellä, on tuloksena joko äkkilähtö pihalle tai joka tapauksessa keskustelun katkeaminen kuin naulankantaan.

Kulttuuri-ihmisen kanssa elämäkunnioituksen periaatteesta aina saa vähintäänkin mielipiteenvaihdon aikaan, ja parhaiten sitä ymmärtävät luonnonihailijat, joiden elämässä vuorottelevat lyhyet itsekorostuksen sulostuttamat tuulahdukset sekä pitkät masennuskaudet, joita hallitsee kaipuu takaisin eläinten ja aidoimpien kansanihmisten viehättävään elämänmuotoon, sen selkeisiin ja ehdottomiin arvoihin.

1966

Vanha ja uusi sivistyneistö

Edellinen alustukseni sivistyksestä paisui siinä määrin, etten päässyt varsinaiseen asiaan — niin käy erityisen helposti jokaiselle joka eksyy sotilaallisiin muisteloihin. Varsinainen tarkoitukseni oli tarkastella sivistyksen asemaa nyky-yhteiskunnassa. En tiedä tarkoin, mikä merkitys on annettava niille liikenteen heitteillejätto- ja piittämattomuustapauksille, joista nykyisin pidetään kovaa kohua, mutta vaikuttaa siltä, että nekin todella ovat oireita yleisestä sivistyksen taantumisesta. Moni muu oire ainakin oikeuttaa tämän johtopäätöksen. Isoisäni kertoi vanhasta valtionlaitoksen vahtimestarista, joka paransi mustepullon riittoisuutta sekoittamalla siihen puolet vettä, koska »de' ä' kronans». Ihmettelisin suuresti, jos tällaista harrasta, todella sivistynyttä suhtautumista yhteiseen omaisuuteen tapaisi jossakin 1960-luvun terveen kyynillisyyden keskellä. Jotakin hiukan samantapaista olen tosiaan sentään vielä viime aikoinakin kuvitellut tavoittavani rautateiden vanhojen konduktöörin esiintymisessä junissaan — mutta heissäkin on kaiken karskin rationalisoinnin keskellä haikea katoavaisuuden leima.

Olen tavannut aikansa lapsia, jotka kokonaan kiistävät niiden tunnusmerkkien todenmukaisuuden, joita on tapana sijoittaa ihanteelliseen »vanhan ajan sivistyneistöön». Ne perustuvat kuulemma unelmakuvitteluun ja muistin optimismiin. Onhan käynyt tavalliseksi kieltää yleensäkin »vanhojen hyvien aikojen» myönteiset piirteet luottaen siihen, ettei näyttöä tarkkojen sosiologisten tutkimusten muodossa kuitenkaan voida esittää. Mutta se kuva, joka hahmottuu suullisista ja painetuista muistelmista sekä viimeisten vielä elävien rudimenttien esimerkistä, on sittenkin riittävän uskottava. Se on kuva aivan erikoisesta kultaisesta maailmasta, joka kerran on ollut olemassa. Oli sivistynyt ihmisjoukko, jonka piirissä oli ainakin tavoitteena soveltaa etiikan periaatteita elämään, jonka piirissä ei ollut sopivaa puhua rahasta, tuloista ja veroista, koska ne olivat itsestäänselviä ja epäolennaisia samassa mielessä kuin ihmisen luonnolliset tarpeet. Jos rahaa oli käytettävissä, sitä oli väärin käyttää yksityiselämän ylellisyyksiin; useimpien sivistyneistöperheiden ateriat ja vaatetushankinnat olivat askeettiset. Etusijalla olivat ns. yleishyödylliset ja aatteelliset tarkoitukset. Konserteissa, kirjallisuushankinnoissa ja taideostoissa oli tavallisesti oman nautinnon ohella vahvasti esillä kulttuurin tukemisen motiivi. Ulkonaiset muodot olivat sopusoinnussa periaatteiden kanssa, niinpä sellaista symbolia kuin autoa vieroksuttiin kauan nousukkuuden merkkinä, joka ei ollut herrasmiehen arvon mukainen: se oli epäsiisti ja epäesteettinen kapine ja nieli sitä paitsi

kohtuuttomasti rahaa jalommilta tarkoituksilta. Hyväntekeväisyys kuului ilman muuta asiaan. Hyväntekeväisyys on modernissa ajattelussa hyvin huonossa maineessa; se katsotaan kohteen ihmisarvoa alentavaksi. Tällöin unohdetaan kuitenkin toinen osapuoli — on helppoa päätellä, kumpi on sosiaalisen tasoituksen antajalle jalostavampaa, vastuullinen ja vapaachtonen luopuminen vai verotuksen avulla tapahtuva pakko-otto, joka on persoonatonta ja masentavaa.

On mielenkiintoista huomata, miten ohut tämä vaivalla koottu sivistyksen pintasilaus ihmisessä on. Nopea demokratisoituminen ei ole merkinnyt sivistyneen elämäkatsomuksen leviämistä, vaan päinvastoin vanha sivistyneistö on murtunut mieslukuisamman, biologisesti vahvemman ja suuriäänisemmän väestöosan ylivoimaisessa paineessa. Ero on yhä olemassa, kuten olen edellä todennut, mutta heikentyneenä. Vanhojen sivistyssukujen jäsenet kahmivat tavaraa siinä kuin toisetkin, ajelevat dollarihymyillä ja osallistuvat täysin rinnoin virkamiesten palkkataisteluihin. Kulttuurisuvun vesa Pekka Kuusi kunnostautuu suorastaan uuden elintasouskonnon oppikirjan laatijana. Pahoja murtumia on myös sivistyksen ulkokuoressa, nk. hyvien tapojen, etiketin noudattamisessa, jonka tarkoituksena on tehdä lähimmäisten elämä ja keskinäinen kanssakäyminen miellyttäväksi. Esimerkiksi omasta puolestani tunnustaudun etiketin alueella barbaariksi: minulta ei kerta kaikkiaan liikene sitä aikaa ja vaivannäköä, mitä

toisten elämän sulostuttaminen vaatisi. Kuinka kirjoittivatkaan veljeni ja Kari Tarkiainen aikoinaan Ylioppilaslehdessä, tarkastellessaan rauhallisen, vaikutteita keräilevän, elämää tutkivan opiskeluasenteen ja kiihkeän, sivuille vilkuilemattoman ammattiinvalmistumisen eroja: »ihminen, jolla on kiire, ei voi olla sivistynyt». Tämä oli jostakin löydetty sitaatti; siteerattakoon sitä nyt edelleen. Kiireen ja kireän kilpailun maailmassa joutuvat juuri sivistyneet reaktiot tiukalle, sitähän todistavat jo armeijasta ja pularuosilta kertamani esimerkit.

Minun lienee viimeistään tässä vaiheessa pakko huomauttaa, etten ollenkaan vähäksy sitä suunnatonta vapautumista, mikä liittyy suurten yksilömielien sosiaaliseen kohoamiseen. Sen korostaminen vain ei kuulu tämänkertaisen katsaukseni piiriin, ja siitä lienevätkin toiset kirjoittaneet riittävästi. Sitä paitsi ihmisellä on onneton taipumus vaatia, että kaikki hyvä saataisiin samalla kertaa, ei vaihtoehtoisesti. Siksi minäkin olen murehtimassa sitä, ettemme ole voineet sekä vapauttaa entisiä alempia yhteiskuntakerroksia täysarvoiseen elämään että säilyttää vanhan sivistyneistön myönteistä elämäntapaa.

Aineellista elintasoja, päättymätöntä kilpailua ja silmitöntä tavarantuotantoa korostavan elämäntutkimuksen on tosin Pekka Kuusi jäsennellyt ja pannut paperille, mutta sen synty on ymmärrettävissä ainoastaan ensipolven taustaa vasten: Pekka Kuusikin toteaa, että se on köyhyydestä kohoavan yhteiskunnan ohjelma. Tieteellinen tarkastelutapa etsii tunne-

tusti ihmisten katsomusten juuria heidän lapsuudessaan. Ja tuntuu siltä, että useimpien nykyajalle suuntaa antavien poliitikkojen elämäkatsomuksen selityksenä täytyy olla lapsuuskoti, jossa erityisen voimakkaasti on tunnettu taloudellinen epäoikeudenmukaisuus. Kodin henki lienee käpristynyt yhden ongelman ympärille: »kun olisi rahaa niin kuin noilla rikkailla» — ja tämän yhden ongelman ympärillä pyörii sitten johtoasemaan kohonneen pojan tai tyttären toiminta läpi elämän. Johtopaikoille kohonnut ensipolvi on tietysti aivan erityistä valioainesta monessa suhteessa ja etenkin mitä tarmokkuuteen tulee, mutta vika on siinä, että sen ihanteet ovat katoavia, yhden sukupolven mittaisia. Köyhyydestä kohoamisen viehätys katoaa jo heidän lapsiltaan tai viimeistään lapsenlapsiltaan, joille riittävä varallisuus käy itsestäänselväksi. Sivistyneistön vanha elämänsisältö, kulttuurin leikit, pyrkimykset etiikan ja moraalin alueella sekä inhimillisen kanssakäymisen hienouksien hiominen, on paljon antoisampi ja kestävämpi polvesta polveen; ja se omaksuttaisiin epäilemättä takaisin ylimenokauden jälkeen. Todellinen tragedia onkin vasta siinä, että tämä suhdattomiin mennyt aineellinen ahnehtiminen, tekniikan rajoittamaton mahti palveluksessaan, sisältää niin monta nopean katastrofin siementä, että tulevaisuutta ehkä ei ole.

1966

Ihmisten veljeydestä

Kun Helsingissä taannoin pidettiin kuuluisat nuorisofestivaalit ja minuakin pyydettiin niihin osallistumaan, en hennonut uhrautua ja luopua suuremmista kesäriemuistani. Mutta osalta kieltäytyminen johtui siitä, että festivaalien idea jää minulle kaikessa kohtuullisessa idealismissani vieraaksi. Ajatus koko maanpiirin nuorison veljeydestä on suurenmoisen kaunis, mutta liian mielikuvituksellinen. Ne yhteiset intressit, jotka yhdistävät Suomen, Kuuban ja Togon nuoria ihmisiä, ovat mielestäni niin epämääräisiä ja teoreettisia, ettei niillä ole mitään merkitystä. Koko täysin erilainen elämämpiiri kaikkine konkreettisine yksityiskohtineen on auttamattomasti erottavana aitana. Lyhyesti sanoen: sydämelliseen ja lämpimään yleisinhimillisyyteen en jaksakaan uskoa, viileään ja asialliseen rauhanomaiseen rinnakkaineloon kyllä. Mutta siihen riittää teoreettiset ja tiedolliset pohjat, seurustelua ja kontakteja ei välttämättä tarvita.

Mieleeni on kulkurikesien ajoilta erittäin voimakkaasti jäänyt nuori opettaja, jonka kanssa juttelin Suomussalmen Juntusrannan kansakoululla monia

vuosia sitten. Hän oli älyllisesti virkeä ja huumorintajuinen tyyppi, juuri sitä ainesta, joka Helsingissä asuessaan olisi vorenvaramasti kuulunut kulttuuri-radikaalien kuppikuntaan. Etelästä hän olikin kotoisin, mutta Pohjolan luonto oli hänet nielaissut, kuten tavallisesti käy. Suhteensa etelään hän tilitti itseironisessa lausunnossa: »Alkuvuosina tuli sinne etelään tehdyksi matkoja tämän tästä, mutta nyt ne ovat jääneet, kun ei siellä kukaan osaa keskustella siiankalastuksesta.»

Tällaiset tunnot ovat varmasti tuttuja jokaiselle siirtolaiselle, myös oman laajan maamme sisällä, ja ne osoittavat, kuinka auttamattomasti ympäristöön sidottu ihminen on. Itse olen muuttanut helsinkiläisestä sisäsuomalaiseksi, ja vaikka nuoruuskin oikeastaan oli vain puolihelsinkiläinen, kun vähintään neljännesvuosi kului tiiviisti Hämeen sydämessä, niin Helsinki oli kuitenkin henkinen ympäristö. Tämän huomasi siitä, että kulttuuria harrastavan helsinkiläisnuorison ja tuolloisen Ylioppilaslehden aate-maailma oli vielä 1950-luvun puolivälissä tavattoman läheinen siitä huolimatta, että henkilökohtaisia suhteita tuohon piiriin minulla ei juuri ollut. Mutta mitään ei mahda sille, että sen jälkeen, hyvin hitaana prosessina kylläkin, on tapahtunut siitä etääntymistä, ja huolestuttavasti huomaan alkavani yhä paremmin ymmärtää Pentti Fabritiusta, Aku-Kimmo Ripattia ja vieläpä puheita helsinkiläisten ylimielisestä klikkihengestä, joita ennen pidin vain luvattoman alkeellisen ajattelun ja väärinkäsitysten tuotteina. Mutta

Turkuun minulla ei koskaan ole ollut mitään siteitä, ja niinpä pidän turkulaista närää Helsinkiä kohtaan esimerkiksi yliopistojen liepeillä edelleenkin vain pikkukaupunkimentaliteetin ja alemmuuskompleksin ilmauksena . . .

Todellisen ihmisten veljeyden luulen vaativan sekä samantapaista ympäristöä ja olosuhteita että elämänsä katsomuksellista yhteisymmärrystä. Ruotsalainen ja venäläinen luonnonihailija ovat minulle varmasti läheisempiä kuin suomalainen insinööri ja ekonomi, mutta brasilialainen luonnontutkija taitaa jo jäädä kelkasta. Tuskinpa ihminen, joka ei koskaan ole taistellut lunta ja pakkasta vastaan, voisi mitenkään tulla todella läheiseksi. Jo esimerkiksi gallialainen kulttuuri ja kirjallisuus on jäänyt minulle aina etäiseksi, ja kun luen noita juhluvuoden arviointeja Sibeliuksesta, en sitä enää vähääkään ihmettele: ranskalaisien musiikkimiesten lausunnoista huokuu niin tyrmäävän vieras mielenlaatu, että heti sanon itselleni: noiden ihmisten kanssa minulla ei voi olla mitään yhteistä.

Sen sijaan sillanrakentamiset läheisiin naapuri- ja veljesmaihiin saavat minusta heti sentimentaalisen lämpimän puoltajan. Isälläni oli aikoinaan paljon ystävyysuhteita Viroon, ja pikkupoikana oli virolaisilla postimerkeillä niin tärkeä osa elämässäni, että presidentti Pätsin joviaalit kasvot vieläkin joskus ilmestyvät yöuniin. Sotien jälkeen luin kiihtyneenä pakolaistutkijain artikkeleita Viron erämaiden viimeisistä kotkista Ruotsin lintutieteellisen yhdistyksen

julkaisusta ja ihailin niihin liittyviä mielikuvitusta kiihottavia kuvia Keski-Viron juhllallisilta suomalaisilta: niiden maisemat olivat kyllin tuttuja vedotakseen omakohtaisiin tuntemuksiin ja kyllin vieraita ollakseen eksoottisia. Kun sitten muutama vuosi sitten muuan tarttolainen luonnontutkija yllättäen ryhtyi kanssani kirjccnvaihtoon, minulle tuli tilaisuus kysyä myös näiden Viron kotkien kohtaloa sen jälkeen kun lukemani selvitykset katkesivat vuoteen 1944. Kävi liikutukseksi ilmi, että samat Aegviidun, Alutagusen ja Laevan valtiaslinnut ovat yhä hyvässä tallessa ja pesivät samojen nevojen reunoissa, toiset yhä samassa ikivanhassa pesässä — ja nykyisen erämaan-ihailijapolven hyvän silmälläpidon suojeluksessa.

Tämä tarttolainen antoi minulle muutenkin hyvän omakohtaisen kosketuksen siihen veljeyden tunteeeseen rajojen yli, joka etenkin vanhempina ja pehmeämpinä aikoina on niin monen mieltä kiehtonut. Hän osoittautui sukulaissieluksi, joka kantaa huolta elämäkunnioituksen soveltamisesta Viron eläimistön kohtelussa, ja hän on tehnyt talouselämän jaloissa katoavan suurlinnuston esiintymisestä juuri samantlaisia valtakunnallisia selvityksiä, joiden parissa olen itse täällä joutunut puuhailmaan. Mutta on sanottava, että Virossa aineistot ovat verrattomasti täsmällisemmät kuin meillä Suomessa, luonnonharrastajien verkosto on siellä, kaikista suoneniskuista huolimatta, tavattoman tiheä. Baltian maissahan muutenkin täysin käsittämättömästi, kaikkien marxilaisen materialismin periaatteiden vastaisesti, sel-

lainen kokonaan talouselämän intressien ulkopuolelle lankeava puhtaan perustutkimuksen haara kuin lintujentutkimus näyttää viettävän todellisia riemuvuosia nykyään; yksin julkisin varoin toimivia muu-
tontarkkailuasemia on kokonainen rivi lyhyillä Baltian rannikoilla. Ja liikuttavaa pientä outouden väriä antaa ilmestyvien tutkimusten aina yhtä karu, likaisen kellanharmaa paperi — sekä moderni paikannimistö. Haikarapari n:o 142 näkyy kolhoosi »Bolševikin» mailla Metsakülan Tammesillalla saaneen lentoon 3 poikasta, n:o 86 kolhoosi »Kalevipoegin» mailla Märjamaan Morasten külassa 2 poikasta, mutta n:o 203:n pesintä sovhoosi »Partisanin» Puusmetsassa on epäonnistunut nolosti: 0 poega. Arvataneen, että olen jaaritellut näin lavealti siksi, että nämä huomiot yhdeltä suppealta harrastusalaltakin mielestäni osuvasti kuvaavat suuren luonnon ja yleisinhimillisyyden voittoja yhteiskuntajärjestelmien ylitse.

Pitäisikö meidän vielä tehdä muita yleisiä johtopäätöksiä. Voisimme jälleen murehtia sitä, että sodat on yleensä käytännöllisistä syistä käyty juuri naapureiden kesken, joilla on kaikista kansoista parhaat edellytykset ymmärtää toisiaan. Ja voisimme viitata siihen, että Vietnamin sodassa ei osapuolilla todellakaan ole mitään mahdollisuuksia koskaan ymmärtää toistensa kieltä. Tai voisimme myös ottaa kantaa kieltenopetukseen ja todeta, että ruotsi, norja, venäjä ja vironkieli olisivat suomalaisen luonnolliset koulu-
kielet, kun taas englantia ja espanjaa lankeaisivat

pikemminkin vain ulkomaankaupan ammattiväen osalle. Joka tapauksessa me joudumme maailmoja syleilevälle kansainvälisyydelle vastakkaisiin ajatuksiin ja toteamaan, että aito kosmopoliitti on merkilinen poikkeusilmiö.

1966

Elämän ja kuoleman rintamalinjat

Teknillisen ja taloudellisen kehityksen mukanaan tuomista »aikamme ihmisen ongelmista», viihtymättömyys- ja sopeutumattomuusilmiöistä, stressien ja neuroosien räökkäämästä väestöstä, elämäniloa ja tavoitteita vailla harhailevasta nuorisosta, kansanterveydellisestä romahduksesta, »pahoinvointivaltioista», on kirjoitettu erilaisilla kyvykkyys- ja asiantuntemustasoilla tavattoman paljon tekstiä. Epäkohtien olemassaoloa ei juuri kukaan ole tohtinut kiistää, ovathan ne kaikkien länsimaalaisten jokapäiväisessä ympäristössä jatkuvasti nähtävissä ja sitä paitsi lääketieteellisin ja sosiaalipsykologisin menetelmin varmistettavissa — yhtä tieteellisiä tosiasioita kuin itsemurhatilastojen nousevat käyrät.

Sen sijaan johtopäätöksissä näiden epäkohtien ja kärsimysten syistä ja ehdotuksissa niiden lääkitsemiseksi vallitsee suuri sekaannus. Kaikkein alkeellisimmän selityksen mukaan, jota edustavat mm. meidän maassamme puoluepoliitikot kokoomuksesta kansandemokraatteihin, ne ovat kuin ohimeneviä kauneusvirheitä hyvinvointiyhteiskunnan sinänsä oikealla

tiellä. Ne saadaan poistetuiksi aineellista vaurautta edelleen lisättäessä, jolloin liikenee varoja poliisilaitoksen, sairaanhoidon, nuorisotyön, psykiatrisen hoidon yms. tehostamiseen.

Vakavammin otettavat ajattelijat näkevät tilanteen luonnollisesti toisin: »aikamme sairaudet» ovat aineellisen vaurauden, teollistumisen ja kaupunkilaistumisen seuralaisilmiöitä, jotka väistämättömästi vaikeutuvat samalla nopeudella kuin näitä tavoitteita palvova yhteiskunta kehittyy. Ne ovat päivänselvä seuraus siitä, että länsimaisten yhteiskuntien kehitys, meidän »edistyksemme», on horjahtanut epätieteelliselle ja mielettömälle perustalle, jossa ihmisen biologinen olemus ja todelliset tarpeet on unohdettu.

Vain ns. ajattelevat yksilöt, joilla on hyvin vähän vaikutusvaltaa modernin yhteiskunnan rakentamisessa, ymmärtävät, ettei ihmiselle ole mahdollista minkälainen elämäntapa hyvänsä. Jokaisen eliölajin synnynnäinen rakenne edellyttää tietyntyypistä elämäntapaa ja tietynlaista elämänympäristöä. Olkoon taipumusten ja tarpeiden jakaantuma yksilöiden välillä kuinka laaja hyvänsä, tietyt peruseikat ovat koko ihmislajille yhteisiä. Tällaisiksi voitaneen eristää mm. luonnon rytmin seuraaminen, runsas liikunta ja ruumiinvoimien käyttö, tarpeiden tyydyttämistä edeltävä riittävä ponnistus. Samoin puhdas ilma, puhdas vesi ja tietyt luonnonmukaiset piirteet jokapäiväisessä elämänympäristössä kuuluvat biologisestikin ihmisen perusoikeuksiin. Tiedetään, että näiden vaatimusten laiminlyönti vain vaikeimmissa

tapauksissa johtaa täydelliseen elämänhalun menetykseen ja kuolemaan jonkin ns. kulttuurisairauden tai itsemurhan kautta. Sen sijaan se aina kostaatuu eriasteisina henkisinä ja ruumiillisina häiriöinä.

On myönnettävä, että jäykästi luonnonvalintaan perustuvan selityksen täsmällisyydestä vallitsee erimielisyyttä niidenkin teoretikkojen välillä, joilla on biologinen ajattelutapa. On näet vaikeasti selvitetävää kysymys, missä määrin erityisesti ihmiselle ominainen toinen kehityksen menetelmä, perinteen siirtyminen sukupolvelta toiselle, kykenee kumoamaan luonnonvalinnan ohjaaman kehityksen vaikutusta. Käytännön huomiot ihmisyhteisössä viittaavat kuitenkin siihen, että sidonnaisuus synnynnäiseen rakenteeseen on murheellisen ahdas.

Täysin yksimielisiä kaikki ajattelijat ovat korostaessaan sitä merkitystä, mikä on jokaisen yksilön synnynnäisellä jäykkyydellä olosuhteiden muutoksia kohtaan. Pelkästään tämän vuoksi ei kehityksen, myönteisimmänkään, nopeus koskaan saisi olla niin suuri, että olosuhteet yhden sukupolven aikana hyvin huomattavasti muuttuvat. Kaikki tietävät, että oma aikamme tarjoaa järkyttävän esimerkin siitä, miten enimmät ihmiset jo kolmissa tai nelissä kymmenissä putoavat vinhan kehityksen kelkasta ja viettävät loppuikänsä turhautuneessa oppositiossa tai apatian vallassa.

Luonnonystävän tapaus

Saattaa olla havainnollista yleisluontoisen tarkastelun lisäksi antaa kuva yksityisen ihmisen suhteesta hyvinvointiyhteiskunnan etuihin ja epäkohtiin.

Jos omalta kohdaltani kertaan mielessäni niitä ilon ja mielihyvän aiheita vuosien varrelta, joista ihmisen elämän pääoma karttuu, niin joudun pakosta toteamaan, että kokemuksilla luonnossa on aivan keskeinen asema. Onnelliset toukokuun päivät entisen Vanajaveden saaristoissa, ennen huvila-asutuksen lopullista kuolemansyleilyä, varhaiskevään hankiaisretket Pohjanmaan juhlanan loputtomissa suoerämaissa ennen oja-aurojen valtakautta, sydänkesät Hämeen mahtavimmissa hakkaamattomissa kanahaukkakuusikoissa, satumaiset samoilut Kuhmon, Pudasjärven, Savukosken viimeisillä kirveenkoskemattomilla saloilla . . . Nämä voittavat elämyksen voimassa ja tärkeydessä parhaatkin tähtihetket kirjallisuuden tai musiikin parissa, vieläpä onnellisen perhe-elämän tai lämpimien ystävyysuhteiden tarjoamat nautinnot, niin olennaisen välttämättömiä kuin nekin ovat.

Mutta jos mietin niitä iloja, jotka liittyvät elämän aineelliseen puoleen, rahatuloihin, tavarahankintoihin tai kodin rakentamiseen, huomaan muistojen jättävän minut täysin kylmäksi. Vieläpä matkoistakin ne, jotka ovat vaatineet suurimpia kustannuksia, vaikkapa auto- tai lentomatkat, ovat säännöllisesti olleet vähiten antoisia, polkupyörä- ja jalkapatikka-

retkeilyt aina ylivoimaisia vaikutelmien rikkaudessa. Tai matkoilla vietetyt yöt: mitä ovat olleet hotellit ja matkailijakodit verrattuina yösijaan jossakin Taivalkosken maantienvarren erämiespirtissä, myöhään talviyöhön muikun- ja siianpyynnin hienouksista keskustellen, tai johonkin saunailtaan pohjoiskarjalaisessa yksinäistalossa melkeinpä epätodellisen kauniilla vaarallaan erämaan keskellä, ajattomassa tunnelmassa, ikivanhan virsikanteleen soidessa . . . Nämä ovat muistoja, joista mieli melkein pakahtuu. Mutta suurimmat elintasonautinnot: ne liittyvät paljaaseen ruisleivänpalaan sotavuosien nälänhädän aikana ja kauraryyni- tai puolukkapuurolataukseen, kun aiotua pitemmäksi venynyt sydänmaataivallus tai päivätyö kalavesillä on saanut nälästä puolisokeaksi.

Entä todelliset sydänsurut: lapsuudesta saakka rakastettu suloinen niemenkärki jonakin kevätpäivänä uuden lasipalatsihuvilan valtaamana, räikeiden laitureiden ja poijuissa keinuvien mahonkimooottoriveneiden piirittämänä; jokin tuttu lokkiluoto raakalaismaisten telttailijoiden hävittämänä, puut ruhjottuina, lasinsirpaleiden ja eväspapereiden vallassa; suuri hämäläinen sydänmaa, »oma erämaa», metsäautoteiden silpomana ja kauneimmat rämetilkut ja korpisorot täynnä oja-aurojen ja hullujussien kalsketta; tai joku vanha ystävä, jonka maaseudun kuristuspolitiikka vihdoin viimein pakotti lähtemään kalarannoiltaan, ruusujen ja omenapuiden keskeltä kaupunkiin tehtaaseen.

Kaikki se, mitä maassamme tehdään teollisuus-

Suomen lujittamiseksi, edellyttää joka kohdassa luonnonvarojen, luonnonmaiseman yhä armottomampaa kiristämistä taloudellisen tuotannon palvelukseen ja vanhan kansallisen kulttuurin hävittämistä, sen maaseudun, joka on kasvanut kullakin paikkakunnalla luonnon mukana ja on osa luontoa. Kaikki se raiskaa ja tuhoaa minun Suomeani, sitä isänmaata, jota minä olen rakastanut. Jokainen sanomalehtien talouspalstojen sivu sisältää kirveleviä piiskaniskuja vasten kasvoja, jokainen uusi valtion tulo- ja menoarvio hautajaisviestejä. Kun muistelee ystäviä Nurmeksen vaaroilla tai Luopioisten syrjäkyllissä, joiden idyllejä voisi kuvata vain runossa, ja seuraa murskaavalla teholla toteutettuja suunnitelmia pientilojen yhdistämisestä, autioittamisesta ja istuttamisesta puuntaimistoiksi, tahi metsätöiden yhä viimeistelymmästä koneellistamisesta, jotta syrjäkylien asukkaat saadaan siirretyiksi tuottavampiin ammatteihin — silloin tekee mieli kaivautua maahan tai ruveta tekemään hirmutekoja.

On selvää, että tämän vuosikymmenen yhteiskunnan häikäilemättömintä yhteiskunnallista sortoa Suomessa on niiden luonnonihailijoiden kohtelu, jotka täysin tiedostavat luonnonelämysten ja luonnonmaiseman ensisijaisuuden elämänpiirissään. Tämän vuoksi ei pidä ihmetellä, että minunkin valitsemasani tyylilajissa epäilemättä selvästi tuntuu »vakauksen syvä rintaääni». Eihän hyvin raskaan yhteiskunnallisen sorron kohteena olevasta ryhmästä juuri kannata odottaa viileitä ja rauhallisia puheenvuo-

roja — emmehän odota niitä Etelä-Afrikan musta-ihoisiltakaan emmekä Kemijoen tai Iijoen lohentakalastajilta.

Hyvinvointivaltio — rakennus ilman perustaa

Tärkeintä merkittävän yhteiskuntakritiikin kannalta on kuitenkin selvittää, miten laajalti kuvattu luonnonystävän tapaus voidaan yleistää. On tullut tavaksi lähes jokaisen arvonsa tuntevan kirjoittajan vaatia lisää tieteellistä tutkimusta milloin mistäkin ongelmasta. Tässäkin on paikallaan huomauttaa, kuinka yhteiskuntasuunnittelumme käytännön keinoja punnitessaan käyttää uudenaikaisimpia tutkimusmenetelmiä, mutta kuinka sen perustavoitteet ja arvojen järjestely pohjautuvat muutamien maallikkojen päissä syntyneisiin kuvitelmiin. Ei ole pantu alullekaan suurisuuntaista väestön viihtyvyystudkimusta, joka geneetikkojen, kansatieteilijäin, lääkärien, psykologien ja yhteiskuntatieteilijöiden jättiläismäisenä yhteistyönä kenties kykenisi hankkimaan syvällisiä ja tarkkoja tietoja siitä, minkätyyppistä yhteiskuntamuotoa tarvittaisiin, jotta pääosalle väestöä saataisiin todellinen elämän maku suuhun.

Ennakolta selvää on ainakin se, että elämänmuoto, pyrkimykset ja arvojen järjestys eivät voisi olla samat koko yhteiskunnalle, vaan tarvittaisiin jyrkkiä jakautumisia maan eri osissa. Minkälaisina ja missä suhteissa elämänmuodot esiintyisivät, siitä voimme toistaiseksi saada tietoa vain teoreettisen pohdinnan,

ajattelijoiden ja kirjallisuuden välittämän elämänkokemuksen sekä käytännön ihmistuntemuksen nojalla. Ensin mainitusta on välähdyksiä kirjoitelmani alussa: tieteellinen ihmiskäsitys, epätarkkakin, antaa vahvaa tukea luonnonläheisyyden vaatimukselle. Sekä elämäkatsomuksellinen kirjallisuus että kauno-kirjallisuuden ihmiskuvaus puolestaan sisältävät verrattoman paljon enemmän hyvinvointiyhteiskunnan kritiikkiä ja sen aiheuttaman vieraantuneisuuden kuvausta kuin sen hyväksymistä.

Käytännön ihmistuntemuksen todistus

Entä sitten käytännön huomiot tämän päivän ihmisestä? Suoralta kädeltä on todettavissa, että kymmenet tai sadat tuhannet kansalaiset edustavat vielä ehdottomampaa kiintymystä luonnon-Suomeen, perimmäiseen kehitysalueeseen kuin tämän kirjoittaja, joka loppujen lopuksi on varsin kesyä lajia: hän vaatii lempeää lounaista luontoa, hämäläistä kylämaisemaa syreeneineen ja pihakeinuineen, Lappi kokonaisuudessaan on hänelle liian kylmä ja kova. Toista maata ovat kiihkeimmät Lapin-hullut, joiden koko täysipainoinen elämä keskittyy Saariselälle, Pomokairan uumeniin, Utsjoen tuntureille tai Enontekiön rautu- ja siikajokien varsille ja jotka osan vuodesta elävät varjoelämää Helsingissä tai Tampereella muistojen, valokuvien ja heijastusfilmien varassa. Sillä ympärivuotisesti ei Lappi ole kyennyt sijoittamaan kuin pienen määrän kullankaivajia Lemmen-

joelle, ammattikalastajia Inarille ja riekonmetsästäjiä käsivarteen, ja muualla maassa ei tinkimättömälle erämaan ihmiselle ole enää tilaa. Toista ovat myöskin Pohjolan ja itäisten rajaseutujen virkamiehet, metsänhoitajat, opettajat ja muut, joista suurin osa on valinnut toimipaikkansa nimenomaan luonnon ja eräelämän tähden. Ja suurimpana ryhmänä ovat ne syntyperäiset sydänmaiden ja syrjäkylien asukkaat, joille muutto ihmisten ilmoille merkitsisi samaa kuin kuolema.

Mutta kovakasvoinen insinöörikin, joka päivätyössään saattaa olla tärkeällä paikalla Suomen luonnon tuhoamistyössä, paljastuu usein lomillaan luonnonnautiskelijaksi, jonka huvilapalsta on taatusti tuottamatonta aarniometsää ja joka joutuu pyhän harmin valtaan, kun se kohonnut kansantulo, jonka hyväksi hän on hartiavoimin työskennellyt, tuo tullessaan perämootoreiden ja vesisuksien yhä pahemman mellastuksen hänen järvelleen. Ja kun kansakunnan vaurauden yhä noustessa nämäkin rannat sitten vääjäämättömästi jäävät tehtaiden jäteliemien peittoon, on katkera masennus sama ja yhteinen äreälle insinöörille, vesisuksimiehelle ja heidän palstojensa rajamailla sitkeästi piileksivälle hiljaiselle telttailijalle.

Koko valtava kansallinen kesämökkiliike on tietysti paras osoitus luonnonrauhan tarpeen ylt'yteisyydestä, olkoonkin, että se pilalle turmeltuneiden hermojen ja inhimillisen itsekkyyden ansiosta — ja liike-elämän ja mainosmiesten suosiollisella avustuksella — onkin

ajautunut virheelliseen suuntaan ja useimmiten tuhonnut omat lähtökohtansa. Voitaisiin luetella monia suomalaisen elämänmenon ilmiöitä vahvistamaan väitteitä luonnon keskeisyydestä suuren yleisönkin elämässä. Kuvaavia ovat tilastot luontoaiheisten ohjelmien kärkisijoista televisionkatselijoiden suosiossa, koko kulttuurielämämme lamaan tuminen kesän aikana tahi uusien, tekniikan aikakauden symbolien toivoton taistelu idyllisiä luonnonkuvia vastaan runouden ja kevyen musiikin maailmassa. Mutta tämä taitaa olla itsestäänselvyiden kertaamista. Kaikki uskovat muutenkin, että niitä ihmisiä, joiden elämänsisällöksi riittävät pelkästään ihmiskeskeiset harrastukset, rallikilpailut, arkkitehtuuri, jalkapallo tai automessut, on perin vähän.

Tämä ei tietysti suinkaan todista sitä, että kaikki tv-luonnonfilmien katselijat olisivat valmiit luovuttamaan pois autonsa ja alentamaan palkkaluokkaansa, vaikka heille tehtäisiinkin selväksi, että tämä olisi Suomen luonnonmaisemien ja puhtaiden vesien säilymisen ehtona. Mutta jospa saisimme tällaisen tavallisen ihmisen suorittamaan samanlaisen ennakkoluulottoman analyysin elämäntaipaleensa tuloista ja menoista kuin mitä olen omalta kohdaltani edellä luonnostellut.

Kävisi ilmi, että perhe-elämässä, omaisten keskinäisissä suhteissa koetut ilot ja surut olisivat ylivoimaisen tärkeitä; ja kun tunnemme avioerokäyrien synkän nousun korkean elintason oloissa, aina siihen täydelliseen kurjuuteen ihmissuhteissa, johon biolo-

gisesti mielettömät elämäntapakokeilut huvipursilla, aurinkorannoilla ja yökerhoissa johtavat, niin meidän pitäisi tästäkin kyetä tekemään melko murskaavat johtopäätökset liiallisen vaurastumisen vaikutuksesta. Mutta yleensäkin pienet inhimilliset ilot ja tunnelmat korostuisivat voimakkaasti: jotkut sydämelliset illanistujaiset ystävien seurassa, kukat keväisen metsäpolun varrella, hiljaiset varhaisaamut kesämökin kalarannoilla, syysheleät puolukkaretket, auringonlaskut talviselta hiihtolenkiltä palatessa, jokin voimakas tunnelma keväisestä satamasta tai syksyisestä puistosta tuoksuineen kaikkineen. Luultavasti muistuisivat mieleen myös palkankorotukset, ensimmäisen kodin perustaminen ja ensimmäinen auto. Mutta kun siirryttäisiin tappiotilille, niin viimeksi mainitut voitot peittyisivät äkkiä pettymysten varjoon. Hetkellisen tyydytyksen jälkeen on elintasokilpailun seuraava välttämätön virstanpylväs ollut piiskaa-
massa uuteen läähättävään ponnistukseen — tai aiheuttamassa epätoivoa, kun se on jo tajuttu saavutamattomaksi. Havaittaisiin murheellisen täsmälliseksi sosiologien murhaava arvostelu siitä taakasta, jota länsimainen kilpailuyhteiskunta ihmisille merkitsee jakaessaan heidät harvoin menestyjiin ja paljoihin häviäjiin.

Myös vertaamalla tavallisen hiljaisen ihmisen asemaa eri yhteiskuntaryhmien elämänmuodoissa voi kuka hyvänsä maallikkokin vielä nykyaikana, jos pitää kiirettä, tehdä yleisluontoisia sosiaalipsykologisia huomioita. Kaikesta julkisen sanan myrkyn-

kylvöstä, uusimman lainsäädännön ja valtakunnan-suunnittelun painostuksesta huolimatta on sieltä täältä syrjäseuduilta yhäkin löydettävissä luonnon syleilemän elämänmuodon sitkeitä pesäkkeitä. Ne tarjoutuvat vertailtaviksi vaikkapa tehdastyöväestön ja pikkuvirkamiesten elämänmuotoon, eikä erityistä selvänäköisyyttä tarvita havaitsemaan, kuinka verrattomasti edelliset ovat mielenterveydessä ja mielenrauhassa jälkimmäisiä edellä — joskus on sanottu, että ero kuvastuu jo kasvonilmeissä.

Itse asiassa poliitikot ja talousmiehet, jotka pystypäin, laput silmillä ja pumpulia korvissa johtavat kehitystä katastrofista toiseen, pohjaavat toimintansa kummalliseen tuulentupaan. Tuotannon ja aineellisen varauden maailmankatsomus on olevinaan syvästi humaninen, pyrkivinään kaikkien ihmisten hyvään, mutta johtaakin jyrkästi päinvastaiseen tulokseen. Hyvinvointi-ideologian kannatus perustuu tosiasioiden osalta vuosikymmenien takaisin tilapäisiin, mutta voimakkaita järkytyksiä aiheuttaneisiin häiriöihin ihmisyhteisöjen elämässä, teollisuuden murrosvaiheen kauhuihin vuosisadanvaihteessa sekä nälänhädän elämyksiin sotien aikana. Samoin me kaikki käsitämme tekniikan merkillisten keksintöjen lumovoiman lapsenomaisessa ihmismieleessä, riippumatta niiden tosiasiallisesta siunauksellisuudesta. Ja me ymmärrämme, että johtavien poliitikkojen henkilökohtaisena taustana ja voimanlähteenä ovat katkerat kodit, joissa aineellinen puute on tunnettu poikkeuksellisen voimakkaasti ja joiden koko henki-

nen anti on käpertynyt aineellisten elinehtojen parantamisen sanomaan. Mutta tämä elämänkielteiseksi käänntynyt ideologia, jonka tavoitteet 1960-luvun länsimaissa on jo tolkkottomasti ylitetty, olisi aikaa sitten karistettu ihmisten harteilta, elleivät sen jäykkimmät sanansaattajat edustaisi vaarallista lahjakkuuden lajia. On inhimillisen kulttuurin kohtalokkaimpia onnettomuuksia, että tarmo, häikäilemättömyys ja suggeroiva johtamistaito yhdistyvät juuri samassa ihmistyyppissä, jolla on vähäisin ajattelu-, havainto- ja johtopäätösten tekokyky sekä poikkeuksellinen, hysteerinen tunne-elämä.

Kansanrintama elämän puolesta

Se mitä yhteiskuntamme tällä hetkellä kipeimmin tarvitsee, on rohkeasti konservatiivinen kansanrintama, johon kuuluisi luonnonsuojeluväki yhdessä ajattelijoiden, kansanterveyden, retkeilyn, kunto-urheilun ym. harrastajien ja kotiseutujärjestöjen kanssa ja jonka pitäisi saada puolelleen kaikki pienet ja hiljaiset, syrjään vetäytyvät ihmiset. Se ei saisi pelätä vastustajien muotisanaston teräviä sivalluksia, puheita Impivaarasta, Runo-Suomesta, tuohivirsuista tai Aatamin aikakaudesta. Syytökset taantumuksellisuudesta ja kehityksen jarruttamisesta pitäisi kääntää niihin, jotka vielä 1960-luvulla ajavat yhden ainoan elämänmuodon, yhden ainoan »kansakunnan kokoavan päämäärän» ja yhden ainoan maisemattyyppin asiaa. Vastaliike voi suorittaa tilanteen arvi-

oinnin ja tehdä toimintasuunnitelman kahdella tavalla.

Voimme ajatella, että vaikka toistaiseksi joka päivä etäännyimmekin yhä kauemmas tilasta, jossa voitaisiin taata ihmisen viihtyvyyden perustekijät, ja joudumme hetki hetkeltä yhä toivottomampien ongelmien sekasortoon, meidän on jatkettava viivytystaistelua. On koko ajan pelastettava mitä pelastettavissa on. 'Tuottavuuden kasvun' ideologia kaatuu sukupolvien vaihtuessa ennemmin tai myöhemmin omaan mahdottomuuteensa, teollistuminen ratkaisemattomiin saastumisongelmiinsa, ja sopii ainakin toivoa, että murrosvaiheen myllerryksestä kuoriutuisivat niiden tilalle väkiluvun rajoittamisen, elämän monivivahteisuuden, elämisen taidon ja kauneuden tavoitteet. Meidän asianamme on koettaa huolehtia, ettei elinkeinoelämä ole siihen mennessä ehtinyt aivan kokonaan tuhota elinympäristöämme, etteivät isänmaan parturit ole kuorineet koko maan pinta-alaa paljaaksi ja haavoille.

Mutta kävi ihmisen tulevaisuudessa miten hyvänsä, joka tapauksessa kannattaa tavoitella jokaista pientäkin elämänmyönteisyyden voittoa, vaikka se olisi lyhytaikainenkin. Arvoa on jokaisella kauneuden sillanpääasemalla, jonka hävitys lykkääntyy vaikkapa vain kuukausilla — oli se sitten pala aarniometsää tai kaunis kaskikoivikko, vanha sopusointuinen syrjäkylän mökki pihapihlajineen, tuottamattomine lepikoineen ja katajikkomäkineen ja kansantaloudellisesti tappiollisine peltotilkkuineen, kapea

kiemurteleva maantie kulkijaa varten, luonnontilainen metsälampi, lintuja ja hyönteisiä tulviva raivamatton lehto tai perkaamaton luonnonpuro, jossa ei ole kirjolohikaivantoja. Ja meidän on syytä iloita jokaisesta ihmisyksilöstä, joka tällaisten ympäristötekijöiden turvin onnistuu vielä keinottelemaan itselleen sopusointuisia ja rikkaita hetkiä ja vuosia ja varjelemaan koipensa surkastumasta sinisuonisiksi käppyröiksi auton kaasupolkimella.

Elämänsuojelun ohjelma

Toinen mahdollisuus on pyrkiä jo viivyttelemättä poliittiseen kamppailuun johtavan ideologian kanssa, aloittaen selväpiirteisen vaihtoehdon esittämisestä, yksityiskohtaisesta yhteiskunnallisesta ohjelmasta. Tätä toimintatapaa puoltaa se raivoisa nopeus ja monessa tapauksessa peruuttamattomuus, jolla tekniikka ja talouselämä toteuttavat tavoitteitaan. Luonnolakiavun avulla me saisimme metsät enimmille paljaaksihakkuille takaisin ja lintujen laulukuoron niihin piankin jälleen taajenemaan, kahlitusta koskestakin voisimme suurin kustannuksin joskus hävittää voimalaitosrakennelmat ja patopenkereet, ja ihmisen perintötekijöiden pysyvyys poistaa tärkeän huolenaiheen: uusilla sukupolvilla olisi jälleen kaikki mahdollisuudet parempaan elämään. Mutta jo saastuneiden vesistöjen tai kuivatun suomalaisen paltuttaminen ennalleen veisi epätoivoisen pitkän ajan tai olisi kertakaikkinen mahdottomuus — kuten

sukupuuttoon kuolleen eläimistön henkiin virvoittaminen. Ja peruuttamattomuudessaan hirvittävimpänä vaarana, monen asiantuntijan mukaan ydinsodan vaaraakin jo ajankohtaisempana, on kemiallinen teollisuus, joka par'aikaa on turmelemassa aineen kiertokulkua maapallolla koskaan häviämättömillä myrkkyyaineilla ja uhkaamassa kaikkien ravintoketjujen loppu- ja vähitellen myös alkupäätä, maaperän pieneliöstöä, johon elämä perustuu. Tämän vaaran väistäminen ei näytä mahdolliselta siellä missä talousjärjestelmä perustuu tuotannon kiristämiseen äärimmilleen ja vapaaseen kilpailuun. Jo tämä haastaa meidät suoraan yhteiskunnalliseen taisteluun, niin kauan kuin paluun mahdollisuus on vielä olemassa, mieluummin vuonna 1967 kuin 1968.

Elämänsuojelun poliittista ohjelmaa koskevan keskustelun pohjaksi voidaan tässä kirjoituksessa jo luonnostella joitakin sosiaalisen luonnonsuojelun vaatimuksia yhteiskuntasuunnittelulle. Aloitan metsistä, tärkeimmästä suomalaisesta ympäristötekijästä, emomaisemastamme.

Ainoastaan puolet valtakunnan *metsäpinta-alasta* varataan tehokkaaseen puuraaka-aineen tuotantoon, toinen puoli nk. moninaiskäyttöön, ennen muuta mielenterveydelle ja kauneuselämyksille, eriateisen liikunnan ja retkeilyn tarkoituksiin.

Pääosassa tätä metsäalaa harjoitetaan metsätaloutta likipitäen samoin menetelmin kuin sitä on yksityismetsissä näihin aikoihin asti harjoitettu — erinomaisin, joskaan ei aivan huippuluokan talou-

dellisin tuloksin. Kuitenkin säästetään paikoin näytteitä myös yli-ikäisestä puustosta, säilytetään puulajisto, pensaskerros ja aluskasvillisuus mahdollisimman vaihtelevana ja suositaan lehtipuustoa, joka tarjoaa eniten vivahderikkautta ja elättää runsaimman eläimistön samoilijan tarkkailtavaksi. Puun korjuu ja kuljetus suoritetaan hienovaraisesti, käyttäen äänekkään ja kasvillisuutta ruhjovan koneistuksen sijasta elävää työvoimaa. Näitä maisemametsiä muodostettaisiin riittävän suuria aloja jokaiseen pitäjään, erityisesti mutta ei ainoastaan asutuskeskusten lähelle. Metsäyhtiöiden, säätiöiden, kuntien ja seurakuntien metsät lankeaisivat automaattisesti maisemametsiksi, pääosa olisi kuitenkin tilusjärjestelyjen ja korvausten puitteissa lohkaistava yksityismetsistä, tavoitteena mm. kaikkien tienvarsien liittäminen maisemametsiin.

Täysin taloudellisen toiminnan ulkopuolelle kansallispuistoiksi — jo olemassa olevien pikku näytteiden lisäksi — varataan kymmenen 10—20 km²:n suuruisia aluetta eri puolilta Etelä-Suomesta sekä kaksi suurta, vähintään 5 000 km²:n erämaareservaattia Lappiin, toinen Itä-Lappiin Sallan—Savukosken—Sodankylän kolmioon ja toinen Inarin—Kittilän alueelle. Poro- ja muu karjatalous, kalastus ja metsästys alueiden luontaisen tuoton ja lupien puitteissa jäisi kuitenkin näillä suuralueilla luvalliseksi, puun käyttö nuotio-, laavu- ym. tarpeita varten olisi jokaiselle kansalaiselle vapaa. Lisäksi kiinnitetään erityistä huomiota suoluontoon, koko maapalloa

ajatellen Suomen luonnon suurimpaan erikoisuuteen. Jo olemassa olevaa, edustavia suotyyppejä käsittävää rauhoitussuunnitelmaa täydennetään siten, että huomioon otetuiksi tulevat myös maallikoiden, retkeilijäin ja tavallisten luonnonystävien tarpeet kaikkialla maassa, eivät ainoastaan ammattibiologien intressit, joilla on vähän kantavuutta. Näytteitä alkuperäisestä suoluonnosta rauhoitetaan kiireimmiten joka pitäjään, ja lisäksi jätetään kaksi vähintään 5 000 km²:n suuruista aluetta niillä sijaitsevien soiden osalta kokonaan ojitustoiminnan ulkopuolelle, toinen Suomenselän Pohjanmaalla, toinen Tohmajärven—Ilomantsin—Pielisjärven ja ympäristöseutujen alueella.

Kansallispuistoja ja maisemametsiä muodostettaessa ei nykytilanteessa enää voida antaa ratkaisevaa merkitystä niiden metsien tämänhetkiselle tilalle. Alueet, joilla eri tavoin käsitellyt talousmetsät jätetään luonnontilaan, saavuttavat riittävän luonnontunnon etenkin Etelä-Suomessa jo varsin pian ja aarniometsäluonteenkin muutaman sukupolven kulluttua. Vieläpä paljaaksihakkuualueet hoitamattomina vastaavat likipitäen luonnontilaisia kuloalueita.

Kansalaiskasvatus ulkoilun taitoon aloitetaan voimaperäisesti ja kohdistetaan kaikkiin ikäluokkiin, tavoitteena toisaalta kyky saada retkeilyyn mahdollisimman paljon sisältöä ja toisaalta tahdikas käyttäytyminen luonnossa. Tähdennetään, että maastossa voi liikkua vaikkapa viikkokaupalla siten että vain jälkikoira voi seuraavana päivänä aavistaa ihmisen liikkeitä. Tällaisia retkeilijöitä mahtuu samalle pinta-

alalle, siten että kaikilla säilyy luonnonrauha, monikymmenkertaisesti enemmän kuin sellaisia, jotka metelöivät, suitsuttavat yhtä päätä nuotiosavuja, repivät puustoa, kasvipeitettä, turvetta ja kiviä ja jättävät tunkion jokaiseen levähdyspaikkaansa. Kasvatuksen perusnäkökohtana on pidettävä sitä, että kaikki inhimillinen tyydytys on saatavissa vain riittävän vaivannäön ja ponnistelun jälkeen. Mehän voimme nykyisin tehdä vaikka minkälaisia aarniometsäretkeilyjä nojatuolissa television ääressä ja kuunnella lintujen laulua, suden ulvontaa ja karhun ärjäisyjä äänilevyiltä. Mutta murheellista kyllä ihmisen vaatii henkilökohtaisempaa ja perusteellisemmin pohjustettua elämystä. Yhtä vähän vastaa auto-, motelli- ja leirintäaluematkailu terveen nuoren ihmisen luontumuksia; se pitäisi kokonaan jättää yli-ikämiesten sarjaa varten. Vain astetta elämänläheisempää on järjestetty, vartioitu ja huollettu retkeily viittapolkuja autiotuvasta toiseen tai hiihtoretkeily hiihtokeskusten ja hiihtohissien maailmassa. Sitä paitsi kaikki tällaiset laitteet maastossa turmelevat täysin elämyksen mahdollisuuden todellisilta eräretkeilijöiltä; edellä esitetyistä suurista ulkoilureservaateista olisi ainakin puolet pinta-alasta määrättävä täydelliseen rakennuskieltoon. Mahdollisimman monet nuoret ja keski-ikäiset ulkoilijat kumpaakin sukupuolta olisi innostettava tämän oikean eräretkeilyn maailmaan, johon kuuluu sopiva annos jännitystä ja vaaraa, oman voiman ja kyvykkyyden, pärjäämisen ilo ja omakohtaisten löytöjen riemu — ja

jonka kohteena eivät ole tietyt nimetyt retkeilykeskukset, vaan koko laaja Suomen maa.

Vesistöjen maisemakuvan pelastamiseksi rantalakia tiukennetaan, tilapäisasumusten rakentamisesta siten, että ne näkyvät vesille, tehdään loppu ilman poikkeuksia. Sen sijaan maastoon sopeutuvien kesämökkien rakentamista etäämmälle rantaviivasta tuetaan kaikin tavoin. Vesilaki uusitaan ankarammaksi, kansakunnan voimavarat keskitetään vedenpuhdistuslaitosten rakentamiseen. Suurteollisuuden, erityisesti puunjalostusteollisuuden osalta varaudutaan jättiläismäisiinkin taloudellisiin uhrauksiin, kuten tehdaslaitosten siirtoihin ja sulkemisiin.

Tieverkosta ja voimalinjoja kehitettäessä ja tonttimaata varattaessa kiinnitetään huomio ensi sijassa maapohjan säästämiseen, maisemallisiin viihtyisyys-tekijöihin sekä teiden osalta kunkin paikkakunnan omiin paikallisiin intresseihin, vähemmässä määrin läpikulkuliikenteen toissijaisiin etuihin. Lyhyesti voidaan kylläkin todeta, että nykyinen tieverkosto hyvin hoidettuna riittää epämääräiseen tulevaisuuteen, kun liikenteessä siirrytään pelkästään tehokkaisiin kollektiivikuljetusmuotoihin. Tienvarsivesaikkoja ja piennarkukikkoja hoivataan yhteiskunnan silmäteränä, niiden mahdollisesti vielä sattuvat myrkytykset vesaikkomyrkyillä rangaistaan vankeudella.

Maatalousmaiseman vaalimisessa on päämääränä mahdollisimman suuri paikallisväri maan eri osissa ja »yhtenäiskulttuurin» jyrkkä torjuminen. Puutarhojen ja pihapiirien kaunistamista tuetaan runsain

määrärahoihin. Kaikkien maaston raja- ja reunavyöhykkeiden verhoilu tuuheilla pensastoilla säädetään pakolliseksi; haka-, aho- ja piennaralucita pyritään kaikkialla säilyttämään. Vanhojen rakennusten säilyttämistä ja entistämistä tuetaan, uusien rakentamisessa pyritään kunkin paikkakunnan omaan rakennusmateriaaliin ja rakennusten sopusointuista sijoittamista valvotaan. Talousrakennusten keskittäminen kielletään ja palataan latojen hajasijoitukseen, joka on jo ulkoilijain yöpymisen takia välttämätön. Maisemallisesti masentaville laajoille salaojitetuille lakeuksille määrätään pensaikko- tai metsäsaarekkeiden perustaminen pakolliseksi. Kasvinsuojelumyrkkyjen käyttö rajoitetaan katastrofitapauksiin.

Korkeaan elintasaan

Ohjelma, josta edellä on esitetty joitakin pikapiirtoja, merkitsee siis siinä määrin nykyisestä poikkeavia maankäyttöperiaatteita, että voidaan puhua vallankumouksesta. Tavoitetta tosin voidaan ilmaista samalla erinomaisella termillä jota hyvinvointi-ideologia käyttää, se on pyrkimystä korkeaan elintasaan. Mutta elintasolla ei ymmärretä yletöntä, taakaksi käyvää aineellista vaurautta eikä laitteiden ja koneiden tukahduttavaa kuristusrengasta ihmisen ympärillä. Kehittyneempi elintason käsite merkitsee sitä, että meillä on varaa panna pääpaino ympäristön moni-ilmeisyydelle, kauneusarvoille, puhtaudelle ja elämisen taidolle — sitä, että meillä on varaa pitää

luonnonvaroja myös tuottamattomina, elämäniloa varten.

Käytännön tasolla on annettava tietty arvo myös tähänastiselle, hyvinvointi-ideologian puitteissa tehdylle rakennustyölle. Vaikka paljon kärsimystä on saatu aikaan, paljon korvaamattomia kauneusarvoja tuhottu ja luonnonvaroja tuhattu ja vaikka arpien paikkaamisessa on kansakunnalla edessä jättäjäisyys, niin toisaalta lähtökohta käänökselle on kiitollinen. Meillähän on käytettävissä ylimitoitettu elinkeinoelämä ja vankka taloudellinen pohja, josta voidaan valita, mitä hylätä, mitä säilyttää ja mitä kehittää. On selvää, että mitään arvokasta ei hylätä: niukemman talouden puitteissa voidaan esimerkiksi yhtä rikas tai nykyistä rikkaampi institutionaalinen kulttuurielämä turvata, kun talous oikein kanavoidaan. Kaupunkien, kulttuuri- ja kauppakeskusten huomattavaa monipuolisuuden lisää ihmisen elämänpiiriin ei kukaan voine kiistää — niin kauan kuin ne eivät ole vallitsevina ja niin kauan kuin niidenkin asukkaille on turvattu runsaat mahdollisuudet elämänläheisyyden kokemiseen.

Luonnosteltu »uusi yhteiskunta» ei siis ole vegetatiivisen onnentilan tavoittelua, rousseaulaista paluuta luontoon, sillä se olisi — kenties valitettavasti — kulttuuri-ihmiselle liian vaikeaa ja tuskallista ollakseen mahdollisuuksien rajoissa. Sitä paitsi väkiluku meillä, kaikkien länsimaiden tavoin, kumoo tällaisen mahdollisuuden. Sen sijaan esitetyn tapainen onnellinen kompromissi on vielä nykyisen suuruiselle

väestölle erinomaisesti toteutettavissa: on ilmeistä, että aineellisen toimeentulon minimiraja pysyttelisi vielä varsin kaukana.

»Uuteen yhteiskuntaan» soveltuisivat kaikki ne myönteiset määrät, joita — osaksi kyseenalaisin perustein — on käytetty hyvinvointiyhteiskunnasta: se olisi jyrkästi päämäärästä tietoinen, tiukasti suunnitteluun ja kasvatukseen perustuva kulttuuriyhteiskunta. Kansantaloustieteilijäin panos olisi yhtä olennainen kuin nykyisin. Kukaan ei vähäksy niitä vaikeuksia, mitä koko elinkeinoelämän uudelleen organisointi aiheuttaisi; kohta kohdalta tarvittaisiin muutoksia lainsäädännössä, hallinnossa ja yhteiskunnan rakenteessa. Vaikka työllisyyskysymys onkin suunnitelman valoisa puoli — kun ulkomainen kone- ja polttoainehuolto suurelta osalta korvataan kotimaisella työvoimalla —, niin vastapainona jäisi selvitettäväksi suuria ulkopoliittisia vaikeuksia: kauppattavillamme arvatenkin olisi yhtä ja toista sanomista, kun yksipuolisesti pyrkisimme irrottautumaan länsimaisesta tavaravaihdon hullunmyllystä.

Irti »ajan hengen» ympäröistä

Mitä jyrkän yhteiskunnallisen muutoksen toteuttaminen yleensä edellyttää? Se edellyttää uskoa siihen, että yhteiskunnallinen elämä on ihmisaivojen hallittavissa, että se ei ole sokeaa ajautumista, ihmisen ulkopuolisen »aikakauden hengen» määräämää mystillistä kohtaloa. Se edellyttää luottamusta siihen,

että kehityksen pyörä voidaan kääntää, uuteen suuntaan, sivulle päin, vaikkapa taaksepäinkin, jos vain halutaan.

Meillä on luonnonsuojeluväen piirissäkin mielikuvituksettomia arkalaisia, jotka aina lähtevät kulloisenkin nykytilanteen välttämättömyydestä. He eivät yllä tajuamaan, että kaikki voisi olla aivan toisin, maailma vaikka minkänäköinen, jos me sen sellaiseksi tekisimme. He ovat niitä, jotka keskittyvät yksinäisten pihamäntyjen rauhoittamiseen ja ripustavat linnunpönttöjä loppuunajettuihin hoitohongikoihin, joissa linnuilla ei ole ravintoa, suojaa eikä mitään elämisen mahdollisuuksia, joista jo yksinkertaisesti tuuli puhaltaa linnun ulos ensimmäisessä myrskyssä. Tällaista luonnonsuojelua olemme saaneet nähdä jo kylliksi, siitä on päästävä irti, ja rajusti. Nyt tarvitaan taistelumieltä, sen seikan tajuamista, että »tuottavuuden kasvun» lipunkantajista useimmat eivät varmasti tule luopumaan uskomuksistaan. Heitä ei voida ylipuhua, heidät on kukistettava. Toimeenpaneva valta on saatava heiltä pois, joukkoja heillä ei paljon ole ollutkaan. Jos me liehittelemme näitä Suomi-syöjiä, kullervokuuseloita, waldeneita, pekkakuusia, leskisiä ja ilaskiviä, on peli menetetty. Ja pelin panoksena alkaa yhä sananmukaisemmin olla elämä ja kuolema.

1967

Viimeinen sukupolvi

Maailmanparantaja, jolla on parantumaton taipumus kantaa huolta sieluista, joutuu kovin ymmälle tarkastellessaan nykyaikaisen matkailun kuvaa. Sillä monestikaan maailmassa ei pohjimmaltaan aivan niin kaunista ja hyvää asiaa ole aivan niin pahoin turmeltu.

Matkailun pitäisi kaikin mokomin olla kovin myönteinen ilmiö idealistinkin silmissä: se edustaa hänen rakastamalleen ihmiselle pelkkää elämän valopuolta, lomaa, vapautta, itsenäisyyttä, riemua ja juhlaa. Se lisää, avartaa, kehittää elämäkokemusta, tietoja, maailmankatsomusta, kotimaanmatkailu kansan-kerrosten ja ulkomaanmatkailu kansakuntien välistä yhteisymmärrystä, se on kansalaissovun ja rauhan-aatteen salainen ase. Melkeinpä kaikki matkailu-mainosten iskulauseet pitäisi ihmisystävänkin ymmärtääkseni voida allekirjoittaa. Korkeintaan hän ei kenties ole kiinnostunut joistakin totalitaarisista 'Kraft durch Freude' -ajatuskuvioista, siitä, kuinka kansalainen palaa matkoilta »mieli virkistyneenä työpaikalleen suorittamaan työpanostaan yhteiskunnan hyväksi». Ja myös matkailun liiketoiminnalli-

nen puoli pitää häntä pienessä levottomuuden tilassa.

Pahinta kuitenkin on, että myönteiselläkin puolella todellisuuden ja teorian ikuinen ristiriita on syöverinsyvyinen. Mutta idealisti, joka ravistelee korvistaan sellaiset selitykset kuin ihmisten auttamaton perustyperäisyys, uskoo voivansa hyvillä neuvoilla kuroa tätä juopaa umpeen. Hän tuntee raskasta murhetta siitä, että ihmiset saavat niin sääliittävän vähän irti matkoistaan ja palaavat tosiasiaissa niin onnettoman samanlaisina ympyröihinsä, ja hellittää hihastaan ensin alkuun kolme kultaista ohjetta matkailijoille: matkustakaa hankalasti; matkustakaa hitaasti; menkää aina sinne minne muut eivät mene. Kun hän ryhtyy ohjeitaan perustelemaan, hän valitsee luultavasti esimerkkinsä enimmäkseen kotimaanmatkailun alalta, sillä kunnan idealistissa on usein annos vanhanaikaista isänmaallisuutta jäljellä.

Se yksinkertainen elämänviisaus, että kaikkien voimakkaiden elämysten ehtona on voimakas edeltävä ponnistelu, on tällä elämäntaidollisen romahduksen aikakaudella unohdettu monella alalla ja kaikkein perusteellisimmin matkailussa, tai oikeastaan käännetty suoranaiseksi vastakohtakseen: »mukavasti ja nopeasti perille». Tämähän ei ole a) edistystä, b) makuasia, vaan c) hirvittävää, rikollista ilon riistämistä ihmisiltä. Tuo onneton, sokea autoturisti, joka ajaa turistien laavavirran seassa matkailun valtavyliä pitkin tunnetulta matkailunähtävyydeltä toiselle, näkee luontoa tienvarsinäkyminä

ylinopean turruttavan filmin tavoin ja saa kosketusta ihmisiin vain bensiiniasemilla ja baareissa — ja parhaassa tapauksessa ehkä leirintäalueilla tai hotelleissa toisiin turisteihin —, hän on petetty ja sääliittävä olento, jonka sosiaaliturvaa olisi ensi tilassa kohotettava.

On kyllä selvää, että matkailun kulta-aika on peruuttamattomasti ohitse. Kukaan ei koskaan enää kirjoita sentasoisia matkakuvauksia kuin joku I. K. Inha polkupyöräretkeilyiltään, joilla maisema kaikine pikkupiirteineen avautui ja jokainen uusi pitäjä oli oma maailmansa, joku Donner mielikuvituksellisilta Siperian-matkoiltaan, joku Kianto poroajeluistaan ympäri tietöntä Vienan-Karjalaa. Kun me luemme toveruksista Sparresta ja Wickströmistä, jotka matkasivat Raja-Karjalan kesässä yhtämittaisesti tuhatkaksisataa kilometriä jalan sekä veneillä soutaen ja sauvoen, viimeiset metrit ryömien — yllättääkseen vankkoihin soutajankouriinsa rakkaan ystävänsä Gallén-Kallelan, joka pahaa aavistamatta maalaili tuohitorvea soittavaa paimenpoikaa Paanajärven rantatöyräällä — silloin me emme lue ainoastaan kulta-ajan kulttuurihistoriaa, vaan myös koskaan palaamattoman matkailun loistokauden historiaa. Ei siksi, ettei tällaisia ihmisiä enää syntyisi — lukemattomat vähemmän nimekkäät luonnon ja kansanrunouden harrastajat jakoivat noihin aikoihin samat vaivat ja riemut, eikä tämä ihmisaines ole kuollut —, vaan siksi, että »parantuneet kulkuyhteydet», tekniikan ja elinkeinoelämän raiskaama maail-

ma on riistänyt matkailijan mahdollisuudet. Uudet leveäluiskaiset pikatiet, nämä »piiskansivallukset maiseman kasvoihin», ovat jo niin laajalti syrjäyttäneet vanhat maiseman mukaisesti kiemurtelevat maantiet, että polkupyöräilijä tai reppuselkäinen patikoitsija saavat olla ylikuonnollisia kartanlukijoita, jos vielä löytävät ihmisen arvoisia tieyhteyksiä paikkakunnalta toiselle. Eikä ole erityisen innostavaa suunnistaa poikki erämaiden, kun joka puolen kilometrin päässä saa oikaista hyvin soritettujen metsäautoteiden yli ja kun niitä reunustavien silmäkantamattomien paperipuupinojen kiertäminen lyö laudalta jokien ja soiden ylityksen vaikeudet.

Mutta sittenkin: välähdyksiä idylleistä, tapauksia, jännitystä, on yhäkin siellä täällä varattuna kärsivälliselle ja vaivaa näkeväälle etsijälle. Vielä saattaa yö metsäpellon tuoksuvassa heinäladossa tarjota väkevän elämyksen, hirvilauman rouskutellessa kau-raa melkein seinähirsien vieressä. Vielä saattaa rai-kuvaääninen korppipoikue piirittää vaeltajan unoh-tuneen salolammen rotkolaaksossa, vielä jossakin soutaa pellavapäinen pikkupoika hänet järven yli ja vielä jossakin etäisellä vaaralla on herttaisten ihmisten talo, jossa hän kesän ainoana kaukaisena vie-raana on sydämellisesti tervetullut puhekkumppani: maitoa ja rieskaa pöytään, savusauna kuumaksi. Aamulla isännän soutumieheksi lähilampien hauki-verkoille, sitten pari päivää hankomiehenä heinäpel-lolla — sitten sydänmaan poikki puronvarsia nou-datellen naapurikylään ja sieltä ehkä postiauton pe-

räkoppiin iloisen jätkäporukan vahvistukseksi, uusiin kyliin, uusiin lääneihin, miten mieleen juolahtaa. Niin, vielä voitte, taidolla ja vaivalla, saada tuntu-
man erääseen erityiseen, muista poikkevaan maahan ja kansaan, mutta pitääkää kiirettä matkailijat, käyt-
täkää kiitävät vuodet hyväksenne. Kahdenkymme-
nen vuoden kuluttua on yhtenäiskulttuurimme jo
vienyt viimeisenkin virikkeen ainakin kotimaan- ja
Euroopan-matkailun jalkojen alta. Kun elämäntapa
ja elintaso ovat samat ja kehitysalueet kadonneet
kuvasta, rakennustapa täysin yhtenäistynyt ja mur-
teet hävinneet, ja kun vielä maatalous- ja teollisuus-
myrkyt ovat tehneet selvän eläimistöä, ei moni-
kaan saa tyydytystä löytöretkeilijän mielelleen pel-
kästä pinnanmuodostuksen ja kasvipeitteen tarkkai-
lusta.

Joka taas hukkaa lomaviikkonsa eristäytyneenä
henkilöauton tukahduttavaan peltiumpioon, vailla
kaikkea kosketusta ympäristömaisemaan, tuuliin ja
tuoksuihin, hän on varmasti menettänyt pelin jo
nyt, etsikköaikana. Ja kaksin verroin mielettömämpi
on hänen kohtalonsa, kun ajatellaan tämän kärsi-
myksen kustannuksia. Jos sivuutamme häviävän pie-
nen suurrikkaiden ryhmän, niin autonomistajan on
helppo laskea tuhlaavan peltikotelonsa kuoletukseen
ja ylläpitoon kahden, kolmen, ehkä neljänkin kuukau-
den ansiot vuodessa. Jos hän käyttäisi tämän ajan
jatkamalla lomaansa, ottamalla virkalomaa tai —
jos hän olisi todella vapaa ihminen — aina keväisin
lopputilin toimestaan, hän ehtisi vaikka konttaa-

malla nähdä enemmän maailmaa kuin tolkkottomasti työssään raatavana autonomistajana.

Mutta ei: hän antaa vallan mukavuudenhalulle, tuolle ihmisen ikuiselle ja kaikkein suurimmalle kiroukselle, joka on syypää siihen, että miljoonat ihmiset maailmassa joka vuosi kuolevat takanaan veltto, tapahtumaköyhä, mitäänsanomaton, tyhjä elämä. Mukavuudenhalun kummitus kuiskuttelee monia tekosyitä ihmisen korvaan. Reppuselkäturismi kuuluu ehkä sopivan nuorille, voimakkaille ihmisille, mutta on olemassa muitakin ikäluokkia: keski-ikänsivuuttanut ihminen ei enää jaksa laukata ryteiköissä, eikä hänellä ole aikaa ja malttia odotella postiauton peruuttelua jokaikiseen karjapihaan. Eipä ei, jollei hän tietoisesti hoida itseään, pidä itseään kunnossa. Mies ja nainen viisissäkymmenissä voi olla vielä kova tunturisusi, ja vaikka hän seitsemissäkymmenissä varmaankin saa lyhentää päivätaipaleitaan, niin hän voi korvata menetyksen monin kerroin vanhan ja viisaan terävämmällä tarkkailulla, malttaisella elämänilmiöiden havainnoimisella — kunhan ei vain vieläkään erehdy vaihtamaan taivasosaansa peltikoteloon ja hotelliin, jotka ovat samanlaisia Barcelonasta Ivaloon. Ja jollei ruumiinkunnon ylläpitäminen onnistu Tahko Pihkalan konsteilla, hiihtolenkeillä, avantouinnilla ja työmatkojen pyöräilyllä, niin jättäkää silloin konttoripöytänne, heittäkää Herran huomaaan virkakoneistonne, hallinnonhaaranne, mainostoimistonne ja tuontiagentuurinne, niitä ei kukaan peräänkuuluta, ihmisyys kaikkein

vähiten; saatte tämän kurkkuakuristavan länsimaisen yhteiskuntajärjestelmän tuuletuksen tervetulleena sivutuotteena ratkaisustanne. Lyhyesti: menkää maalle, perustakaa puutarha ja poimikaa sieniä ja puolukoita.

Mutta vieläkin on aukko ihmisystävän perusteluissa: naimattomat nuorukaiset ja neidot, vieläpä lapsettomat nuoretparitkin soveltuvat keikkumaan reppuineen ja teltoineen Kainuun vaaralta toiselle tai kurkien joukossa pitkin Pohjanmaan iki-ihania suolakeuksia, he nauttivat varmasti köröttäessään jossakin Hyrynsalmen suunnalla matelevassa lättähatussa, isällisen junailijan hoidellessa korttisakkeja, liinapäeukkoja ja heidän suunnattomia voileipävarastojaan lempeydellä, jonka jokaisessa äänenpainossa korva lepää. Mutta entä sitten kun heillä on pari kolme rääkkyvää variksenpoikasta huollettavanaan, melkein tauottomine pöksynvaihtoineen? Ottakoot silloin esimerkkiä Mary ja Axel Gallén-Kallelasta, jotka kantoivat pikku tytärtään selässään pitköpuita myöten läpi Pudasjärven ja Taivalkosken Kuusamoon. He tosin hipoivat koettelemusten ylärajaa ja luulivat jo mustalaisakan majatalossa vaihtaneen lapsen, kun tämä oli sääskien pistoksista pöhötynyt tuntemattomaksi, mutta kukaan ei epäile, ettei matka olisi ollut elämyksellinen ja muistoissa säilyvä. Sitä paitsi tämän kirjoittajakin voi kokemuksesta todistaa, että jo kolmivuotias lapsi on aika orava menemään metsässä, jos se on siihen harjaantunut. Ja niinä vuosina, jolloin perheessä on tätäkin

nuorempaa jälkikasvua, on matkailunhaluisille aina tarjolla venematkailuloma, jonka onnistumisesta voi antaa melko varmat takeet. Löydätte varsin helposti mistä tahansa järviseuuiltamme vuokrattavaksenne pitkänsujakan, hyväkulkuisen ja hyvin tervatun savolais- tai hämäläismallisen veneen, varmistatte siihen kaksi paria lujia airoja ja vankat kiintohankaimet, eväät, kattilat, kannut, isot vaatemytyt, teltan ja keulaan isäukon polkupyörän, jolla tämä voi käydä kaupoissa rantatien päästä. Reittejä on satoja valittavina, voitte loiskutella hiljalleen Hämeenlinnasta Ruovedelle, Lammilta Orivedelle, Vaalasta Kuhmoon tai vaikkapa suurpiirteisesti Lappeenrannasta Nurmekseen ja takaisin — traktori tai kuorma-auto heittää kyllä paattinne muutamalla markalla pienten kannasten ohi. Tulette löytämään arvaamattoman monta sinisensuloista salmea ja selkää, telttarantaa, hiekkarantaa, kivirantaa ja ruohorantaa, ja toteamaan ensimmäisen viikon jälkeen kuinka soutu on liikuntamuodoista hauskin, josta kaikki lihakset tasaveroisesti nauttivat; saattueenne ui pian tiiran- ja koskelonpoikueiden lomassa yhtä sopusointuisesti, yhtenä joukosta. Ja tapaatte lukemattomia ystävällisiä rantataloja, joiden emäntä avosylin kiihkuttaa lapsenne vasikoita katsomaan ja kaataa vaikka talon oman keittiön maidot kannuunne, jos meijeriauto on kerinnyt tehdä aamukierroksensa. Vielä löydätte huvilattomiakin uljaita lokkisaaria, puhtaitakin selkiä, joita jätevedet vasta lähestyvät — ensi kesänä ja vielä seuraavanakin. Kiirehti-

kää nauttimaan Suomen suvesta, te viimeinen sukupolvi.

*

Nyt arvaan, että moni lukija on seurannut näitä rivejä kasvavalla levottomuudella. Eikö tuo mies-parka käsitä, että matkailun suurin vaara on sama kuin turistiteollisuuden myyjien unelma: turistitulvan paisuminen niin että se tallaa alleen sekä luonnon että ihmiset? Mitä hän sitten sanoo, kun ensin omasta maasta miljoona ja sitten Keski-Euroopasta kymmenen miljoonaa tervettä ja reipasta nuorta ja kuntovoimistelevaa teräsvanhusta ryntää Suomen erämaihin, pimittämään tunturit, tarpomaan armeijoina viimeisiä ojittamattomia soita ja kaappamaan kaikki Hämeen ja Savon järvien veneet retkilleen? Kuka silloin nauttii ja mistä?

Aivan oikein. Mutta ihmisystävä ei sittenkään osaa olla niin kovasydäminen, että hennoisi ryhtyä vaatimaan sulkuja ja kieltoja, ainakaan vielä nyt. Ne rumat pitkäkoipiset hampurilais- ja frankfurtilaistytöt, jotka vaeltavat merkillisine varsikenkineen, mahtavine satulareppuineen ja epäkäytännöllisine keittovehkeineen pitkin Oulangan kanjoneita ja Pallastunturin keroja ja kirjoittelevat hurmioituneita »wunderschön»-vuodatuksiaan autiomajojen vieraskirjat täyteen, ovat niin sydäntä liikuttavia ilmestyksiä, ettei heitä voi torjua. Vielä pitkän aikaa on ongelmat ratkaistava toisilla tavoilla kuin rajoittamalla reppuretkelijöiden oikeuksia. Eräinä avaimina mat-

kailupolitiikassa on hajoittamisen periaate ja se, että säilytetään aitous ja spontaanisuus, luovutaan matkailijan holhoamisesta.

Jos me saamme matkailijavirran hajoamaan lukemattomiksi pikku purosiksi merensaaristoon, Satakunnan vanhoihin kauniisiin kyliin, Pohjanmaan lakeuksille, Uudenmaan ja Hämeen metsäperukoiden aidolle maaseudulle, Pohjanlahden suloiisiin pikkukaupunkeihin ja kalastajakyliin, Savon järville, Itä-Kainuun vienalaisiin aarniometsiin ja Länsi-Kainuun peninkulmaisille suoaukeille, niin maamme suuri pinta-ala takaa sen, että vielä pitkään aikaan eivät matkailijat astu toistensa varpaille eikä asukkaiden oma elämä liiaksi häiriinny — ja tuntureillekin jää vielä tilaa. Lukemattomat omista hauskimmista retkeilymuistoistani liittyvät seutuihin, joita turistitiet ovat vielä täysin kiertäneet — ja joita valikoivalle »yksinäiselle sudelle» sinne tänne varmasti jääkin vuosikausiksi, ehkäpä ainaisesti. Tulee mieleen suokulman pikkutalon isäntä Turun läänin Koskella, jonka kanssa istuttiin kesäkuun iltaa nukkaisella pihanurmella silmää hivelevän nevan partaalla ja joka ihmetteli: »jaa retkeilijöitä — ikään ei ol tääl simmottii näkyyny, mut oon mää kyl radiiost kuullu».

Mutta entä nämä ilonpilaajat, nämä matkailun järjestysmiehet ja kaavoittajat, nämä leirintäalueitten, kirjolohilammikkojen ja hiihtohissien puuhailijat! Ehkä teitäkin tarvitaan, mutta pysykää taivaan tähden suppessa matkailukeskuksissanne ja jättäkää muu maa aitoudelle ja vapaudelle. Olen omalta

kohdaltani viimeisten viidentoista vuoden aikana käyttänyt arviolta tuhatta eri yöpymispaikkaa eri tahoilla Suomca, mutta vain kerran elämässäni olen nukkunut leirintäalueella. Ystäväni kanssa olimme kolistelleet Kinnulan ja Pihtiputaan vastaraivattuja lohkariekkaisia metsäautoteitä polkupyörillämme ja tarponet päiväkausia kotkanpesillä Suomenselän sydänmailla, ja päädyimme yömyöhällä nelostien varteen. Puoliksi perinpohjaisen väsymyksen takia, puoliksi pilan päiten retkahdimme leirintäalueelle, jossa autorivi kimalsi ojennuksessa ja pienoisliput lepattivat telttojen katoilla. Teltat olivat jokaikinen kuin vasta ostettuja, saumat suorassa ja vuorenvaramasti kaikki tukinarut tiptop-pingoituksessa. Oma ikivanha tuhannenviidensadan yön Sopumme, jonka kaikki kiristysnaulat olivat aikaa sitten tippuneet tien oheen ja bambukaaret kalvautuneet pois kurssistaan, lopsahteli yötuulella lommoisena ja virttyneenä, kun löimme koviakokeneet sukat ja saappaat vartioon oven eteen — sillä niiden kanssa ei kukaan olisi maannut samassa teltassa — ja aloitimme kuorsauksen. Jos tunsimmekin selvää ylemmyydentuntoa, niin meillä oli siihen täysi oikeus. Toisissa telttakunnissa saattoi olla vaikka minkä alan ylittämättömiä asiantuntijoita, mutta me olimme retkeilyn alalla päteviä ammattilaisia. Olisimme tienneet opastaa, kuinka vertaansa vailla on keväisinä poutaöinä, ennen sääskien tuloa, oikaista pelkkään makuupussiin sammaleiselle rinteelle laulurastaan mieli-kuusen katveeseen, ja kuinka myös kumoon käännetty

vene ja heinälato monessa tilanteessa lyövät parhaankin teltan laudalta. Ja olisimme osanneet neuvoa, kuinka oikean retkeilijän jäljiltä ei pysähdyspaikkaan jää yhtä paperinsirua, tulitikkua tai edes painaumaa heinäkasaan, ei minkäänlaista harmia lähimmäiselle, oli tämä sitten maanomistaja tai toinen yksinäisyyden etsijä.

Niin, muutama viittäpolku Suomen kokoisessa maassa riittää, muutama autiotuvin varustettu selkonen, yksi tai kaksi hiihtohissikuvatusten tarvelemää tunturia. Jos hiihtohissejä yhä nousee, toivon tosiretkeilijöiden ryhtyvän tositoimiin; olisin itse ensimmäinen vapaaehtoinen, mutta valitettavasti minulta puuttuu kaikki tietous räjähdysainecalalta. Ja jättäkää suurimmat maisemaelämykset rauhaan, ihmisten itsensä löydettäväksi: Ristikalliot, Julmat-Ölkyt ja Korouomat eivät valitettavasti ole näytteitä lukemattomista samanlaisista, ne ovat tosiaankin vähäeleisen luontomme ainutlaatuisuuksia, jotka ovat sormin luettavissa. Matkailun järjestösihteerit ja lautakuntien viskaalit, jotka rakentavat autotien ja pysäköintiaukion jokaisen merkittävimmän nähtävyyden partaalle, aivan kuin Niagaralla, pitäisi nitistää — ei kuvaannollisessa, vaan fyysisessä katsannossa. Mihin perustuu tämä tie-, polku- ja majaanointoilu? Se perustuu olettamukseen, että matkailijat, retkeilijät ja ihmiset ylipäätään ovat vätyksiä tai että heistä pitäisi ainakin vätyksiä tehdä. Miettikää te, jotka rikkiviisaissa ohjeissanne varoittelette erämaan vaaroista ja kiellätte ehdottomasti retkeilijää lähte-

mästä yksin selkoselle tai tunturiin, mieltikää, eikö, jos pahan manauksenne joskus ihmeen kaupalla toteutuisikin, kuolema erämaassa olisi kauniimpi kuin autokolarissa tai omassa sängyssä, jossa se yhdeksän kymmenestä retkeilijästään joka tapauksessa tavoittaa. Kertokaa mieluummin vaikkapa Erkki Mikkolasta, geologian tutkijasta, jonka maine kolmenkymmenen vuoden takaa elää yhä pitkin koillisrajaa ja joka vaelsi kuukausimääriä Itäkairan tuolloin kymmenin peninkulmin tiettomilla taipalilla ainoana seuranaan pikkuinen reppu ja siinä kivivasara, vähäiset eväät ja mitätön rankisvaate, johon mies välillä kierähti kuusen tai tunturikoivun juurelle. Viikkojen välein hän putkahti jonkin etäisimmän yksinäistalon kentälle, osti muutaman perunan ja reikäleivän ja painui taas tietymättömiin. Toisin sanoen: säästää ihmislle vielä jännityksen, vaaran ja pärjäämisen riemu!

*

Jos esitetyn kaltaisia ihmisystävän ja luonnonystävän ajatuksia koetetaan sitoa yhteen, koota jonkinlaiseksi matkailupolitiikan käyttökelpoiseksi ohjelmaksi, kohdataan eräitä vaikeuksia. Myötätuntoni on perin selvästi ollut sellaisen reiman reppuretkelijän puolella, joka kiertää kaikki varsinaisesti turistin varalle viritetyt raharysät ja hellittää laihan lomakkonsa nyörejä vain vaatimattomiin evästäydennyksiin ja jonkin verran laiva-, auto- tai junalippuihin. Vieläpä vakaat herrat ja rouvat keski-ikänsä parem-

malla puolella haluaisin intohimoisesti liittää tähän joukkoon — ja hajoittaa sen kaikkialle ympäri maan. Mutta, jotta tässä matkailun muodossa olisi mieltä, olisi samalla pakko panna tiukasti suitset suuhun rynnistävälle nykyaikaiselle elinkeinoelämälle. Se edellyttäisi, että maaseutu pakkotoimenpitein estettäisiin muuttumasta koneistettujen suurtilojen, miljoonien kesämökkien ja lomakylien kammottavaksi sirkukseksi. Metsien käsittelyssä olisi koko valtakunnan pinta-alalla luovuttava raaka-ainetuoton maksimoinnista ja otettava tarkoin huomioon metsien nk. moninaiskäytön periaate, taattava lainsäädännöllä, että yhtä hyvin pikkutilan muutamilla metsähehtaareilla Myrskylässä ja Kokemäellä kuin metsäyhtiön sydänmailla Luopioisissa, valtionmetsissä Ranualla tai helsinkiläisprofessorin keinottelumetsäpalstoilla Kuhmossa tulisi säilymään vichätys ja jännitys, metsän tuntu vaeltajan ja ulkoilijan tarpeita silmälläpitäen. Suurin luonnonerikoisuutemme ja tulevaisuuden mahdollinen matkailuvalttimme, Pohjanmaan ja Kainuun suot, olisi kiireimmiten vapautettava hullujussien ja oja-aurojen kirouksesta, sillä emmehän voisi vakavissamme uskoa, että muutama kymmen virallisesti rauhoitettua näytesuota viitoitettuine kiertopolkuineen ja esittelylehtisineen pystyisi tuottamaan tyydytyksen koko Euroopan luonnonnälkäisille romantikoille.

Niin, tässäpä ongelma kansantaloudelle. Omasta puolestani olisin varmasti valmis siihen, että matkailumme olisikin suurelta osalta hyväntekeväisyyttä,

kaunis lahja Euroopalle ja ihmisyydelle. Tällainen suloinen matkailureservaatti olisi todellinen »kansankoti» myös sen omille asukkaille ja roima kulutuselintason pudotus koituisi elämänilon ja elämäntaidon voitoksi kaikissa katsannoissa. Mutta idealistikin tietää, miten sitkeässä aikakauden jumalat ovat ihmismielissä. Siksi hänkin ymmärtää niitä matkailuihmiä ja luonnonsuojelijoita, jotka vaatimuksilleen isänmaan äidinkasvojen pelastamisesta esittävät vastapainoksi voitollisen matkailutilin — dollari-, punta- ja D-markkaturistien virran. Kukaan ihmistuntija ei kuvittele, että tämä kirjoitus tai mikään vahvempikaan mahti pystyisi tekemään loppua tylsämielisestä auto- ja hotellituristin tyypistä. Ja hiven »tarkoitus pyhittää keinot» -ajattelua riittää antamaan siunauksen sille, että houkuttelemme ja lypsämme myös dollarituristia — jotta voisimme pitää maamme kuniina todelliselle matkailijalle ja itsellemme. Mutta tällä kohden tarvitaan ankaraa keskitystä ja tuhlauksen välttämistä. Tämän lajin turistin »muistojen kuvakirjaan» riittää muutama standardivertauskuva, hänelle riittää, että hän voi sanoa käyneensä Suomessa ja Lapissa ja katselleensa hotellin ikkunasta tunturimaisemaa. Hän antaa suuren arvon iänikuisille mesimarjalikööreille, lakkakiisseille ja poronkärityksille, mutta niitä varten hänelle ei tarvitse avata tietä ja perustaa uutta hotellia Korvatunturille tai Auttikönkäälle. Päinvastoin, hänen tinki-mättömyytensä siinä, että vuoteitten, kylpyhuoneen kaakelien ja tarjoilun tason tulee olla täsmälleen

samanlaisia kuin kaikissa maailman ensiluokan hotelleissa, on helpompi tyydyttää suurissa matkailukeskuksissa. Rakennettakoon siis Rukatunturille ja Kainispäälle vaikka kokonainen hotellikaupunki, uhrattakoon Viitasaari lomakyläturismille mahdollisimman keskitetysti ja tehokkaasti, mutta jätettäköön silloin jo Pallas, Punkaharju, Saarijärvi ja muu maa rauhaan.

*

Elämässä on se hyvä puoli, että kuvitelmissa — ja kirjoituksissa — voi antaa toiveille vallan. Voi vaikka lähteä olettamuksesta, että ihminen on ajatteleva olento, että hän voi toimia kauneuden hyväksi, säilyttää sen muruset siellä, missä niitä vielä on jäljellä, ja jopa palauttaa sen siellä, missä se on jo tuhottu. Mutta vähän päästä haaveilija havahtelee valveunistaan ja käsittää sitäkin kirkkaammin, että kaikki on menetetty. Todellisuudessa me tulemme täällä Suomessa lähivuosina turmelemaan maamme niin nopeasti kuin ikänä kykenemme, apinoimaan kaikkein inhottavimmalla tavalla Yhdysvaltoja, Länsi-Saksaa ja Ruotsia, luomaan jälleen uuden synkän persoonattoman teollisuusmaan monien entisten lisäksi. Eipä sentään; yhdessä suhteessa omaleimaisuus tulee säilymään: ilmastomme takaa sen, että meidän hakatut metsämme eivät verhoudu pensaikeilla kuten etelämpänä, meidän tehtaittemme muurit eivät kasva köynnöksiä eivätkä meidän järvemme ja jokemme jääkuoren alla kykene puhdistautumaan,

eikä meidän rannikoitamme pyyhkiele valtameren kaikenpuhdistava vuoroveden vaihtelu kuten muualla. Pohjoinen raiskio lyö aina laudalta eteläisen.

Mutta tästä ei ole matkailuvaltiksi. Ei ole tietoa siitä, kuinka monta tuhatta herkkää sielua olemme jo karkoittaneet matkailumme valheella — niitä, joille eivät edellä parhaani mukaan maalailemani vielä jäljellä olevat idyllit ole riittäneet. Itselläni on eräs tuskallinen muisto, tätä kirjoitettaessa jo yhdeksän vuoden takaa. Olin lupautunut neljän nuoren upsalalaisen luonnonihailijan oppaaksi, näyttämään heille Raja-Karjalan erämaita. Vaelsimme Iломantsissa, Pielisjärvellä, Nurmeksessa ja Kuhmossa, löysimme jokusen aarniometsän sirusen — ja sataker-taisen alan silmäkantamattomia kannokkoisia paljaaksihakkuita, kaulattujen koivujen ja haapojen kuolemanvaltakuntia, luotisuorien metsäautoteiden hyvin järjestettyjä katuverkostoja, suurten kesäsavot-tojen helvetillistä moottorinjylinää. Viikkoa ennen suunnitelmiaan ystäväni melkein itku kurkussa pakenivat kotiin: »ei meillä Ruotsissa ole erämaita, mutta ei siellä ole sentään tällaista». Eromme kosketti monia kielviä minussa, eikä vähiten kansallisylpeyttä, jollaista meissä taitaa vielä nykyaikanakin piileillä itsekussakin.

Kuinka paljon onkaan tapahtunut sen jälkeen yhdeksän vuoden aikana... Ja mitä jättiläistuhhoa poliitikon, talousmiehen ja insinöörin pyhä kolminaisuus saakaan aikaan seuraavina yhdeksänä vuotena. Onkin niin, että todellisuudessa ei ikinä tule

kysymykseen se ongelma, jota on pelätty — että Euroopan retkeilijöiden massat tallaisivat maamme jalkoihinsa. Todellisuudessa tämä kansainvaellus tulee tyrehtymään nopeassa tahdissa, ystävä toisensa jälkeen hylkää meidät, viimeisinä kaikkein paksunahkaisimmat hotellituristit, jotka viimeksi vielä onnistuvat sikaariensa savussa suojautumaan rikkihappo- ja selluloosatehtaittemme löyhkältä. Euroopan vaellushaluiset löytöretkeilijänuoret eivät tosin tule löytämään pyhiinvaelluskohteita muualtakaan nykymaailmasta. Mutta he tulevat elämään elämänsä niin kuin eläintarhan ahma: syövät ja kiertävät kehää häkissään.

1967

Luonnonsuojelun älyllinen rehellisyys

Kuhmalahden pitäjän suurilla takamailla Hämeen sydämessä, nuoruuteni toivemailla, missä vielä viisitoista vuotta sitten mahdollavat metsät humisivat peninkulmaisen tiettömän taipaleen takana, on muuan laaja paljaasihakkuuaukea. Se on yksi monista tässä metsäautoteiden, kannokkoraiskioiden ja vähäisten metsänpirstaleiden kuolemanmaisemassa, mutta toisin kuin muissa sen keskellä kasvaa yksinäinen mänty, vielä toistaiseksi myrskyjä uhmaten. Männyn kyljessä riippuu linnunpönttö, muistona muutaman vuoden takaa, jolloin tällä paikalla oli vielä laajahko metsikkö vanhempien aukkojen keskellä ja jolloin toivorikkaat ystäväni lähikylästä kuljettivat sinne helmipöllölle asumuksen.

Kaikki kunnia metsänkaatajille, jotka kunnioittivat linnunpönttöä; mutta ikinä siihen ei tietystikään myrskyjen pieksämällä aukiolla minkäänlaista asukasta tule. Sillä on kuitenkin nytkin erityinen arvonsa: se on osuvin ja loisteliain ajateltavissa oleva vertauskuva koko nykyisestä luonnonsuojeluliikkeestä. Luonnonsuojelu — linnunpönttöjen ripustelua alastomiin hoitopuistoihin, joista tuulet ovat

puhaltaneet pois kaiken elämän, yksinäisiä rauhoitettuja tienvarsimäntyjä, jotka seuraavassa pikatien oikaisussa heti pakkolunastetaan ja kaadetaan. Mitättömän pienten maisemansirpaleiden pelastelua, muutaman hehtaarin »näytteitä alkuperäisestä luonnosta» — muutamaksi vuodeksi, kunnes »tuottamaton tuottavaksi» -hyökyaalto nielaisee nekin. Kaikki tämä varoen visusti järkyttämästä hyvinvointiyhteiskunnan perusteita. »Emme toki halua jarruttaa kehitystä, emme missään nimessä asetu taloudellisten vaatimusten tielle, mutta olisi suotavaa, että *tarpeetonta* luonnon hävittämistä ja *turhaa* luonnonvarojen tuhlausta pyrittäisiin mikäli mahdollista välttämään», kirjoittaa luonnonsuojelija, tämä narri ja jänishousu.

*

Tapasin hiljattain erään luonnonsuojelutyömme johtavan veteraanin, yliopistomiehen, joka lyhyen kohtaamisemme ajan käytti elämänväsymyksensä purkamiseen. Hän oli vast'ikään tutustunut tuoreimpaan korkeakouluopiskelijoidemme itsemurhatilastoon ja siitä joutunut tavallistakin synkempiin mietteisiin. Hän ihmetteli nuoruuttaan intomielisenä ylioppilasmaailman taistelijana, sotavuosien suunnattomia ponnistuksia tulevaisuudenuskon varassa ja sitten elämäntyötään tämän yhteiskunnan rakentamisessa — ja kaiken jälkeen tätä kylmää ja mielettöntä, tuhoon ajautuvaa nykyaikaa.

Kaikkia luonnonystäviä ei siis voida syyttää siitä,

etteivät he tajuaisi, kuinka mahdotonta on yrittää kompromissia länsimaisen elämäntavan, tekniikan raivottaren kanssa. Mutta älyllinen ihminen ajautuu helposti johdonmukaiseen toivottomuuteen. Olen aivan turhaan yrittänyt kauhistuttaa joitakin luonnonystäviä tositarinalla eläimestä, joka vielä puolenkymmentä vuotta sitten oli yhtä oleellinen Suomeniemen asukas joka kylässä kuin pääskynen, tiainen, jänis tai ihminen konsanaan — tuulihaukasta, jonka kasvinsuojelumyrkyt hetkessä pyyhkäisivät lähes ole-mattomiin. Kun viime kesän melkein epätodellisen suloisilla tyynillä hellesäillä pitkästä ajasta soutelin viikkokausia vanhoilla tutuilla Hämeen suurjärvillä, selältä toiselle ja saaristosta toiseen, en kaiken vielä jäljellä olevan ihanuuden keskellä hetkeksikään pääs-syt kokonaan eroon painajaistunnelmasta: saaristot eivät enää eläneet. Missä olivat punapyrstöiset pienet ja sirot haukat, jotka ennen kirkuivat joka toisen saaren kärjessä ja vähän väliä kiikuttivat iloisesti myyriään mantereen peltomailta pesiinsä korkeim-pien honkien latvoihin? Silloin ei ollut juolahtanut mieleenikään, ettei niiden tulevaisuus olisi turvattu: ne välittivät vähät kesähuviloiden hälinästä, tyytyi-vät hätätilassa vaikka kuinka pahoin hakattuun saa-reen tai niemensivuun ja kasvattivat viisi tai kuusi virkeää poikastaan vanhoissa variksenpesissä, joita oli mielinmäärin saatavana. Mutta ihminen pääsi 1960-lukuun, kemiallinen teollisuus harppoi jättiläis-askelin, maatalouden rationalisointi ja metsäteol-lisuuden laajennukset vielä pitemmin harppauk-

sin . . . Perhoset katosivat pientareilta, teeret urpukoivikoista, jalohaukat tuupertuivat alas kalliojyrkänteiltä ja luonnonystävät saivat etsiä itselleen uudet voiman ja nopeuden vertauskuvat. Pöllöt putosivat kuolleina öisiltä tähyystyksiltaan, kelta- ja peltosirkut keräsivät kudoksiinsa kuolettavia elohopea-annoksia, kalasääskenpesät alkoivat jäädä autioiksi — eräät näistä vasta Amerikassa, toiset Euroopassa ja monet Suomessakin, niin kuin tuulihaukka; kukin vuorollaan . . .

Niin, viime kesän voimakkaat elämykset kykenivät sittenkin vielä kerran minua järkyttämään. Mutta monen muun lailla olen saanut havaita, kuinka šokkihoito alkaa menettää merkitystään: nykyajan turtunutta ihmistä on yhä mahdottomampaa ravistella minkäänlaisilla tehokeinoilla. Yksi ja toinen, kertocessani tuulihaukasta, vastaa väsyneesti: mitäpä yllättävää tuossa olisi, loppua kohtihan tässä tietysti mennään minkä keritään, niin luonto kuin ihmiskuntakin. Ettäkö pitäisi tehdä jotakin, tuulihaukan ja ihmisen puolesta? Voi veli hyvä, mitä voi yksi tai kaksi maailmanlaajuiselle hulluudelle — parasta kun eletään päivä kerrallaan ja koetetaan keräillä elämänilon murusia itsellemme kaikkialta mistä niitä vielä voi ehkä löytää.

*

Mutta keskellä aikaamme rehottaa aivan toisenlainenkin elämänkatsomuksen perustyyppi. On vielä vaikka kuinka paljon niitäkin ihmisiä, joita jokin

merkillinen vaistomainen, lapsenomainen tulevaisuudenusko pakottaa vähätteleään kaikkia vaaroja ja katastrofeja, sulkemaan korvansa kaikilta varoituksilta ja perusteluilta. He jaksavat ehkä käsittää mahdolliseksi, että atomisota kykenisi tekemään maapallosta selvää jälkeä, mutta jos me sanomme heille, että suurteollisuus jauhaa sen tuhkaksi, heidän mielikuvituksensa tekee jo tenän.

He ovat niitä, jotka uskovat, että merten öljyvahingot loppuvat, kun päästään tiettyihin sopimuksiin ja kehitetään uusia torjuntamenetelmiä. He uskovat, että vesistöt puhdistuvat, kunhan puhdistuslaitokset valmistuvat. He uskovat, että ilman saastuminen loppuu, kunhan saadaan suodattimet tehtaiden piippuihin. Metsävarat kasvavat, kunhan vain metsänhoitoa tehostetaan. Ravintoketjujen myrkyttyminen loppuu siihen paikkaan, kun muutamat valmistemerkit kielletään. Ja ihmisten ahdistuksesta päästään, kun lääkäreitä ja psykiatreja ehditään kouluttaa enemmän.

Tämä lapsi-ihminen, optimisti, uskoo kenties todellakin vielä hirsipuuhun nostettaessa, että kaikki kääntyy hyvin päin, että hätäily on vain kiihkoilijoiden pötypuhetta. Ja kuitenkin meidän on yritettävä uudestaan ja uudestaan, väsymättä, kääntää hänen kovakalloista päätään. Sillä tämä lapsi on vaarallinen, paljon vaarallisempi kuin apaattinen pessimisti. Hän kulkee näet aina virran mukana, hän auttaa virtaa eteenpäin. Hän on sulfuittiselluloosatehtaassa työmiehenä tai insinöörinä, öljy-yhtiössä mai-

nospäällikkönä, hän myy Bernerin ja Hankkijan hyönteismyrkkyjä ja Wihuri-yhtymän oja-auroja ja metsätraktoreita. Ja on usein siinä sivussa harras luonnonystävä.

*

Meidän on saatava ihmiset käsittämään, että kysymys ei ole valvonnasta, suojelupykälästä eikä puhdistuslaitoksista, vaan siitä, käännetäänkö kehityksen suunta vai ei. Jos öljynkulutus nousee kaksinkertaiseksi joka viides vuosi, ei merilinnuilla sen paremmin kuin kylpyrannoillakaan ole mitään tulevaisuutta, vaikka solmittaisiin millaisia sopimuksia: jo nyt ovat tahallisesti tai huolimattomuuden vuoksi aiheutetut öljyvahingot merkityksettömiä verrattuina väistämättömiin onnettomuuksiin ja inhimillisiin erehdyksiin, joiden määrä kasvaa kuljetettavan öljymäärän kasvaessa. Kaikkiialla on kehitys ryöstäytynyt valvonnan ja torjunnan edelle. Kun tutkimuslaitokset ovat perusteellisten kokeiden jälkeen saaneet yhden kasvinsuojelumyrkyn myyntikieltoon, on kemianteollisuus sillä aikaa laskenut markkinoille kaksikymmentä uutta valmistetta.

Jos me lähdemme siitä, että jokainen ihminen tarvitsee oman auton ryntäilläkseen sillä pitkin ja poikin maata ja maailmaa, niin liikennekuolema tulee — yhtä varmasti kuin kymmenen kertaa yksi on kymmenen — napsimaan meiltä jokaiselta tuttavän, ystävän ja omaisen toisensa jälkeen, vaikka rattijuo-

pot suljettaisiin tyrmään eliniäkseen ja vaikka armeija komennettaisiin liikennevalvontaan. Missään ei ole tapahtunut saastuneiden vesien puhdistumista; mikäli jotakin on voitu tehdä, on parhaimmillaankin kaikkialla ollut kysymys vain *saastumisen hidastumisesta*. Kun lehdistön vuosikautisen rummutuksen jälkeen ylletään niin suureen voimanponnistukseen, että saadaan aikaan vedenpuhdistussuunnitelma Päijänteelle, niin sen syvänteisiin jo kerääntyneiden miljoonien jätetonnien poistamista ei oteta edes puheeksi, ja parhaassakin vaihtoehdossa vastaisten teollisuusjätteiden määrä saadaan laskemaan *puoleen tähänastisesta*. Valitettavasti tosin tämänkin operaat-ion kustannusten todetaan ylittävän kansakunnan voimavarat.

Niille, jotka muutama vuosi sitten perustivat toivonsa vesiemme pelastumisesta maan puuvarojen loppumiseen ja haaveilivat ainakin muutaman tehtaan pysäyttämisestä, talouselämä valmisti jälleen kerran yllätyksen; simsalabim, raakapuuta rupesi tehtaille solumaan hyvin joustavasti rajan takaa Itä-Karjalasta. Ei pitäisi elättää ainakaan harhaluuloa, että tekniikan mahdollisuuksilla tuhota ja turmella elämäämme olisi jonkinlaisia käytännön asettamia rajoja; ei vuorenvarmasti ole mitään syytä epäillä »taitavien barbaarien», talousmiesten ja teknikkojen ammattitaitoa. Eikä ole mitään aihetta epäillä, ettei kaikkia niitä mielettömyyksiä, joihin tuon tuostakin saamme tutustua amerikkalaisten tekniikan kuninkaiden tulevaisuudenmaalailuissa, toteutettaisi vyö-

ryvällä vauhdilla lopulliseen katastrofiin saakka — ellei »jo riittää» -vastavallankumousta tule.

*

Minkälaisia toiveita vastavallankumouksesta on olemassa? Apaatikoista ei siihen ole, mutta entä nuoriso? Mitä puuhailee nuorten ihmisten toimeliain ja vaikutusvaltaisin — ja epäilemättä paras — osa, niin sanotut kulttuuriradikaalit niin meillä kuin muissa maissa? Se kuuluu sokeiden optimistien joukkoon, se rakentaa kulttuurielämää kaikessa rauhassa, ja kun se näkee epäkohtia, se kiivailee tieteen ja taiteen määrärahoista, runonkääntäjien palkkioista, sensuurista ja virheistä ihmissuhteiden hoidossa. Se haluaa autuuttaa myös Afrikan ja Aasian länsimaisen tekniikan siunauksella, Euroopan osalle se toivoo kaupunkimaistumista ja lisää teollisuutta, ja kaikkialla se esiintyy demokratian vankkana vartijana.

Voi ihmistä — ikäänkuin 1960-luvun lopulla olisi enää kysymys siitä, ollaanko natsveja, demokraatteja vai kommunisteja! Kaikki he ovat samassa veneessä, kaikkia uhkaa samalla tavoin luonnottoman elämätavan aiheuttama henkis-ruumiillinen romahdus, elämänympäristön ja elinehtojen, ilman, veden ja maaperän tuoton tuhoutuminen. Ja väestönkasvu ja urbanismi, sulloutumisilmiö, johtavat joka tapauksessa kaikkialla totalitaarisiin järjestelmiin ja yksilön arvon polkemiseen, tapahtuu se sitten sosialistisen, demokraattisen tai muunlaisen hallintojärjestelmän

lähtökohtatilanteesta käsin. — Ja kuitenkin: en kirjoittaisi näitäkään rivejä, ellen itsekin ainakin pikkusormenpään osuudelta kuuluisi optimisteihin, ellen luottaisi ainakin pieneen mahdollisuuteen, että ihmiseen voi vaikuttaa. Olenpa itsekin yhdessä kulttuuriradikaalien kanssa ollut tekemässä työtä rauhanasian hyväksi, ascita ja armeijoita vastaan, koska atomisota on epätoivoinen ja lopullinen vaihtoehto, joka sulkee pois kaikki muut. Enkä ole kuunnellut järjen huomautuksia, että atomisota ainakin länsimaiselle ihmiselle olisi kivuttomin ja laupkein tulevaisuuden näköaloista.

*

Jääkööt kuitenkin kulttuuriradikaalit ja jääköön suuri yleisökin tällä kertaa. Saattaa olla tärkeämpää tarkastella iloisista optimisteista niitä, jotka pitävät itseään luonnonystävinä tai peräti luonnonsuojelun harjoittajina. Ennen kuin ajatellaan oppilaita, on opettajien pätevyys tutkittava.

Osalle kompromissi-luonnonystävistä on ominaista anteeksipyytelevä arkalaisen asenne, heille on elintärkeää, etteivät he vain saa kehityksen vastustajan nimeä ja arvoa. Kaikessa hiljaisuudessa tuttavien kesken hekin kuitenkin ovat mukana tuomitsemassa vesien likaamisen, metsien liikahakkuut ja koskien rakentamisen. Osa uskaltaa sanoa sanottavansa myös julkisuudessa, ainakin muutamista sellaisista turvallisista asioista, joissa talousmiehet ovat ensin ehtineet joutua jo monen muunkin hampaisiin. Mutta

hyvin monien kiusallisena yhteisenä piirteenä on taloudellisen ajattelutavan ja laskutaidon puute. He eivät ymmärrä tai halua tiedostaa, että säälimättömät metsänhakkuut ja Kuusamon könkäiden kahlehtiminen eivät ole irrallisia talousmiesten ja poliitikkojen ilkeyden osoituksia. Ne kuuluvat rakennelmaan, joka ilman niitä sortuu — tähän taloudellisen kasvun, korkean kulutuselintason rakennelmaan. Ne, jotka ovat ottaneet vastatakseen nykyisentyypisen elinkeinoelämän pyörimisestä, eivät voi hankkia kerskakulutuksen eri hyödykkeitä tyhjistä. Luonnonvarat, raaka-aineen määrä, maan ja veden tuotto, ratkaisevat yhä edelleen sen pelivaran, mikä kansakunnalla tai ihmiskunnalla on käytettävissään; työvoima, pääomanmuodostus ja muut kansantalouden rakennetekijät pysyvät toissijaisina. Nykyinen todellisuudesta irtautunut kansantaloustiede hän kyllä laskee tuottavuusarvoja jopa palveluelinkeinoille, liikenteelle ja asuinrakennustuotannolle ja saattaa päätyä sellaisiin tuloksiin, että perustuotanto on kansantaloudellisesti täysin kannattamatonta, mutta esimerkiksi tavaran kuljettelu paikasta toiseen kannattavaa. Mutta tämä mielettömyys on kuitattavissa olankohautuksella.

Jos me siis ostamme auton, me täällä Suomessa maksamme sen metsätaloustuotteilla — ja liikahakkuun vallitessa jokaista autoa vastaa täysin kourautuntuvasti tilkku hakkuuraiskiota jollakin taholla isänmaatamme. Ja jos me haluamme, että tehtaat valmistavat loppumattomiin erilaista konetta, laitetta

ja rihkamaa kotiimme, kesämökillemme ja telttaleirillemme, silloin me tarvitsemme myös sähköä. Älylinen rehellisyys vaatii, että emme silloin syyttele voimatalousmiehiä Kuusamo-suunnitelmista — tai mikäli luulemme atomivoimalaitosta autuaammaksi ratkaisuksi, niin luopukaamme mutisematta siitä jättiläismäärästä puutavaraa, jolla senkin hankinta maksetaan.

Ja jos me haluamme vapauttaa enimmäkseen kansalaiset siitä ruumiillisesta työstä, jota varten ihmisruumis on rakennettu, ja pelastaa heidät kokemasta kevään-tulon oikullisuuksista, syyssateiden synkkyyttä ja talven lohdutonta hiljaisuutta, ja saattaa heidät teatterien, jäähallien, cocktailkutsujen, autonäyttelyiden, kehittyneen hengenenelämän ja niiden monien muiden kauniiden asioiden piiriin, jotka edellyttävät ihmisten keskittämistä kaupunkeihin, silloin meidän tietysti on sanottava johdonmukaiset hyvästit, ei yksin luonnolle vaan myös luonnonsuojelulle. Sillä tehokas luonnonvarojen käyttö on ainoa tie korkeaan aineelliseen elintasoon, jota kaupunkiasuminen edellyttää. Jos maaseudun punaisten mökkien »huoleton hevose-ton poika» ja liinapäämummu onkin tullut toimeen pienine perunamaaineen ja ruisvainiotilkkuneen, puolukkakankaineen, vattupehkoineen ja lahnakaislikkoineen, jos hän on tyydyttänyt huvittelutarpeensa kuuntelemalla kotikottaraista tai raihojen ulinaa jäillä, nauttimalla juhannusruusujen tuoksusta ja ruokkimalla punatulkkujaan, niin kaupungeissa ei sydämettöminkään ihminen kestä nähdä köyhälistöä.

Ja mitä suuremman osan ihmisistä me siirrämme maataloudesta ja metsätöistä toissijaisiin elinkeinoihin, sitä suuremman osan perustuotannosta me joudumme maksamaan rationalisoinnin kustannuksiin. Joka kolmas tai neljäs tukki, paperipuupölli ja viljahehto menee moottorisahojen, hullujussien ja leikkuupuimurien tuontiin, ja alkutuotannon mahdollisuudet vähenevät kaiken aikaa, kun tuhkatieheä tieverkosto, voimansiirtolinjat ja teollisuuden varaat tonttimaat nielevät suuria maapinta-aloja. Metsätöiden koneellistaminen ei merkitse ainoastaan sitä, että maaseudun rauhasta ei moottorisahojen aikakaudella enää ole matkailuvaltiksi, vaan myös sitä, että talousmetsän »moninaiskäytöstä» retkeilyn ja ulkoilun tarkoituksiin ei voi traktorien ja vinssilaitteiden jäljiltä olla mitään puhetta: kolhitut puut, murretut taimistot, syvään uurretut palstatiet, lannoitesäkit, auranviillot joka suoputamassa karkottavat kyllä lujaluontoisimmankin samoilijan. Kokonaan toinen, tämänkertaiseen aiheeseen kuulumaton asia on sitten se, onko ihminen välttämättä onnellisempi konepajassa, öljy-yhtiön konttorissa tai jättiläisviraston huoneessa n:o 789 kuin omalla pellollaan tai kotilahdellaan rysänlaskussa.

Emme me voi tuomita kasvinsuojelumyrkkyjä, jos emme tuomitse itse tavoitetta, korkeaa aineellista vaurautta, sitä, että elinkeinoelämän on yritettävä kaikessa puristaa luonnonvarojen tuotosta viimeinenkin pisara irti. Tai jos me ruokapöydässämme nauhimme kalliita ravintoaineita, toisin sanoen sellaisia,

joiden kalorituohto hehtaaria kohti on vähäinen, silloin emme totisesti voi arvostella asutushallitusta, joka parhaansa mukaan yrittää löytää soista ja metsistä lisää pinta-alaa viljelyksille. Tai ainakin meidän on sitten selkeästi ajettava syntyvyyden säännöstelyn asiaa, jotta kaltaisemme tuhlarien ja nautiskelijoiden määrä pysyisi pienenä, muuten saamme jo hyvin äkkiä luovuttaa luonnonsuojelualueetkin tuotannollisen maankäytön piiriin.

*

Mutta jos me tarkastelemme tavallisen luonnonsuojeluintoilijan henkilökohtaisia elämäntapoja, me teemme melko järkyttäviä havaintoja.

Ehdittyään erinomaisesti palkatusta toimestaan kotiin suureen, kaikin mukavuuksin varustettuun asuntoonsa luonnonystävä syö vasikanpaistia päivälliseksi ja vetäytyy sitten nahkatuoliinsa — sähkölämmittäjä jalkojen juuressa retkeilyillä hankitun reumatismien takia — kirjoittamaan palopuhetta Iijoen ja Kuusamon voimalaitossuunnitelmia vastaan ja laatimaan varoittavaa artikkelia uuden öljysataman perustamisesta linturikkaan rannikon kaupunkiin. Sitten hän loikkaa autotalliinsa ja ajaa ankaraa vauhtia (polttoaineenkulutus runsaasti yli edullisimman kilometrikustannuksen) maaseudulle kesähuvilalleen, joka kylläkin, tuota, on aivan vedenrajassa, sen hän myöntää, niin kuin naapurihuvilatkin, mutta todellakin niin ihmeen tyylikkäästi ja hyvällä maulla tehty ja maisemaan sijoitettu, että se vain kaunistaa järvi- maisemaa — toisin kuin totisesti tuon insinöörin tuolla vastapäisessä niemessä, todellisen raakalaisen,

joka pauhaa pikakiitäjälläänkin yöt ja päivät pitkin salmia. Onhan hänellä kyllä pikamoottori itselläänkin, luonnontieteellisiä tutkimusmatkoja varten se on ollut välttämätön, mutta ei hän sentään ajele sillä ihmisten nukkuessa, eikä siinä ole niin pahaa ääntäkään, niin, loppujen lopuksi tämän merkin rauhalinen surina ei voi ketään häiritä, paremminkin se kuuluu kesään. Eikä hän totisesti pelleile vesisuksilla niin kuin insinööri, että viitsiikin iso mies, heilä eivät vesisukset taatusti ole muuta kuin nuorta polvea varten. Viheliäinen insinööri, kaikki mahdolliset tekniikan siunaukset se raastaa tänne maalaiselämän aitoutta turmelemaan, sehän se ensimmäisenä tällä järvellä sähkökiukaankin tuotti saunaansa. Hän sentään viivytteli siinä asiassa vielä viimeisenä, mutta pakkohan se oli lopulta ottaa, kun ei perheeltä saanut rauhaa — ja kyllähän se tietysti on ajan oloon ollut kätevä olemassa, kun se kerran on hankittu; vaikka kyllä täytyy sanoa, että ei siitä ihan entisajan oikeaa saunan nautintoa saa . . . Niinpä niin, täytyykin ruveta kunnostamaan moottoria, nuorisoa varten oikeastaan, että pysyisivät täällä mökillä edes jonkin päivän; eipähän hänellä itsellään ole sille enää paljon käyttöä, kun kaiken maailman nousukkaat tönöineen ovat vallanneet joka saaren ja sopen järvestä. Ja kun maidonhakupastakastakin täytyi luopua ja siirtyä kauppalan tölkkeihin: maitotalon isäntä, mokomakin ahmatti, oikea turvenuijien turvenuija, hakkasi metsänsä niin rääsyiseksi, ettei enää ilkeä käydä koko kulmakunnalla . . .

Tämä parodia on niin lievä, että se saattaa yhdessä ja toisessa tapauksessa osua melkein kohta kohdalta maaliin. Onhan meillä sellainenkin suuri luonnonystävä, joka Lapin-retkilleen vuokraa yksityislento-

koneen ja huristaa sillä jollekin tunturijärvelle (kuinkahan monen yksinäisen erämaavaeltajan tunnelman turmellen?) ja noudattaa sillä taas itsensä takaisin. Tällainen ihminen on välillisesti paljon pahempi luonnonraiskaaja kuin mökinmies, joka pance raudat kanahaukan pesään ja kiskoo niintä niinipuista, mutta ei elintasollaan uhkaa aarniometsän olemassaoloa.

Tietysti tämä ongelmakimppu on mutkikas ja moninainen, niin kuin kaikki elämäntaidon vaikeat peruskysymykset. Vaikka me voimmekin olla varmoja siitä, että omaa autoa ja moottorivenettä ei kukaan välttämättä tarvitse, niin kaikkien elintason tuotteiden laita ei ole ilman muuta samoin. Ellei meillä ole televisiota, radiota ja monipuolista lehdistöä, emme pysy ajan hermolla emmekä myöskään tiedä, missä luonnonsuojelun sanaa kulloinkin kipeimmin tarvittaisiin. Ja näyttää helposti siltä, että ellemme seurustele tavallisten ihmisten kanssa ja noudata ainakin suurin piirtein heidän normejaan, emme voi myöskään vaikuttaa ihmisiin. Me saatamme helposti pelätä, että ihmiset eivät kuuntele meitä senkään vertaa, jos kuljemme ryysyläisinä emmekä osaa keskustella asiantuntevasti autoista, kylmäkaapeista ja ilmastointilaitteista. Sitä paitsi ihminen on heikko: mässäilevien lähimmäisten keskellä on kevyen sarjan nautinnoista luopuminen yhtä vaikeaa kuin pienen valtion yksipuolinen aseistariisunta. Tämän kirjoittajakin kompastuu uudestaan ja uudestaan johdonmukaisen asketismin linjalta. Ja kaksin verroin vaikeaa

on luonnonystävän, jolta riistetään toinen toisensa jälkeen hänen elämän ilon lähtensä luonnossa, olla yrittämättä hukuttaa murhettaan syömiseen ja juomiseen, mukavuuksien huumaukseen.

Siksi tämä luonnonsuojelun ongelma on lohdu-tonta kehän kiertoa. Siksi se toivonsäde, johon olen itseänikin väkisin pakottanut uskomaan, on äärimmäisen heikko. Mutta mikäli oivallus ja tieto voivat mitään vaikuttaa, niin meidän täytyy takoa mieleemme: emme voi saada luonnonpuistoa ja autoa, puhtaita vesistöjä ja kaupunkimaistumista, tulevaisuutta ja suurteollisuutta samanaikaisesti, meidän on valittava. Ja jos valitsemme luonnonsuojelun, niin se ei ole pelkkää suunnieksäntää ja toisten syyttelyä, vaan myös omakohtaista kieltäymystä. Sillä yksi on varmaa: muutosta ei tule ilman henkilökohtaista rohkeutta ja esimerkkiä, ilman päättäväistä irtisanoutumista, järjestelmän murtamista, kapinaa.

1967

Donnerin kummitusmaailma

Sain rakastettavalta ystävältäni Uuden Maammekirjan.¹ Sitten rakastettava kustantajani lähetti joulupaketin, ja minulla oli niitä kaksi. Mikä sen kauniimpaa: aihepiiri, kotomaamme koko kuva, oli vannonutuneelle kotimaan-matkailijalle mahdollisimman läheinen, ja uuttera ennakkomai-nonta oli virittänyt minut sopivasti.

Makustelin ensi hätään sieltä täältä, ja minut valtasi omituinen epätodellisuuden tuntu. Olin varustautunut lukemaan Suomesta, ja tiheään toistuvat erisnimet pysyttelivätkin tutulla maaperällä, mutta tunnelmat ja huomiot olivat ventovieraita — kuin raportti Tulimaasta. Vähitellen tajusin, että minulla oli kunnia olla tekemisissä ensiluokan kirjallisen fiaskon kanssa.

On jonkinmoinen hyvin järkeenkäypä sääntö, että arvostelijan kannattaa kuluttaa värinauhaansa mätämuniin vain jos ne syystä tai toisesta ovat nousseet asemaan. Malттаessani viimein syventyä Maammekirjaan vakavammin minua kiinnosti toisaalta se,

¹ Jörn Donner, Uusi Maammekirja, Helsinki 1967.

kuinka näin epänäköinen kuva Suomesta on voinut syntyä, toisaalta se, mikä siinä on viehättänyt lukijoita — kuinka Otavan mainososaston löytöihin voi sisältyä arviointeja jopa »vuoden tärkeimmästä kirjasta». Vastauksena varsinkin jälkimmäiseen ongelmaan on vain yltynyt ihmettely; maailma on niin ihmeellinen, ja siitä kerron seuraavassa.

D:n teema näyttää jakaantuvan kolmiksi, hän haluaa matkakuvina ja välähdyksinä antaa kuvan suomalaisesta nykytodellisuudesta, toiseksi valottaa yhteiskunnan koneiston toimintaa ja päätöksentekoa, kolmanneksi pyrkiä vaikuttamaan näiden ohjailuun.

Se, millä D heti esittelyssä minut tyrmsi, on hänen Suomensa lohduton harmaus ja ikävyys. Heti ensimmäinen laivamatkankuvaus on enteellinen: D:lle ei koskaan tapahdu mitään hauskaa, hän ei koe mitään elämyksiä, ei pienintä seikkailua, ei koskaan tapaa kauncutta maisemassa, ei koskaan yhtään yllättävää persoonallisuutta. Koettuani itse saman maan samoina vuosina paitsi hillittömän kauniina myös jännittävänä ja vaihtelevana kiinnitin ensimmäiseksi huomiota tähän ristiriitaan. Ja löysin tärkeän syyn D:n toivottomasta tutkimusmetodista. Etsiessään suomalaista todellisuutta hän joko käyttää lentolinjaa tai ajaa autollaan levein penkerein muusta maapallostasta eristettyjä valtateitä ja leiriytyy Valtionhotelliin, Kaupunginhotelliin, Pohjanhoviin. Kun hän tulee Rovaniemelle, hän asettuu taas hotelli Polariin ja solmii kontakteja haastattelemalla kaupunginjohdattajaa ja puoluejärjestön piirisihteerää. Kun hän

tutustuu Saimaan kanavaan, hän veljeilee pääura-koitsijan kanssa, Kaukopään tehtailla hän keksii sentään haastatella pääluottamusmiestä.

Omalta kohdaltani lienen matkustellut maata ristiin rastiin kymmenkunta kertaa enemmän kuin D, mutta vain kerran elämässäni olen nukkunut yön hotellissa — sitäkin enemmän pirttien penkeillä tai lattianurkassa ja metsäkämpillä, joskus pikku matkustajakodeissa, kaikkein eniten heinäladossa ja metsässä. Rovaniemellä olen viettänyt vain yhden yön, kesäkuun viiltävässä pakkasessa teltassa rautatie-aseman vieressä märässä pajukossa, jonka koko muussa Euroopassa tuntematon siivottomuus toi arktisten puliukkojen maailman voimakkaalla tavalla omakohtaiseen elämänpiiriin.

D on tehnyt vain haparoivia yrityksiä laajentaa skaalaansa. Hän on kerran pyörähtänyt autollaan metsäkämpällä, koettanut jonkin kerran istuskella kansankuppilassa, vierailut varta vasten tanssilavalla. Joitakin tuoreita katkelmia hän on tavoittanutkin heti kun on poiminut peukalokyytiläisiä hetkeksi autoonsa. Mutta muuten uskollisuus kaupunginjohtaja- ja ministeritasolle on vankkumaton. Ei siis ihme, että syntyy varjomaailman vaikutelma silloin kun oma tuttava- ja ystäväpiiri koostuu tasaisesti kaikista sosiaaliryhmistä, juuri noita paria ylintä lukuun ottamatta.

On totta, että »kotomaamme koko kuva» on ehkä pyörinyt vain minun vaatimuksissani; D sanoo itse, että hän antaa oman kuvansa Suomesta. Hänellä on

epäilemättä silloin oikeus esimerkiksi kertaheitolla sivuuttaa 60 % kansasta, olla poikkeamatta yhteenkään suomalaiseen maalaispirttiin. Ja on totta, että D voikin huoletta jättää nykytodellisuuden ja suomalaisen ihmisen monet kasvot kaunokirjallisuuden huoleksi: onhan jotakuinkin kaikilla ajateltavissa olevilla elämänpiireillä nykyisin elinvoimaiset kuvajansa. Mutta mikä on silloin D:n idea? Hänen ministeri- ja kaupunginjohtajatasonsa on sittenkin se, joka on jokaiselle lukevalle ihmiselle kaikkein tutuin. Seuraus on järkyttävä: D polttaa tynnyreittäin bensiiniä ja hukkaa kokonaisen metsikön kaunistaa paperipuuta aivan turhaan. Normaali lehdenlukija ei saa yhtään lisäpiirrettä siihen, minkä hän tuntee juurta jaksaa. sanomalehtien pääkirjoituksista, talouspaltoilta ja paikalliskatsauksista, sillä julkisuuden henkilöt toistavat D-paralle vain pikkupiirteitä myöten entiset tarinansa. D:n metodista johtuu, että hänen kuvansa Rovaniemestä, Outokummusta ja Imatrasta on identtinen kymmenien muiden reportaasien kanssa — niiden, joissa kunnanjohtajat/kunnansihteerit veisaavat ikuiset kertosaäkeensä teollisuuden lisäämisestä ja tieyhteyksien parantamisesta ja saavat lukijan rystyset vaalenemaan tuskasta: kuinka ihminen voi olla noin toivottoman lattea. Toden totta, *tämä* Suomi on kyllä tylsyydessään murhaava.

Mutta sittenkin: D on kuin onkin oikeilla jäljillä kiipeillessään yhteiskunnan yläportaita. Kun päästään kyllin ylös, hänen pakinatyyhkinsä, joka pitkämuotoisessa esityksessä samenee täysin, pääsee par-

haaseen lentoonsa ytimekkäissä henkilötutkielmissa. D on näet täysverinen henkilöpalvoja, jonka mielestä rikkaat ja mielenkiintoiset persoonallisuudet syntyvät vain yhteiskunnallisen vaikutusvallan myötä. Mutta tälläkin alueella hänen kirouksensa on jäädä hopealle, ylivertaisen Matti Kurjensaaren jälkeen.

Kohtalotoverin iloa koin tavatessani toisen tuskas-tuneeksi ilmoittautuvan lukijan Valvojan palstoilla, Yrjö Blomstedtin, joka pökertyneenä puhui D:n kirjoitusripulista. Sanomattoman ikävän lukukokemuksen lomassa tunsin itse kuitenkin välillä ihailun väreitä; en voi olla kadehtimatta, kun ihminen jak-saa käden käänteessä suoltaa yhtä pitkälti tekstiä kuin mitä itse olen kyennyt puristamaan itsestäni koko elämäni aikana. Ihailen D:ssä tätä poliitikoille ominaista kärsivällisyyttä toistaa itsestäänselvyyksiä. Hänen arkkinsa täyttyvät, ja me saamme kuulla, että »Kemi on suurempi kaupunki kuin Rovaniemi,» jossa kuitenkin — seutukaavaliitto on tämän tutkimuksissaan todennut — »on enemmän kaupan ja hallinnon piiriin kuuluvia toimintoja» — johtuisiko tämä sitten esim. läänin pääkaupungin asemasta. Ja me kuulemme, kuinka »Ruotsin yhteiskunnallinen järjestelmä muistuttaa omaamme, lait ovat hyvin samanlaiset. Mutta Ruotsilla on ollut aikaa, yritteliäisyyttä ja rauhaa. Ruotsissa on enemmän asukkaita, Ruotsi on suurempi, sillä on enemmän teollisuutta ja rahaa sekä enemmän itsetuntoa. Ruotsi on maailman kehittynein hyvinvointiyhteiskunta. Yritämme päästä perässä sen kuin mahdollisuuksil-

tamme pystymme. Ruotsi on ikimuistoisista ajoista lähtien ollut vapaa; me olemme eläneet vieraiden vallan alla.» Ihailen, mutta lukijana kärsin.

Tutkimusmetodin ohella toisena perushiekkoutena on D:n patologinen asenteellisuus. Hän ei suhtaudu yhteenkään asiaan luonnollisesti, ei edes kulttuuriin. Kuinka voi täyskasvuinen ihminen kammoksua — niin että häntä »kuvottaa» — Sibeliuksen musiikkia vain sen vuoksi että Sibeliuksesta on tehty kansallinen symboli. Ja mitä se on, että häntä kuvottaa Sibeliuksen henkinen tausta, Runeberg, suomalainen maisema ja Kalevala, mutta ei Wienin tai Pariisin kulttuuripiirien vastaava tausta? Ehkä tällä kertaa pettää minun ihmistuntemukseni, mutta en tosiaankaan ole koskaan tuntenut ketään, joka kävisi teatterissa sen vuoksi että se on hienoa. Enimmät tuttavani eivät koskaan käy teatterissa, koska se ei kiinnosta heitä, toiset harrastavat sitä, koska se ajatusten esittämistapana ja huvittelumuotona — mm. juuri ulkonaisilta, normaaliarjesta erottautumista korostavilta muodoiltaan — vastaa heidän laatuaan. Kuvitelmissaan eliitti- ja popkulttuurista D ei käsitä, että molempiin varmasti enimmäkseen suhtaudutaan luontevasti, ilman konstailuja. No, ehkäpä Taanila tällä kohden saa hänet järkiinsä.

Sama asenteiden infantiili kouristus ilmenee D:n toistuvissa hyökkäyksissä maatalouselinkeinoa vastaan. Tällöin hänen perehtymättömyytensä elinkeinoelämään saa mielikuvituksellisia muotoja. Meillä on jo runsaan vuosikymmenen verran julki-

ssessa sanassa maataloutta kuritettu ja kuristettu, metsätaloutta hellitelty kansakunnan lempilapsena. Metsätalousneuvoja ja Keskusmetsäseura Tapion miehiä loikkii Suomen soilla enemmän kuin sammuksia, metsissä enemmän kuin oravia. Ja nyt ryhtyy D pistin tuimassa tanassa ritarilliseen puolustustaiteluun syrjityn metsätalouden puolesta suurta sortajaa maataloutta vastaan. Missä hän on ollut nämä vuodet? Hän on ollut Berliinissä, Varsovassa, Timbuktussa.

*

Donnerin suhde maatalouteen vie minut siihen, minkä rinnalla kaikki edellä kuvatut erehdykset ovat harmittomia, siihen, missä Uusi Maammekirja on vaarallisimmillaan, D:n varsinaiseen sanomaan, kantavaan ideaan. Se voidaan tiivistää valikoimattoman edistyksen julistukseksi: kaikessa, joka alalla, entinen murskaksi, uutta tilalle, mitä tahansa kunhan se on muuta — poispäin entisestä, suunnalla ei väliä. Teollisuutta, kilpailua, kaupunkia, tuotantoa ja tavaraa määrättömiin — perinteet, maaseutu ja luonto tieltä pois. Staattinen on sana, jonka voi lausua vain sylkämällä. On johdonmukaista, että juuri maatalous on tällaisen ohjelman hampaissa: sen piirissä on eniten tasapainoisia, viihtyviä ihmisiä, jotka eivät muuta pyydä kuin saada olla rauhassa — mikä murhanhimoa herättävä vastus uudistushysterikolle! D ei kainostele perusnäkökulmaansa, hän ilmoittaa suoraan, että hän ei halua onnellisia, vaan etsiviä, levottomia ihmisiä.

Tämä — minun näkökannaltani — totaalinen mielettömyys vetoaa selvästi myös muihin nuoriin ja keskipolven intellektuelleihin — ja minä jään äimistyneenä kysymysmerkkinä tien oheen. Mikä saa päältä nähden säyseän ja kiltin Pekka Tarkan intoutumaan lähes hurmukseen, kun D kertoo tapaamastaan nuoresta liikemiehestä, jossa tunne-elämän tyhyyys, juurettomuus ja häikäilemätön yrittäjän tehokkuus tiivistyvät, ja puhkeaa toivomaan: »kunpa yhteiskunta räjähtäisi heidän hurjien unelmiensa voimasta»? Mistä tämä katkeruuden ja tyytymättömyyden suunnaton intensiteetti? Onko nykyinen maailmamme keväineen, suvineen, päivänkakkaroineen, lempivine vaimoineen ja lämmintunnelmaisine toverii-iltoineen tosiaan niin sietämätön? Herättää huomiota, että koko D:n laajassa henkilögalleriassa ei ole yhtään viisasta vanhusta, joka istuisi portailla seurailemassa kotikottaraisia, eikä yhtään tasapainoista nuorukaista, joka ottaisi elämänsisältönsä hämähäkkien tai maasiirujen tutkimisesta — rynnistämättä ketään lähimmäistään kumoon. Ei, D:n henkilöt ovat kaikki enemmän tai vähemmän töytäileviä mielipuolia.

Minussa syntyy aina sellainen mielikuva, kun luen näiden Salojen, Tyyrien ja Mikkoloiden edistystä puhkuvia kirjoituksia, että heissä täytyy olla täitä tai kirppuja, kun he eivät voi hetkeäkään pysyä alallaan. Ja minua pelottaa heidän merkillinen uskonsa siihen, että tulevaisuus olisi parempi kuin nykyisyys — yhtä käsittämätön ja perustelematon kuin joiden-

kin toisten usko tuonpuoleiseen valtakuntaan. Sitten minut valtaa kauhu: heillä on vankka asema kaikissa viestintävälincissä, D:lle kustantaja säästelemättömillä mainosmäärärahoilla hankkii kymmenientuhansien ostajakunnan, he vaikuttavat päätöksentekoon. Kuinka käy sen 95 %:n ihmisistä, jota heidän ihannoimansa villi kilpailu ja tehokkuuden vaatimus ei haasta mihinkään, joka ei halua reuhtoa, vaan elää ja olla onnellinen, jolle jokainen elämänolojen muutos tuottaa hämmennystä tai kärsimystä? Tai niiden ihmisten, joille D:n »loputtomat samanlaiset metsät ja yhdentekevät kukkulat» ovat koko maailma ja tyhjentyvät sisältörikkauden lähde, mutta joiden tajunta ei lainkaan kykene erittelemään suurkaupunkia, joille sementti ja lasi ovat vain sementtiä ja lasia, oli se sitten Rewellin, Aallon tai Ruusuvuoren käsialaa, joissa Sarpaneva ja Armi Ratia eivät kosketa mitään kieliä? Kun heiltä riistetään heidän perunamaansa, muurainsuonsa ja mateenkutupaikkansa, he ovat henkisesti puilla paljailta. Mutta D ja hänen opetuslapsensa eivät piittaa onnesta, eivätkä siis myöskään sen vastapoolista kärsimyksestä. Mitä hirvittävää on tapahtunut meidän ajallemme? Jörn Donnerin isän Siperialaiskertomukset ovat olleet elämäni suurimpia kirjallisia elämyksiä. Mitä hirvittävää on tapahtunut hänen lastenkamarissaan?

Sinä rakas Hannu Taanila, sinä kultapoju, jolle ehkä on annettu enemmän kuin noille muille jurrikoille, jatka sinä loistavasti alkanutta ristiretkeäsi autonomisten osakulttuurien rinnakkaineloa puo-

lesta¹ ja sovelta näkemyksesi yhteiskunnan arkielämään, elämäntapojen alueelle. Ja kun sinä uskoakseni et ole sokea ihmisen viihtymiselle, ja kun sinun tapanasi on peräänkuuluttaa tieteellistä tutkimusta, niin ryhdy sinä viimeinkin haalimaan kokoon sitä perinpohjaista viihtyvyystudkimuksen symposiumia, joka selvittäisi, kuinka suurelle osalle väestöstä lopultakin olisi omiaan herra D:n vimmainen uljas uusi maailma, kuinka monelle pastoraali-idylli, kuinka monelle jokin muu. Minun prosenttilukuni edellä olivat kovasti intuitiivisia arvioita. Mutta nyt älä tyydy sosiologian, kulttuuri- ja aatehistorian, arvofilosofian ja antropologian miehiin, vaan lisää heihin ainakin biologit ja hermofysiologit, jotka parhaiten kyennevät mittaamaan viihtyvyyden fysiologiset kriteerit.

Mutta sekä tutkimustulosten valmistuttua että niitä odotellessasi ota huomioon, mitä rinnakkainolon periaate todella edellyttää. Teollistuminen ja kaupungistuminen on jo ennen D:n vaikutusta pyrkinyt suurpiirteisesti valtaamaan maat ja mannut kokonaan, vaatimaan raaka-ainealueekseen kaikki pinta-alat, tuomaan pikatien sinnekin missä sitä ehkä vastustetaan, tyrkyttämään kehitysalueitensa väkisin sinne, missä kehitys tuottaa tuskaa. Vai oletko huomannut, että — vaikkapa — puolet meidän valtakuntamme metsäalasta, puolet jokiemme koskista olisi jätetty koskemattomiksi luonnonihaili-

¹ Viittaa Taanilan tuoreeseen kirjoitukseen Parnassossa.

joille, niin kauaksi aikaa kunnes intressipiirien lukumääräsuhteet ja niiden tunne-elämän intensiteettikertoimet olisi selvitetty? Herra D:n lääke ainakin on selvä: taantumus on nitistettävä, yksiselitteisesti.

Tai entäpä jos me aloittaisimme siitä, onko D:n tulevaisuudenunelma ylimalkaan mahdollinen, voidaanko kulttuuria teollistumisen tiellä viedä ratkaisevasti nykyistä pitemmälle. D, joka ei hetkeksikään horjahda syvällisyyteen tai pohtivaan asenteeseen, ei häiriinny siitä, että ainakaan vielä tämänhetkisen tietämyksen mukaan se ei ole mahdollista. Aikamme todella suuret ongelmat, väestöräjähdykset, jäteongelmat, ravintoketjujen myrkyttyminen, luonnonvarojen ehtyminen, jättiläismittaisen teollisuuden vaikutus ilmastoon ja sitä tietä jäätiköihin, ihmisen elämäntavan biologisen perustan luhistuminen — kaikki ne ovat toistaiseksi täysin ratkaisemattomia, kukin niistä tahollaan nostaa 'edistykseltä' tien pystyyn. Nk. kohtalonkysymyksistä D maltaa syventyä ainoastaan sodan ja militarismin uhkaan, ja tekee sen, se myönnettäköön, moitteettomalla sadankomitealaisella tasolla. Mutta tuntuu jokseenkin kammottavalta, että D esiintyy pasifistina — kun atomisota toki on verrattomasti kivuttomampi katastrofin muoto kuin ne, joihin D:n tulevaisuudensuunnittelu näyttäisi johtavan. Vesistöjen saastuminen vilahtaa Maammekirjan sivuilla pari kertaa, mutta vaihtuu pian muihin asioihin, jälkiä jättämättä. D:lle ihminen on ilmassa leijuva austraalihahmo, jolla ei ole ruumista, juuria, taustaa eikä ympäristöä. Biologisesta

oivalluksesta D on totaalisesti vapaa. Toivo Rauta-
vaara, Reino Kalliola tai Tahko Pihkala eivät taa-
tusti kuulu D:n haastateltaviin.

Yhtä järkyttävänä D:n ja näiden muiden helppo-
heikkien kyvyttömyys johtopäätöksiin ilmenee heidän
tavassaan ymmärtää oman aikansa poliittisia vir-
tauksia, yhteiskuntia ympärillään. Nämä kaasukam-
miot, Vietnimit ja voimistuvat totalitaariset ten-
denssit kaikissa maissa — jokainen tervejärkinen
maallikko jo osaa yhdistää ne väestönkasvuun ja
suurkaupunkien sulloutumisilmiöön, niitä seuraa-
vine väistämättömine lähimmäisen arvon romah-
duksineen, ja biologi selittää ne suoralta kädeltä
noilla tunnetuilla havainnoilla ylitiheiden eläinkan-
tojen käyttäytymisestä. Mutta D ja kumppanit, heille
ei Vietnamilla ja hyvinvointiyhteiskunnan kireällä
kilpailuideologialla ole mitään keskinäistä yhteyttä,
he — Enzensbergeriä vain hiukan muuntaen —
»ovat yhä sitä mieltä, että nämä kriisit ovat onnetto-
mia sattumia, jotka johtuvat virheellisestä asioiden
hoidosta ja ymmärryksen puutteesta: muuten rau-
hanomaisen, terveen ja hyvää tarkoittavan ideologian
traagisia virheitä.»

Luulen, että minun on rauhoittuakseni sittenkin
otettava oppia D:stä: haettava ihanteeni ulkomailta.
Muualla maailmassa edelläkävijänuoriso karistaa
minkä etsii harteiltaan länsimaisen taloudellis-tek-
nillisen mielettömyyden pakkopaitaa, läähättävän
kilpailun ja hukuttavan tavarantalouden hullun-
myllyä, tavoittelee luonnollisen elämän ilon ääntä

itämailta ja omista sisuksistaan. Meillä intellektuel-
lit, nämä hyväkkää, sen sijaan meuhaavat ainel-
lisesta hyvinvoinnista, kaupungistumisesta, koulu-
tuksen tehostamisesta . . . Voimme kaiken jälkeen
lyödä veljenkättä D:n kanssa: yhdyn hänen mieli-
piteeseensä Suomesta provinssina, periferiana.

1968

Itsenäisyyspäivän puhe

50-vuotias Suomi — maa, jossa ihmiset jo koulun penkillä piiskataan ja pelotellaan puolikuoliaiksi uhkailemalla nykyajan kiristyneillä vaatimuksilla, jossa koulutusyhteiskunta, kilpailuyhteiskunta vaatii yhä huimaavampaa suorituskykyä, yhä pilviä hipovampaa koulutustasoa. Yhteiskunta vaatii sitä ja vaatii tätä kansalaiseltaan — aivan kuin natsi-Saksassa — eikä suinkaan halua antaa ihmiselle; ne jotka eivät halua pingoittaa ja läähättää, vaan elää ja tulla onnelliseksi, se sysää syrjään ja polkee jalkoihinsa. Maa, jossa ihmisiltä ollaan riistämässä viimeisetkin tilaisuudet tehdä tervettä, ihmisarvon mukaista työtä omin käsin ja kourin metsissä, tuoksuvilla pelloilla ja kalarannoilla, yksilöllisissä, innostavissa pienyrityksissä — jossa heidät marssitetaan massoina suuriin tehdashalleihin ja jättiläisvirastoihin, kuin harmaat rotta-laumat. Tämä paljaaksi hakattujen metsien ja pilattujen vesistöjen ahne, köyhtyvä maa — hullujussien ja caterpillarien luvattu maa, jossa suomalainen maisema, kaiken elämämme perusta, mullistetaan raikioksi — maa, joka taisteli hirvittävän raskaat sodat ja turvasi asemansa ulkopoliittikan mestarien ohjauksessa — vain hävittääkseen rauhan aikana itseltään viihtyvyyden, elämän lämmön ja elämisen

taidon — kova ja kylmä maa, jossa vain hippit ja rappio-alkoholistit tuntevat säilyttäneen järkensä.

Sinä päiväsankari, sinä rakas oma maa — miksi taivaan tähden vielä varttuneella iällä riennät sokeasti apinoimaan sitä länsimaisen elämänmuodon lajia, joka perustuu mielettömään ihmiskäsitykseen? Etkö tosiaan ymmärrä, ettei ihminen ole muurahainen eikä mehiläinen — yhtä paljon kuin yhteyksiä toisiin ihmisiin hän tarvitsee yksinäisyyttä ja rauhaa, pimeää ja hiljaisuutta voidakseen elää täysipainoista elämää. Etkö ymmärrä edes kavahtaa, kun väkilukusi vieläkin joka vuosi lisääntyy kolmenkymmenen tuhannen ihmisen vapistuttavalla määrällä? Johan nyt sinun vieraantuneet ja toivottomat kansalaisesi eristäytyvät peltikuoren sisään, kun heidän pitää liikkua isänmaassaan, ajavat itsemurhavauhdilla toisensa kuoliaiksi ja jättävät nämä virumaan maantielle — koska suhdetta lähimmäiseen alkaa sävyttää se tuhrainen vihamielisyys, joka jo kauan on vallinnut suurten maailmankaupunkien slummeissa ja joka on kaikille eläintieteilijöille tuttu ylitiheistä eläinkannoista. Miksi, oi miksi annat kehitykselle ja edistykselle sairaalloisen myönteisen arvoväriin — riippumatta siitä, mitä ne tuovat tullessaan?

En mielelläni puhaltaisi tuomiopasuunaan tällaisena päivänä. Haluaisin ennemminkin muistaa, että vielä on jäljellä elämänilon saarekkeita — vielä on nuoria, jotka kaikesta huolimatta, sittenkin, ehtivät ja osaavat pitää hauskaa, vielä jossakin saa joku hankkia elatustaan pihkaisten puunrunkojen kimpussa syysraikkaassa metsässä tai lämpimän tuoksuisessa navetassa, vielä jossakin puuhailee pihallaan vanhus, joka osaa elämisen taidon. Vielä harrastetaan paljonkin hyvää ja hienoa kirjallisuutta, taidetta ja musiikkia,

*vielä rehottaa jossakin rantalehto, jossa laulaa kuhankeit-
täjä, ja vielä kohoaa jossakin ylvääs tunturi ilman hiihto-
hissiä. Mutta en voi olla huomaamatta, että tämä kaikki on
sellaista suomalaisuutta, tahi yleisinhimillisyyttä, joka väis-
tyy, häviää, sätkyttelee kuolinkouristuksissaan. Pelkään,
että seuraavia viittäkymmentä vuotta talousmiesten ja insi-
nöörien lumoissa olevien poliitikkojen talutusnuorassa ei voi
kestää kukaan.*

Radiossa 6. 12. 1967

HARTOLAN KIRJASTO

50.1 ~~W~~A

LINKOLA, Pentti

Unelmat paremmasta maailmasta

951-0-02398-1

NF034256

